

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
PARA BANKA PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TÜRKİYE'DE BANKA KONSOLİDASYONLARININ
ETKİNLİĞİNİN VERİ ZARFLAMA ANALİZİ İLE
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Melih COŞKUN

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Mert URAL

2010

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Türkiye’de Banka Konsolidasyonlarının Etkinliğinin Veri Zarflama Analizi İle Değerlendirilmesi**” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

.../.../.....

Melih COŞKUN

ÖZET

Tezli Yüksek Lisans

Türkiye’de Banka Konsolidasyonlarının Etkinliğinin Veri Zarflama Analizi ile

Değerlendirilmesi

Melih COŞKUN

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

İktisat Anabilim Dalı

Para Banka Programı

20. yüzyılın sonlarındaki yoğun teknolojik gelişmeler ve artan serbestleşme eğilimi küresel ekonominin etkisini arttırmasına neden olmuştur. Türkiye’de de 1980’li yılların sonunda serbest piyasa ekonomisine entegrasyon amacıyla yasal düzenlemeler yapılmış ve bankacılık sektörünün gelişimi sağlanmıştır. 1990’lı yılların sonlarına gelindiğinde Dünya ekonomisinde yaşanan olumsuz gelişmeler Türkiye ekonomisine de yansımış ve finansal açıdan kırılgan olan bankacılık sektörünün krize girmesine neden olmuştur. Kriz sonrası birçok banka iflas etmiş ya da fon tarafından devralınmıştır. Bu aşamada birçok zorunlu konsolidasyon gerçekleştirilmiştir. Ancak 2000’li yılların başından itibaren sağlanan ekonomik istikrar ve bankacılık sektöründe gerçekleştirilen yeniden yapılandırma sonucu yabancı bankaların Türkiye’ye olan ilgisi artmıştır.

Bu çalışmanın amacı, Türk Bankacılık Sektörü’nde son yıllarda gerçekleştirilen konsolidasyonların etkinliğini analiz etmektir.

Anahtar Kelimeler: 1) Bankacılık Sektörü 2) Konsolidasyon

3) Banka Konsolidasyonları 4) Olay Çalışması

ABSTRACT

Master Thesis

The Evaluation Of The Efficiency Of Banking Consolidation In Turkey By

Data Envelopment Analysis

Melih COŞKUN

Dokuz Eylül University

Institute Of Social Sciences

Economy Department

Condensed technological developments and increasing liberalisation tendency at the last quartile of the 20th century have resulted in the global economy being more effective. Towards the end of the 1980s, legal regulations have been legislated in Turkey with the aim of an entegration to free market economy thus, developments in banking sector have been established. Adverse economic events around the world in the late 90s have also affected Turkey's economy. As a result of these events, there has been a depression in banking sector which was already financially fragile. Many banks have declared bankruptcy or have been taken over by the fund after the depression. At this stage, lots of mandatory consolidations have been performed. The economic stabilization and reconstruction in the banking sector in the beginning of the 2000s have increased the interest of the foreign banks towards Turkey.

The purpose of this study is to analyse the efficiency of the consolidations in Turkish Banking Sector in recent years.

Keywords: 1) Banking Sector 2) Consolidation

3) Bank Consolidations 4) Contradiction of events

İÇİNDEKİLER

TÜRKİYE'DE BANKA KONSOLİDASYONLARININ ETKİNLİĞİNİN VERİ ZARFLAMA ANALİZİ İLE DEĞERLENDİRİLMESİ

YEMİN METNİ	II
ÖZET	III
ABSTRACT	IV
İÇİNDEKİLER	V
KISALTMALAR	VIII
TABLolar LİSTESİ	IX
ŞEKİLLER LİSTESİ	X
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANS SEKTÖRÜNDE KONSOLİDASYONLAR VE KONSOLİDASYONLARA NEDEN OLAN FAKTÖRLER

I- KONSOLİDASYON TANIMLARI	3
II- KONSOLİDASYON TÜRLERİ	4
A. Birleşmeler	5
1- Yatay Birleşmeler	5
2- Dikey Birleşmeler	5
3- Topluluk Birleşmeleri	6
4- Sınır Ötesi Birleşmeler	7
B. Devralmalar	7
C. Ortak Girişim ve Stratejik Sözleşmeler	7
III- BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KONSOLİDASYONLARA YOL AÇAN FAKTÖRLER	8
A. Ölçek Ekonomileri ve Sinerji Etkisi	9
B. Kâr Amacı	11
C. Çeşitlilik	11
D. Vergi Avantajı	11
E. Pazar Gücü	12
F. Makro Ekonomik Faktörler	13
IV- KONSOLİDASYONU HIZLANDIRAN FAKTÖRLER	13
A. Teknoloji Kullanımı	14

B. Serbestleşme	15
C. Küreselleşme	15
V. DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN KONSOLİDASYON EĞİLİMİ	18
A. Dünyada Banka Konsolidasyonları	18
1. Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) Gerçekleştirilen Banka Konsolidasyonları	18
2. Avrupa Birliği’nde (AB) Gerçekleştirilen Banka Konsolidasyonları	23
3. Meksika’da Gerçekleştirilen Banka Konsolidasyonları	25
4. Güney Doğu Asya’da Gerçekleştirilen Banka Konsolidasyonları	26
B. Türk Bankacılık Sektöründe Konsolidasyonlar	27
1. 1980 – 1988 Döneminde Türk Bankacılık Sektörü	29
2. 1989 – 2000 Döneminde Türk Bankacılık Sektörü	31
3. 2001 – 2009 Döneminde Türk Bankacılık Sektörü	33
4. Türk Bankacılık Sektöründe Konsolidasyonlar: 1980-2009	35
a. Zorunlu Banka Konsolidasyonları	35
b. İsteğe Bağlı Konsolidasyonlar	37

İKİNCİ BÖLÜM

BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KONSOLİDASYONLARIN

ETKİNLİĞİNİN ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ

I- ETKİNLİK KAVRAMI	42
II- ETKİNLİK ÖLÇME YAKLAŞIMLARI	45
A. Oran Analizi	45
B. Parametrik ve Parametrik Olmayan Yöntemler	46
1. Parametrik Yöntemler	47
2. Parametrik Olmayan Yöntemler	48
a. Serbest Atılabilir Zarf Yöntemi (FDH)	48
b. Veri Zarflama Analizi (VZA)	48
(1). Veri Zarflama Analizinin Güçlü ve Zayıf Yönleri	50
(2). Veri Zarflama Analizi Modelleri	51
(i) CCR Modeli	52
(ii). BCC Modeli	54
(3). Veri Zarflama Analizinin Aşamaları	55
(i). Karar birimlerinin seçimi	55

(ii). Girdi ve çıktıların seçimi	55
(iii). Göreli etkinlik ölçümü	56
(iv). Karar birimlerinin detaylı analizi ve sonuçların değerlendirilmesi	56
c. Malmquist Toplam Faktör Verimliliği Endeksi	56

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KONSOLIDASYONLARIN ETKİNLİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

I- ÇALIŞMANIN AMACI VE KAPSAMI	60
II- ÇALIŞMADA KULLANILAN GİRDİ VE ÇIKTI DEĞİŞKENLERİNİN BELİRLENMESİ	61
III- LİTERATÜR TARAMASI	63
IV- ANALİZ SONUÇLARI	65
A. Türk Bankacılık Sektöründe 2003-2009 Döneminde Konsolidasyona Tabi Olan Bankaların Etkinliğinin Gelişimi: Veri Zarflama ve Malmquist Endeksi Uygulamaları	66
1. Malmquist Endeksi Uygulama Sonuçları	68
2. Veri Zarflama Analizi Sonuçları	74
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	80
KAYNAKLAR	86
EKLER	94

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AB	Avrupa Birliği
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
DİBS	Devlet İç Borçlanma Senedi
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
IMF	International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
TFV	Toplam Faktör Verimliliği
TL	Türk Lirası
TMSF	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
VZA	Veri Zarflama Analizi

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1: Birim işlem maliyetleri	14
Tablo 2: 1980 sonrası zorunlu banka konsolidasyonları	36
Tablo 3: Bankaların Sermaye Yapılarının Yıllar İtibariyle Değişimi	39
Tablo 4: Analize Konu Bankaların Listesi	61
Tablo 5: Bankaların TFV Değerleri	67
Tablo 6: Bankaların Teknik Etkinlik Değerleri	67
Tablo 7: Bankaların Teknolojik Etkinlik Değerleri	68
Tablo 8: Bankaların Girdi Odaklı Etkinlik Değerleri	75
Tablo 9: Konsolidasyona Tabi Bankaların Etkinlik Değişimleri	76
Tablo 10: Yıllar İtibariyle Etkinlik Değerleri	79

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. ABD Banka Sayısı : 1992-2009	21
Şekil 2. Çeşitli Ülkelerde Banka Konsolidasyonlarının Oransal Dağılımı : 1980-2006	21
Şekil 3. Türk Bankacılık Sektörü Aktif Büyüklüğü (2001-2009)	38
Şekil 4. Bankaların Sayılarının Yıllar İtibariyle Değişimi (1999-2009)	39
Şekil 5. Teknik ve Tahsis Etkinliği	43
Şekil 6. Malmquist Verimlilik Endeksi	58
Şekil 7. Konsolidasyona Tabi Bankaların Girdi Odaklı Etkinlik Değişimleri	72
Şekil 8. Konsolidasyona Tabi Olmayan Bankaların Girdi Odaklı Etkinlik Değişimleri	74

GİRİŞ

1980’li yıllarda başlayan teknolojik gelişmeler, serbestleşme ve küreselleşme bankacılık sektöründe rekabet artışını da beraberinde getirmiştir. Rekabet artışı sonucu kâr marjlarının düşmesi, bankaların faaliyet etkinliklerini daha fazla gözetmelerine neden olmuştur. Yoğun rekabet altındaki piyasalarda kimi bankalar başarısız olmuş ve piyasadan çıkmışlar/çıkarılmışlardır. Gelişmiş ülkelerde söz konusu çıkışlar piyasa mekanizmasıyla gerçekleşirken, gelişmekte olan ülkelerde kamu otoritesince gerçekleştirilmiştir.

Gelişmiş ülkelerde finansal serbestleşme öncesinde konsolidasyon eğilimi, büyük ölçekli bankaların yerel piyasalardaki rekabet koşullarına dayanamayan küçük ölçekli bankalarla konsolidasyonu şeklinde iken, finansal serbestleşme sonrası büyük ölçekli bankalar uluslararası pazardan pay almak amacıyla sınır ötesi konsolidasyonlar gerçekleştirmişlerdir. Böylece yaygın müşteri ağına sahip olarak kârlılıklarını arttırma konusunda önemli avantajlar elde etmişlerdir.

Türkiye’de de 1980’li yılların sonlarında finansal serbestleşme konusunda önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Ancak, 1990’lı yıllarda baş gösteren yüksek kamu açıkları, kamu borçlanma gereğini ortaya çıkarmış, kamu finansmanından sağlanan gelirlerle bankacılık sektörünün kârlılığı artmıştır. Sektördeki yüksek kârlılık, bankacılık lisansı almanın kolaylığıyla birlikte banka sahipliğini özendirmiştir. 1994 yılında ortaya çıkan ekonomik krize rağmen ciddi derecede önlem alınmamış, banka sayısı 1999 yılında 81’e ulaşmıştır.

2000 ve 2001 yıllarında meydana gelen krizlerle birlikte bankacılık sektörüne duyulan güven azalmış, bankaların yeniden yapılandırılması gerekliliği ortaya çıkmış, buna bağlı olarak zorunlu konsolidasyonlar gerçekleştirilmiştir. Yeniden yapılandırma kapsamında denetim mekanizmaları etkinleştirilerek sektör istikrarlı bir yapıya kavuşturulmaya çalışılmıştır. 2000’li yılların ortalarından itibaren sağlanan istikrar ortamı yabancı bankaların Türkiye Bankacılık Sektörü’ne olan ilgisini arttırmıştır. Yabancı bankaların ilgisi ve iç piyasada kamu finansman gereğinin azalmasıyla bankaların aracılık faaliyetlerini gerçekleştirmeye başlamaları sonucu

düşen kâr marjları rekabeti arttırmış, bunun sonucu olarak konsolidasyon eğilimleri artmıştır.

Bu çalışmada Türkiye’de 1980’li yılların sonlarına doğru gerçekleştirilen finansal serbestleşme sürecinin bir sonucu olarak ifade edilebilecek banka konsolidasyonlarının etkinliği analiz edilecektir.

Bu amaçla tezin ilk bölümünde; konsolidasyon kavramına yer verilmiş ve konsolidasyonların türlerine, konsolidasyona yol açan nedenlere, konsolidasyonları hızlandıran etkenlere değinilmiştir. ABD, Avrupa Birliği, Meksika, Güneydoğu Asya’daki konsolidasyon eğilimi tartışılmış, son olarak da Türk Bankacılık sektörünün tarihsel gelişimine paralel olarak gerçekleştirilen konsolidasyonlar üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde; finans sektöründe verimlilik ve etkinlik ölçümü üzerinde durulmuştur. Etkinlik ölçme yöntemlerinin neler olduğu ve neden Veri Zarflama Analizi’nin seçildiği tartışılmış ve Veri Zarflama Analizi’nin teknik ve teorik altyapısı oluşturulmaya çalışılmıştır.

Son bölümde; gerçekleştirilen konsolidasyonların etkinliğinin ölçülebilmesi için model seçimi yapılmış ve bu modelde kullanılan girdi-çıktı değişkenlerinin belirlenme süreci üzerinde durulmuştur. Konsolidasyonun tarafları olan bankaların yapılarından kısaca bahsedilmiş ve konsolidasyonların sonuçları test edilerek uygulamanın sonuçları bu bölümde tartışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

FINANS SEKTÖRÜNDE KONSOLİDASYONLAR VE KONSOLİDASYONLARA NEDEN OLAN FAKTÖRLER

Finansal serbestleşmeyle birlikte Dünya genelinde finansal konsolidasyon eğilimi artmıştır. Serbestleşmenin beraberinde getirdiği rekabet piyasada var olabilmek için daha güçlü bir finansal yapıya sahip olma gereğini de beraberinde getirmiştir. Bu durum konsolidasyonların daha fazla önem kazanmasına neden olmuştur. Literatür incelenmesinde; konsolidasyonun tanım ve türlerinin yanı sıra konsolidasyona sebep olan temel faktörler ve Dünyada ve Türkiye’de konsolidasyonun eğilimi incelenecektir.

I- KONSOLİDASYON TANIMLARI

Kavramsal olarak konsolidasyon oldukça geniş bir anlam içermektedir. Konsolidasyon kavramı hemen hemen her sektörde kullanılmaktadır. Ancak çalışmanın gereği olarak finansal konsolidasyon kavramı üzerinde durulmuştur. Konsolidasyonu basit anlamda birleşmeler ve devralmalar olarak tanımlayabiliriz. Ancak literatürde daha geniş ve farklı tanımlar da yapılmıştır.

2001 yılında 11 sanayileşmiş ve gelişmiş ülkenin (Onlar Grubu) yayınlamış oldukları raporda finansal konsolidasyon “Finansal sistem içerisinde yer alan ve önemli rol oynayan kuruluşların sayılarının azalması veya bu kuruluşlar arasında rekabetin artmasının bir sonucu olarak finansal kaynakların daha etkin kullanılması” biçiminde tanımlanmıştır¹.

Cummins ve Rubio-Missans (2001), konsolidasyonu “rekabet gücünü yitiren şirketlerin zorunlu veya gönüllü birleşmeler aracılığıyla sistem dışına çıkması” şeklinde ifade ederken aynı zamanda konsolidasyonun bu şirketlere ölçek

¹ Group of Ten* Report, “Report on Consolidation in the Financial Sector”, **Bank for International Settlements**, 2001, s.4.(*onbir sanayi ülkesinden (Belçika, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Hollanda, İsveç, İsviçre, İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri) oluşan, genellikle yılda bir kez Merkez Bankası Başkanları nezdinde toplanan ve toplantı sonuçlarını rapor veya basın bülteni şeklinde yayınlayan grup.)

ekonomisinden yararlanıp maliyet avantajı sağlama olanağı verdiğini de ifade etmektedir².

Şahözkan (2003), çalışmasında konsolidasyonu “banka birleşme, satın alma ve tasfiyelerine bağlı olarak bankacılık sektöründe ortaya çıkan yoğunlaşma” olarak tanımlamıştır³.

Benzer şekilde Beck, Demirgüç Kunt ve Levine (2003) de, finansal konsolidasyonu genel olarak “bankacılık sektöründe yoğunlaşma” olarak ifade etmektedirler⁴.

Toprak (2006), konsolidasyonu “kurum ve kuruluşların bir araya gelip birleşmesi ve ilerleyen zamanda şeffaflık, hesap verebilirlik, ölçekten yararlanma ve kaynakları etkin kullanma gibi unsurlarla daha da ileriye götürülebilecek bir süreç” olarak ifade etmiştir⁵.

Genel olarak yapılan tanımlardan konsolidasyonu, rekabet kaynaklı yoğunlaşma olarak tanımlayabiliriz. Finansal alanda konsolidasyon kavramı genel olarak birleşme ve devralmanın yerine kullanılmakta iken aynı zamanda ortak girişimler ve stratejik sözleşmeleri de kapsamaktadır.

II- KONSOLİDASYON TÜRLERİ

Konsolidasyon ile ilgili literatürde yapılan en yaygın sınıflama aşağıdaki gibidir:

- A. Birleşmeler
- B. Devralmalar
- C. Ortak Girişim ve Stratejik Sözleşmeler

² J. David Cummins ve Maria Rubio Misas, “Deregulation, Consolidation and Efficiency: Evidence From the Spanish Insurance Industry”, **The Wharton Financial Institutions Center**, 2001, s.2.

³ Burak Cem Şahözkan, **Banka Birleşmeleri**, TBB Yayınları, Yayın No: 233, 2003, s.40.

⁴ Thorsten Beck, Aslı Demirgüç Kunt ve Ross Levine, “Bank Concentration and Crises”, **World Bank, Working Papers**, 2003, s.1.

⁵ Metin Toprak, **Banka Birleşmeleri ve Satın Almalar**, İktisadi Araştırmalar Vakfı Yayınları, İstanbul, 2006, s.43.

Konsolidasyon kavramı yukarıdaki tüm sınıflamaları kapsamaktadır. Ancak, literatürde yaygın olarak birleşme ve devralma yerine kullanılmaktadır.

A. Birleşmeler

Şahözkan çalışmasında birleşmeleri; “iki şirketin büyüme amacıyla, varlıklarını ve yükümlülüklerini birleştirerek, faaliyetlerini hukuksal ve ekonomik açıdan tek bir birlik haline getirmesi ve tüzel kişiliğin tek bir çatı altında toplanması” olarak tanımlamakta ve kendi içerisinde dörde ayırmaktadır⁶:

- 1- Yatay Birleşmeler
- 2- Dikey Birleşmeler
- 3- Topluluk Birleşmeleri
- 4- Sınır Ötesi Birleşmeler

1- Yatay Birleşmeler

Aynı ya da birbirini tamamlayıcı mal ve hizmetler üreten firmaların birleşmesi yatay birleşme olarak ifade edilmektedir. Bankacılık açısından değerlendirildiğinde iki ticari bankanın birleşmesi bu türe örnek olabilir. Yatay birleşmenin amacı esas olarak hızlı büyümek, pazar payını arttırmak ve ölçek ekonomisini sağlayarak riski azaltmaktır⁷. Yatay birleşme sonucu bankalar sunulan ürünün çeşitliliğini arttırarak, düşük maliyet avantajından da yararlanıp rekabeti azaltmak ve bankanın piyasa değerini artırma olanağına sahip olabilmektedirler.

2- Dikey Birleşmeler

Herhangi bir ürünün üretiminden satışına kadar farklı aşamalarda faaliyet gösteren ancak hedef kitleleri aynı olan şirketler arasında yapılan birleşmeye dikey birleşme denir. Dikey birleşmeler, bir firmanın kendi girdilerinin üreticisi ile veya çıktılarının alıcısı ile birleşmesi olarak da tanımlanmaktadır⁸. Bankaların geniş hedef

⁶ Şahözkan, s.44.

⁷ Serdar Sümer, “Banka Birleşmeleri”, **Active Bankacılık ve Finans Dergisi**, No: 5, 1999, s.4.

⁸ Toprak, s.47.

kitlesine ve yaygın dağıtım ağına sahip tüketim, perakende ve medya sektöründe faaliyet gösteren kuruluşlarla birleşmesi dikey birleşmenin örneği olarak gösterilebilir.

Günümüzde bankacılık sektörü faaliyetlerinin teknoloji yoğun bir çalışma sürecine gereksinim duymasının sonucu, özellikle bankaların telekomünikasyon ve yazılım-donanım şirketleriyle iş birliği yapmasına olanak sağlamıştır. Bu süreçte bankalar bir yandan geniş müşteri ağına ulaşma olanağına kavuşurken diğer yandan birleşmiş oldukları firmanın sunduğu teknolojik imkanlardan yararlanarak maliyetlerini azaltmakta ve müşterilerine daha kaliteli hizmet sunma şansına sahip olabilmektedirler. Örneğin ülkemizde; Yapı Kredi Bankası ile dünya yazılım liderlerinden Peregrine Systems'in anlaşmasıyla Yapı Kredi Bankası daha etkin bir altyapı yönetimiyle müşterilerine daha hızlı hizmet vermeyi amaçlamıştır.

3- Topluluk Birleşmeleri

Farklı alanda faaliyet gösteren firmaların birbirleriyle birleşmesi topluluk birleşmesi (conglomerate) olarak adlandırılmaktadır⁹. Finans sektörü açısından değerlendirildiğinde topluluk birleşmelerinin amacı, finansal şirketler grubu oluşturarak finans sektörünün çeşitli alanlarında faaliyet gösteren bir işletmeye sahip olmaktır. Bu şirketler grubunun içerisinde önde gelen şirket; banka, sigorta şirketi, holding veya bir finans kuruluşu olabilmektedir. Ülkemizde bu birleşme türüne örnek olarak Doğuş Holding'in Garanti Bankası'na sahip olması veya Sabancı Holding'in Akbank'a sahip olması gösterilebilir.

Ekonomik çeşitlilik olarak da adlandırılan topluluk birleşmeleri, oluşan bu çeşitlilikle firmaların var olan veya ortaya çıkması olası risklerini dağıtmasını ve firmaların değişik alanlara daha kolay ve hızlı bir şekilde girmesini de sağlamaktadır.

⁹ Tuğrul Kandemir, **Küresel Rekabet Ortamına Birleşme ve Satın Almaların İşletmeler Üzerine Finansal Etkisi ve İMKB'deki Birleşmeler Üzerine Bir Araştırma**, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Afyon, 2003, s.113.

4- Sınır Ötesi Birleşmeler

Farklı coğrafi alanlarda faaliyet gösteren bankaların birleşmesine sınır ötesi birleşme denir¹⁰. Sınır ötesi birleşmelerde amaç, riskleri ve maliyetleri azaltmak ve coğrafi büyümeyi gerçekleştirmektir. Bankalar bu alandaki yoğunlaşmalarını daha çok satın almalar yoluyla gerçekleştirmektedir.

Günümüzde bankacılık sektöründeki artan rekabet koşulları altında bankalar rekabet dışı kalmamak ve daha etkin faaliyet gösterebilmek adına operasyonlarını farklı coğrafi bölgelere taşımayı bir çıkış yolu olarak görmüşlerdir. Bunun bir sonucu olarak bankalar pazarı sadece ulusal pazar olarak değil tüm dünya olarak nitelemeye başlamışlardır¹¹. Buna bağlı olarak da rekabet düzeyi ulusal düzeyden uluslararası düzeye erişmiştir.

B. Devralmalar

Devralma, bir firmanın diğer bir firmayı satın alıp tüzel kişiliğinin devam etmesi, devralınan firmanın ise tüzel kişiliğinin son bulması işlemi olarak tanımlanmaktadır¹². Banka devralması ise, bir bankanın diğer bankayı tüm aktif ve pasifleri ile satın alması ve satın alınan bankanın tüzel kişiliğinin sona ermesi işlemidir¹³. Burada amaç satın alınan bankanın sahip olduğu pazar şartlarını (coğrafi konumu, müşteri portföyü, şube ve personel sayısı) ele geçirmektir.

C. Ortak Girişim ve Stratejik Sözleşmeler

Ortak girişim ve stratejik sözleşmeler, firmaların kendi faaliyetlerinden vazgeçmeden çalışmalarına olanak sağlamaktadır. Stratejik sözleşmelerde bağımsız firmalar arasında aktif yaratımı söz konusudur. Firmalar arasında işbirliği düzeyi daha düşük olmakla beraber geri dönüş maliyeti de daha azdır. Stratejik

¹⁰ Lüizet Palombo, "Banka Birleşmeleri ve Satın Almaları", **TBB Yayınları**, Sayı: 20, 1997, s.2.

¹¹ Şahözkan, s.47.

¹² Öztin Akgüç, **Finansal Yönetim**, Muhasebe Enstitüsü Yayın No: 65, İstanbul, 1998, s.891.

¹³ Ozan Kayarkaya, **1980 Sonrası Türkiye'de Ekonomik Krizler ve Bu Krizlerin Getirdiği Bir Sonuç Olarak Banka Konsolidasyonları**, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2006, s.36.

sözleşmelerde firmalar arasında düşük düzeylerde başlayan işbirliği ilerleyen zamanda birleşme veya devralmaya dönüşebilmektedir¹⁴.

Ortak girişim ise iki veya daha fazla firmanın belirli bir ekonomik amacı gerçekleştirmek için bir araya gelerek farklı bir varlık oluşturması şeklinde tanımlanabilir. Burada firmalar asıl faaliyet alanlarında çalışmayı sürdürmekle beraber fonksiyonlarını farklılaştırmaktadırlar. Bu tür girişimlerin ömrü yapılan sözleşme ile sınırlıdır. Herhangi bir süre belirtilmemişse amaç gerçekleşinceye kadar ortaklık devam eder¹⁵.

III- BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KONSOLIDASYONLARA YOL AÇAN FAKTÖRLER

Bankaların konsolidasyona gitme nedenleri incelendiğinde mikro ve makro boyutlu birçok neden sıralanabilmektedir. Bunlardan biri firmaların maliyetlerini azaltılıp daha fazla gelir elde etmek ve rekabetin yaygınlaştığı günümüzde rekabet dışı kalmamak adına ölçek ekonomisini sağlamaktır¹⁶. Ancak yaygın olarak belirtilen en temel amaç ise etkinliğin artırılıp, maliyetlerin azaltılması ve bankanın hisse değerinin yükseltilmesidir.

Bankaların konsolidasyona gitme nedenlerini açıklamak için temel olarak dört hipotez kullanılmaktadır. Bu hipotezler: Çeşitlilik, Sinerji, Pazar Payı ve Yönetici Fayda Maksimizasyonu hipotezleridir.

Çeşitlilik Hipotezi: Bu hipotezin temelinde riskin azaltılarak bankanın hisse fiyatlarının artırılması yer almaktadır. Buna göre birleşen bankalar sağlayacakları ürün ve hizmet çeşitliliği ile geniş bir coğrafi alana yayılıp riski azaltır ve bunun sonucu olarak banka satın alımında hem alımı yapan hem de hedef bankanın hisse fiyatlarının artması sağlanır¹⁷.

¹⁴ Ahmet Dinçer, **Bankacılık Sektöründe Konsolidasyon, Ülke Deneyimleri ve Türkiye İçin Öneriler**, Devlet Planlama Teşkilatı Uzmanlık Tezi, Yayın No:2697, Ankara, Ekim 2006, s.7.

¹⁵ Mehmet Gençay, **Dünya’da Finansal Sektör Konsolidasyonu ve Türkiye Örneği**, T.C.M.B. Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara, 2005, s.10.

¹⁶ Group of Ten Report, s.101.

¹⁷ Palombo, s.3.

Sinerji Hipotezi: Bu hipotez ölçek ekonomisine dayalıdır. Buna göre birleşen bankalar ölçek ekonomisi sağlayarak bir sinerji meydana getirirler ve bunun sonucunda da birleşerek elde ettikleri gelir, tek başlarına faaliyetlere bulunmaları halinde ortaya çıkması muhtemel gelirden daha fazla olur. Bu durumda birleşen bankaların hem hisse fiyatları hem de kârları artar¹⁸.

Pazar Payı Hipotezi: Bu hipotezin temelinde piyasada birbirine rakip olan bankaların birleşmesi ve hem rekabeti azaltıp hem de pazar paylarını arttırmaları yer almaktadır. Bunun sonucunda ise piyasaya sundukları ürünlerin fiyatları artıp maliyetleri azalacak ve hisse fiyatları artış gösterecektir¹⁹.

Yönetici Fayda Maksimizasyonu Hipotezi: Bu hipoteze göre banka yöneticisi banka birleşmesinde sadece hissedarların kârlarını değil kendi faydasını da maksimize ederek iş güvenliğini sağlamak amacıyla da banka birleşmesini istemektedir²⁰. Banka birleşmelerinde; ölçek ekonomilerinden yararlanarak etkinliğin sağlanması, sinerji etkisi ve bunun sonucu olarak birleşen bankaların değerinin artması, maliyetlerin düşmesi, rekabet artışının sağlanması gibi konular birleşmeye temel nedenler olarak sıralanabilmektedir.

Bu hipotezlerin yanı sıra konsolidasyonlara yol açan temel nedenler altı başlık altında incelenebilir. Bu nedenler; ölçek ekonomileri ve sinerji etkisi, kâr amacı, çeşitlilik, vergi avantajı, pazar gücü ve makro ekonomik faktörler olarak sıralanabilir.

A. Ölçek Ekonomileri ve Sinerji Etkisi

Ölçek ekonomileri tek bir ürün çeşidine dayalı olarak üretim ölçeğinin büyümesi veya küçülmesi gibi arz yönlü değişimlerle ilgilidir²¹. Şirketler pazarlama, satın alma, finansman, araştırma ve geliştirme gibi faaliyetlerini de birleştirerek

¹⁸ Kayarkaya, s.45.

¹⁹ Mehmet Cihangir, **Türkiye’de Banka Birleşmeleri ve Birleşen Bankaların Verimlilik ve Etkinliğinin Ölçülmesi Üzerine Karşılaştırmalı-Uygulamalı Bir İnceleme**, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2004, s.47.

²⁰ Evrensel Aktagel, **Türkiye’de Banka Konsolidasyonları ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Üzerine Etkileri**, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Tezsiz Yüksek Lisans Projesi, İzmir, 2007, s.9.

²¹ Toprak, s.135.

etkinliklerini arttırabilirler. Örneğin; bir banka, diğer banka ile konsolidasyon sonucu maliyet azalışı, teknolojik üstünlük ve pazar payı artışı gibi bir takım avantajlar sağlayarak ölçek ekonomisi yaratabilir²². Konsolidasyon sonucu büyük ölçekli faaliyette bulunmanın sağladığı bir takım avantajlar bulunmaktadır:

Konsolidasyon sonucu daha büyük ölçekle faaliyetlere devam edilerek mevcut kaynakların (insan gücü, ekipman gibi) daha verimli bir şekilde kullanılması sağlanır²³. Örneğin; büyük bir bankanın farklı coğrafi bölgelerde faaliyet gösteren küçük bir banka ile birleşmesi daha önceden ulaşamadığı müşteri potansiyeline ulaşmasına imkan sağlarken, bankanın birleşme öncesi mevcut şubeleriyle ulaşamadığı alanlara birleşme sonrası ulaşabilme imkanı ortaya çıkmaktadır.

Ölçek ekonomisi sonucu piyasadaki gücü artan banka daha etkin bir pazarlama faaliyeti yürütebilir. Ayrıca azalan rekabetle beraber pazar payını da arttırabilir. Bunun yanında ürün çeşitliliğine dayalı olarak risklerin azalması söz konusu olabilir. Bankalar büyüme sonucunda ortaya çıkan güvenle beraber daha ucuza mevduat toplayarak daha düşük maliyetlerle hem iç hem de dış kaynaklı kredi bulabilme olanağına kavuşabilirler.

Sinerji etkisi ise; konsolidasyonu gerçekleştiren tarafların tek başlarına yaratamayacakları değer artışı olarak tanımlanabilir. Ortaya çıkan etki;

$$\text{Sinerji} = V_{ab} - (V_a + V_b) \quad (1)$$

V_{ab} ; bankaların konsolidasyon sonrası değerleri toplamı, V_a ; A bankasının birleşme öncesi değeri, V_b ise; B bankasının konsolidasyon öncesi değerini ifade etmektedir²⁴.

Sinerji etkisiyle beraber faaliyet etkinliğinin artması, maliyetlerde azalma, pazar etkinliğinin, dolayısıyla rekabet gücünün artması, yönetimde iyileşme gibi etkiler ortaya çıkabilmektedir.

²² Cihangir, s.13.

²³ Şahözkan, s.55.

²⁴ Sümer, s.25.

B. Kâr Amacı

Banka konsolidasyonlarının en önemli nedenlerinden biri de mevcut kâr potansiyelinden yararlanmaktır. Bankalar konsolidasyondan sonra her birinin mevcut pazar olanaklarından yararlanarak tek başlarına elde edecekleri kârdan daha fazla kâr elde etme olanağına kavuşurlar. Bu noktada konsolidasyon sonrası maliyetlerini azaltabilme olanağına da sahip olmalarından dolayı maliyet ile gelir arasındaki farkı daha da arttırarak daha yüksek kâr elde edebilirler.

C. Çeşitlilik

Bankaların sundukları hizmetler hedef kitlelerine göre değişebilmektedir. Örneğin; bir banka ağırlıklı olarak bireysel alanda hizmet verip riski bu alanda üstlenirken başka bir banka ticari alanda hizmete yönelip bu alanda risk üstlenebilir. Bu iki bankanın konsolidasyon gerçekleştirmesi sonrası hem daha geniş alana hizmetin ulaşması sağlanmış olur hem de sunulan ürünlerin çeşitliliğinin artması sonucu var olan riskin azalması söz konusu olur²⁵. Sonuç olarak farklı alanlarda hizmet veren bankaların konsolidasyona başvurmaları çeşitliliği arttırarak riskin azalmasına ve elde edilecek potansiyel getirinin artmasına olanak sağlar.

D. Vergi Avantajı

Vergi avantajı da bankaları konsolidasyona iten unsurlardan biridir. Çünkü satın alan bankanın vergi indirimi kadar daha az kaynak harcaması yapması söz konusu olmaktadır. Dolayısıyla konsolidasyon sonrası vergi kazancı ortaya çıkmaktadır. Konsolidasyon sonrası muhtemel vergi kazancı şu şekillerde ortaya çıkabilir:

Faaliyet zararına sahip bir banka, kâr eden bir banka ile birleştiğinde ortaya çıkacak yeni organizasyonun kârlılığı düşük çıkacağından ödenmesi olası verginin azalması söz konusu olabilecektir. Nakit akış uyumunun sağlanmasında ortaya

²⁵ Burak Cem Şahözkan, **Banka Birleşmeleri: Osmanlı Bankası ve Garanti Bankası Birleşmesi Üzerine Uygulama**, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2002, s.61.

çıkabilecek olası sorunlar da yeni organizasyonun kârlılığını azaltmakta ve böylece vergi avantajından yararlanmasına olanak tanımaktadır²⁶. Bu yüzdendir ki genellikle yüksek kâr eden bankaların zarar eden bankalarla konsolidasyon yoluna gittikleri sıklıkla gözlenebilmektedir.

Optimal borç/özsermaye oranına sahip bir banka borçlanma kapasitesi olan bir bankayla birleşerek vergi avantajı sağlayabilir. Burada optimal borçlanma oranına sahip bankanın borçlanmaya devam etmesi finansal açıdan bir risk oluşturacağından borçlanma kapasitesine sahip bir başka bankayla birleşerek sağlanan ek borçlanmadan bir vergi avantajı sağlayabilir²⁷.

Diğer yandan konsolidasyon sonrası bankaların daha fazla amortisman tabi varlıklarının oluşması amortisman giderlerini arttırarak vergilendirilebilir kazançlarını azaltarak, vergi avantajından yararlanma olanağına sahip olabilmesi diğer bir örnek olarak verilebilir²⁸.

E. Pazar Gücü

Bankalar konsolidasyon sonucunda pazar paylarını arttırmanın yanı sıra piyasadaki rekabetin de azalmasına sebep olurlar²⁹. Konsolidasyonların sonrasında piyasadaki oyuncu sayısının azalması piyasayı monopolcü rekabete çevirebilmektedir. Bunun sonucunda da piyasaya hakim olan bankalar fiyatlar ve faiz oranları üzerinde belirleyici bir konuma gelerek daha yüksek kâr marjlarına ulaşabilmektedirler³⁰. Diğer yandan yeni pazarlara girmek isteyen ancak pazarın yapısı konusunda yeterli bilgiye sahip olmayan, yeterli dağıtım ağına sahip olmayan bir bankanın üstleneceği risk oldukça yüksek olmaktadır. Ancak konsolidasyona gitmesi durumunda daha önceden söz konusu pazarda hizmet vermiş olan bankanın tecrübelerinden faydalanarak pazar konusunda bilgi edinebilmekte aynı zamanda diğer bankanın dağıtım ağını ele geçirerek dağıtım kanalını genişletebilmektedir.

²⁶ Sümer, ss.6-7

²⁷ Ümmühan Aslan, **Banka Birleşmeleri, Birleşme İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi ve Bir Uygulama**, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2003, s.33.

²⁸ Şahözkan, s.60.

²⁹ Cihangir, s.47.

³⁰ Kayarkaya, s.40.

Pazar gücünün yüksek olması firma düzeyinde bakıldığında olumlu bir gelişme olarak görülebilirken, piyasanın geleceği açısından hakim firmalara olanak tanıdığından dolayı sakıncalı olabilmektedir.

F. Makro Ekonomik Faktörler

Konsolidasyona yol açan makro ekonomik faktörler olarak teknolojik gelişmeler, ekonomik sınırların kalkması, finansal serbestleşme ile coğrafi kısıtlama ve ürün kısıtlamalarının kalkması sıralanabilir. Tüm bu unsurlar bankacılık sektöründe rekabet düzeyini arttırarak, sektördeki zayıf bankaların ya piyasadan çekilmek zorunda kalmasına ya da büyük ölçekli bankalarla konsolidasyon gerçekleştirmelerine yol açmaktadır. Büyük ölçekli bankalar ise, değişen piyasa koşullarında ölçek rekabetine ayak uydurabilmek adına sağlam mali yapısı olan küçük ölçekli bankaların satın alınması hususunda birbirleriyle rekabet eder duruma gelmektedir.

IV- KONSOLIDASYONU HIZLANDIRAN FAKTÖRLER

Konsolidasyon rekabet gücü karşısında piyasada yaşanan yoğunlaşma yönlü değişim olarak da tanımlanabilmektedir. Söz konusu değişimi ortaya çıkaran temel faktörler;

- A. Teknoloji kullanımı
- B. Serbestleşme
- C. Küreselleşme

olarak sıralanabilir. Söz konusu faktörler bankaları konsolidasyona yönlendiren etkenler olmakla birlikte bunların ortaya çıkardığı etki rekabet etkisidir. Dolayısıyla tüm bu etkenlerin arka planında rekabetin yer aldığı, rekabet yönlü değişimin de konsolidasyonu meydana getirdiği söylenebilir.

A. Teknoloji Kullanımı

Gelişen teknoloji, sunulan finansal hizmetlerin üretiminde ölçek ekonomilerini arttırarak etkinliğin geliştirilmesi konusunda firmalara fırsatlar yaratmıştır. Finans sektöründe her geçen gün artan rekabet firmaların ileri teknoloji kullanma gerekliliğini de arttırmıştır. Tüm bunların dışında gelişen teknolojiyle beraber bilgiye ulaşmanın kolaylığıyla müşteriler ile banka arasındaki ilişkiler artmış ve bankacılık işlem maliyetleri düşmüştür³¹. Gelişen teknolojiyle alternatif dağıtım kanalı olarak da ifade edilen internet bankacılığı, telefon bankacılığı, ATM bankacılığının kullanılması bankacılık hizmet maliyetlerini azaltmış ve yoğun rekabet ortamında bankalara yüksek oranlarda maliyet avantajı sağlamıştır.

Tablo-1: Birim işlem maliyetleri

Alternatif Dağıtım	Maliyet
Şube	1,07 Dolar
Telefon	0,52 Dolar
ATM	0,27 Dolar
İnternet	0,01 Dolar

Kaynak: Group of Ten Report (2001), s.85.

Tablo 1’de görüldüğü üzere; bir işlemin şubeden yapılmasıyla oluşan ortalama fiyat 1,07 Dolar iken, internet kullanımıyla sabit maliyetlerin azalması sonucu işlem maliyetinin 0,01 Dolar düzeyine kadar düştüğü görülmektedir.

Düşük işlem maliyeti ve daha etkin hizmet sunabilme imkanı nedeniyle bankalar ileri teknoloji kullanımına yönelerek teknoloji yatırımlarını arttırmışlardır. Finansal hizmet arzının artması, müşterilerin bu hizmetlere ileri teknoloji sayesinde erişebilme imkânlarına sahip olunması nedeniyle de sunulan finansal hizmetlerin fiyatları düşmüştür. Bankalar yoğun rekabete ayak uydurabilmek için sürekli teknolojik yatırımlarını yenileme ihtiyacı duymuşlardır. Ancak sürekli teknolojik yenileme bankaların yatırım maliyetlerini arttırmıştır. Bunların sonucunda bankalar farklı stratejiler uygulayarak konsolidasyona yönelmişlerdir. Özellikle yüksek

³¹ Dinçer, s.18.

teknolojiye sahip büyük bankalar yoğun rekabete ayak uyduramayan bankaları devralma yoluna gitmişler, böylece bu bankaların müşterilerine de ulaşabilme olanağına kavuşmuşlardır.

B. Serbestleşme

Finansal sistemin serbestleşmesi yönünde son otuz yılda oldukça önemli reformlar yapılmıştır. 1980’li yıllarda finansal reform süreci başlamıştır. Birçok ülke finansal baskı yaratan yasalarını kaldırmış veya yeniden düzenlemiş, faiz sınırlamalarını kaldırmış, yabancı sermaye hareketlerine serbestlik sağlayacak düzenlemeler yapmıştır. 1990’lı yıllardan günümüze uzanan süreçte ise daha çok yapısal düzenlemeler ön plana çıkmıştır. Ülkeler makroekonomik istikrar, kredi piyasasında ortaya çıkabilecek aksaklıkları gidermek için etkin bir denetim mekanizmasının kurulması, bankacılık sektöründe rekabetin sağlanması, uluslararası kredi piyasalarına entegrasyonun sağlanması gibi yapısal düzenlemelere yönelik çalışmalar üzerinde durmuşlardır³².

Yapılan yasal düzenlemeler ve bunun sonucunda ortaya çıkan finansal serbestleşme sonucunda bankacılık sektöründe yoğun bir rekabet ortamı ortaya çıkmıştır. Rekabetin etkisiyle beraber bankacılık sektöründe kârlılık üzerinde baskı oluşmuş ve marjlar daralmıştır. Serbestleşme öncesi finansal piyasalarda etkin çalışmayan bankaların ayakta kalması mümkün olurken, finansal serbestleşme sonrası bunun sürdürülebilir olmadığı anlaşılmasıyla hükümetler etkin çalışmayan bankaların daha etkin çalışabilmeleri için diğer kurumlar tarafından alınmasına izin vermişlerdir³³. Böylelikle finansal serbestleşme sonrası oluşan yoğun rekabet banka konsolidasyonlarının hız kazanmasına sebep olmuştur.

C. Küreselleşme

1970’lerden itibaren Dünya’da ortaya çıkan politik, kültürel, teknolojik ve teorik birçok karşılıklı etkileşim dünya ekonomisinin hızla küreselleşme sürecine

³² Bülent Güloğlu ve A. Ender Altunoğlu, “Finansal Serbestleşme ve Finansal Krizler: Latin Amerika, Meksika, Asya ve Türkiye Krizleri”, **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, No:27, 2002, s.4.

³³ Dinçer, ss.32-33.

girmesine neden olmuştur. 1990'lı yıllarda Sovyetler Birliği ile başlayan kumanda ekonomisinin çöküş süreci küreselleşmenin kaçınılmaz yol olduğu izlenimini tüm dünyaya vermiştir. Ancak 1990'lı yılların ikinci yarısında Asya'da baş gösteren kriz küreselleşme sürecinin de ciddi riskler taşıdığı gerçeğini gözler önüne sermiştir³⁴.

Küreselleşme, serbestleşme ve teknolojik gelişmeyle beraber hız kazanmıştır. Serbestleşme eğilimlerinin artması ulusal finansal piyasaların entegrasyon sürecine katkıda bulunmuştur. Sınırların yavaş yavaş kalkmasıyla birlikte ulusal piyasalarda artan rekabet sınırların ötesine geçmiş ve bu durumun bir sonucu olarak kâr marjları daralmıştır. Bununla beraber bankaların sunmuş olduğu hizmetlerin banka dışı finansal kurumlar tarafından da sunulmaya başlanması, bankaların yoğun rekabet ortamında varlıkları sürdürürebilmek adına diğer bankalarla konsolidasyon gerçekleştirmelerine sebep olmuştur³⁵. Teknolojik gelişme ise; finansal piyasalarda gerçekleşen işlemlerin daha geniş bir kesime ve daha hızlı bir şekilde sunulmasına olanak sağlarken, aynı zamanda yoğun rekabetin yaşandığı finansal piyasalarda maliyetlerin azalmasına yol açmıştır.

Küreselleşmeyle beraber bankalar daha geniş müşteri kitlesine ulaşma olanağına sahip olup, işlemler daha hızlı yapılabilir hale gelmiş ve sınır ötesi konsolidasyonlar da artış göstermiştir.

Konsolidasyonlar piyasada yer alan her birim üzerinde ayrı etki yaratabilmektedir. Söz konusu etkinin olumlu ya da olumsuz olması bankaların ölçekleri, pazar güçleri, yönetim yapıları gibi değişkenlere bağlı olarak farklılık gösterebilmektedir. Banka konsolidasyonlarının olumlu etkilerinden söz etmek gerekirse;

- Konsolidasyonların en önemli avantajı bankaların sermaye yapısını güçlendirmeleridir. Sermaye yapısı zayıf olan bankalar konsolidasyonla beraber daha güçlü bir hale gelerek yoğun rekabet ortamında varlıklarını devam ettirebilme şansına sahip olurlar.

³⁴ Mehmet Şahin ve Murat Gümüş, "Gelişmekte Olan Ülkeler ve Türkiye Açısından Küreselleşmenin Fırsat ve Tehditleri", **Mülkiye Dergisi**, 2008, s.1.

³⁵ Dinçer, s.20.

- Bankaların konsolidasyon sonrası daha geniş coğrafi alanlara erişebilme kolaylığı diğer bir avantaj olarak ifade edilebilir. Bankalar daha fazla müşteriye ulaşarak hem mevduat hem de kredi hacimlerini genişletebilir ve bu yolla kârlılıklarını da artırabilirler.

- Bir diğer avantaj ise; özellikle sağlam sermaye yapısı ve gelişmiş bir teknolojiye sahip bir bankanın, gelişmekte olan ülkede faaliyet gösteren bir başka bankayla gerçekleştirmiş olduğu konsolidasyon sonucu gelişmekte olan ülkede bulunan bankanın uluslararası tecrübelerden yararlanma fırsatına sahip olmasıdır³⁶. Burada yerel banka uluslararası bankacılık faaliyetlerini öğrenmiş olacak aynı zamanda yerel müşterilerine daha kaliteli hizmetler sunabilecektir.

Konsolidasyonların olumsuz etkilerinden söz etmek gerekirse;

- Konsolidasyon sonrası büyük hacimli bankalar ortaya çıkmaktadır. Bu bankalar genellikle gelişmiş teknolojiye sahip ve sermaye yapısı güçlü bankalardır. Ancak, küresel ekonomide meydana gelen olumsuzluklardan etkilenmeleri sistemin tamamında bir güvensizliğe yol açabileceğinden sektörün güvenilirliğinin tehlikeye düşmesi de olasıdır.

- Konsolidasyon sonrası bankaların insan kaynakları, bilgi sistemleri, risk yönetimi, denetim sistemi ve muhasebe sistemlerinin uyumlaştırılmasında da sorunlar çıkabilmektedir. Bu tür sorunların giderilmesi hem zaman almakta hem de geçici bir süre iş yükünün artmasına neden olmaktadır³⁷.

- Bankaların konsolidasyondan sonra artan müşterileriyle beraber kullandırmış oldukları kredilerde de sorun yaşanma ihtimali artabilmektedir. Bunun temel nedeni bankaların yoğun rekabet ortamında kullandıkları kredilerin istihbaratında daha esnek davranmaları ve kredi kullandırımı sonrası kredinin geri dönüşünü takip etmede yetersiz kalabilmeleridir.

³⁶ Kayarkaya, s.52.

³⁷ Kayarkaya, s.51.

V. DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN KONSOLIDASYON EĞİLİMİ

1980'li yılların ortasından itibaren finansal serbestleşmeyle birlikte ortaya çıkan rekabetle birlikte kâr marjlarında meydana gelen azalmayı gidermek ve/veya büyük ölçeklerle çalışarak kârlılığın artmasını sağlamak amacıyla bankacılık sektöründe konsolidasyonlar görülmeye başlanmıştır. Konsolidasyon süreci gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasında farklılıklar göstermiştir. Gelişmiş ülke konsolidasyonları genellikle ölçek artışını sağlamak amacıyla sınır dışı satın alma ve devralmaları şeklinde görülürken, gelişmekte olan ülke konsolidasyonları ise genellikle finansal kriz kaynaklı problemleri çözmek amacıyla kamu otoritelerince başlatılan yapılandırma süreci sonrası gerçekleştirilmiştir.

Ülke örnekleri incelemesinde; konsolidasyonların yoğun olarak yaşandığı gelişmiş ekonomiler olarak Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa Birliği ile gelişmekte olan ekonomilerden konsolidasyon süreci kriz sonrası başlayan Meksika ve Güneydoğu Asya ülkeleri ile Türkiye örnekleri analiz edilecektir.

A. Dünyada Banka Konsolidasyonları

Bankacılık sektöründe konsolidasyonlar özellikle 1990'lı yıllardan itibaren finansal serbestleşmeye bağlı olarak önemli oranda artış göstermiştir. Sektörde meydana gelen konsolidasyonların temel nedeni olarak finansal serbestleşme gösterilebilirken diğer nedenler olarak teknolojik gelişme, uzmanlaşmış bankacılık, ürün çeşitliliğinin artması ve yoğun rekabet ortamı sıralanabilir. 1980-2006 yılları arası meydana gelen konsolidasyon ve devralmaların yarısından fazlası ABD'de meydana gelirken AB ülkelerinde de konsolidasyonların öne çıktığı gözlenmektedir.

1. Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) Gerçekleştirilen Banka Konsolidasyonları

Amerikan bankacılığı yıllar boyunca yapılan yasal düzenlemelerle beraber oldukça köklü değişimler yaşamıştır. Amerikan bankalarının uluslararası faaliyette bulunmalarına yönelik olarak düzenlenen ilk yasa 1919 yılında çıkarılan "Edge Act"

yasasıdır. Bu yasayla beraber Amerikan bankalarının uluslararası düzeyde banka satın almaları, şube açmaları ve faaliyette bulunmaları resmileştirilmiştir³⁸.

1890'da çıkartılan Sherman Yasası, 1914 yılında Clayton Yasası, 1933 yılında Bankalar Yasası, 1950 yılında Celler Yasası ise yoğun rekabeti önleyici yasalar olarak göze çarpmaktadır. 1927 yılında yürürlüğe giren Mc Fadden Kanunuyla eyaletler arası şubeleşmenin kaldırılması ve mevduata sigorta uygulamasına geçilmesiyle birlikte finans piyasalarında güven ortamı yaratılmaya çalışılmıştır. 1933 yılında yürürlüğe giren Glass-Steagal Kanunuyla bankacılık ve menkul kıymet işlemleri ayrılmıştır. Bu yasayla ticari bankaların sadece kamu menkul kıymetlerinin alım satımına izin verilmiş, şirket menkul kıymetleri ihracına aracılık etmesi ve yatırım bankalarının ticari bankacılık faaliyetleriyle uğraşması yasaklanmıştır³⁹. Faaliyetlerin kısıtlanmasıyla ticari bankaların finansal sistem içindeki payı azalmıştır. 1956 yılında Banka Holding Şirket Yasası ve 1960 yılında Banka Birleşmeleri Yasasıyla beraber eyalet içi ve eyaletler arası konsolidasyonların önündeki bazı engeller kaldırılarak diğer finans kurumlarının genişlemesi teşvik edilmiştir⁴⁰.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında başta enflasyon ve faiz oranlarında olmak üzere ekonomide önemli değişimler meydana gelmiştir. Teknolojik yeniliklerle beraber yeni ürünler ortaya çıkarılmıştır. Ancak Amerikan hükümeti 1980'lere kadar bankaları hem vergi açısından hem de bankaların verdikleri kredilere uyguladıkları faiz oranları ile mevduat üst limitleri açısından ciddi kısıtlamalara tabi tutmuştur. Bu durumun bir sonucu olarak Amerikan bankaları yeniliklerden yararlanamayan ve ortaya çıkan risklere karşı dayanıklı olmayan kurumlar haline gelmişlerdir⁴¹.

1980'li yıllarda ise sermaye limitleri aşağıya çekilmiş, eyaletler arası kısıtlamalar kaldırılmış ve konsolidasyonları destekleyici tavırlar alınmıştır. Sermaye

³⁸ Mehmet M. Esen, **Banka Birleşmeleri**, İstanbul Üniversitesi, İşletme İktisadi Enstitüsü, İşletme Fakültesi, Organizasyon ve İşletme Politikası Bölümü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1991, s.52.

³⁹ Frederic S. Mishkin, "Financial Consolidation: Dangers and Opportune", **Journal of Banking Finance**, Volume 23, Washington, 1999, ss.675-691

⁴⁰ Dinçer, ss.46-47.

⁴¹ Emine Handan Sümer, **Türk Bankacılık Sisteminde Birleşmelerin Finansal ve Ekonomik Analizi ve Globalleşen Türkiye Açısından Öneminin Bir Değerlendirilmesi**, Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1998, s.10.

limitlerinin aşağı çekilmesiyle beraber bankalar daha riskli pozisyonla karşı karşıya kalmışlardır. Ancak, artan riskten korunmak amacıyla da konsolidasyonlar ivme kazanmıştır. 1990'lı yılların başlarında kârlılığın ön plana çıkmasıyla beraber banka konsolidasyonları yoluyla daha büyük bankaların oluşturulması gereksinimi ortaya çıkmıştır. 1994 yılında Riegle-Neal Eyaletlerarası Bankacılık ve Şubeleşmede Verimlilik Yasası çıkarılmış ve bu yasayla eyaletler arası bankacılık kısıtlamaları kaldırılmıştır. Eyaletler arası bankacılık kısıtlamalarının kaldırılmasının nedenlerinin değişen pazar şartları, diğer finansal kurumların haksız rekabeti, aktif kalitesizliği olduğu tespit edilmiştir. 1999 tarihli Finansal Modernizasyon Yasası ile yan piyasalara ilişkin düzenlemeler geliştirilmiş ve bankaların menkul kıymet şirketleri ve sigorta kuruluşları ile birleşmelerini yasaklayan 1933 tarihli Glass-Steagal Kanunu yürürlükten kaldırılmıştır⁴². 1930'lardan 1980'lere kadar 13000-15000 arasında değişen banka sayısı 1980'lerden sonra konsolidasyon eğilimlerinin artmasıyla azalmıştır. 1984 yılı sonunda 15.084 olan banka sayısı, 1994 yılında 10.452'ye, 2004 yılında 7.631'e gerilemiştir⁴³. Uluslararası finansal kriz öncesi 2007 yılı sonunda 7.283 olan banka sayısı 2010/Haziran itibariyle 6.676 olmuştur⁴⁴. Kriz sonrası ABD'de 2009 yılında 140 banka, 2010/Eylül İtibariyle de 138 banka kapatılmıştır⁴⁵.

1984 yılından itibaren gerçekleşen azalışta genel olarak konsolidasyon etkili iken, 2007-2009 yıllarında meydana gelen azalışlarda konsolidasyonun yanı sıra, 2007 yılı ortalarında baş gösteren finansal kriz sonucu batan veya el konulan bankaların etkisinin olduğu kanaatine varılmıştır. Şekil 1'de 1992-2009 yılları arasında ABD banka sayılarının gelişimi görülmektedir.

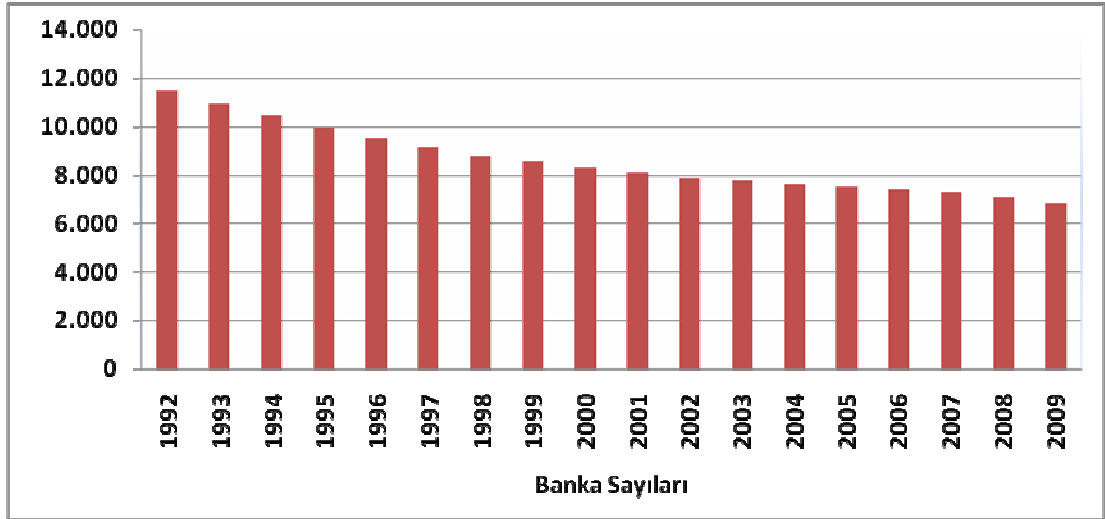
⁴² Santomero, Anthony M., "Bankacılık Düzenlemeleri Banka Müşterilerine Nasıl Yansır", **TBB Bankacılar Dergisi**, Aralık 2002, sayı 43, s.105, çeviri: TBB.

⁴³ Kenneth D. Jones, Tim Critchfield, "Consolidation in the U.S. Banking Industry: Is the "Long, Strange Trip" About to End", **Fdic Banking Review**, Volume 17, 2005, s.33

⁴⁴ FDIC, <http://www2.fdic.gov/SDI/main4.asp>, (02.08.2010)

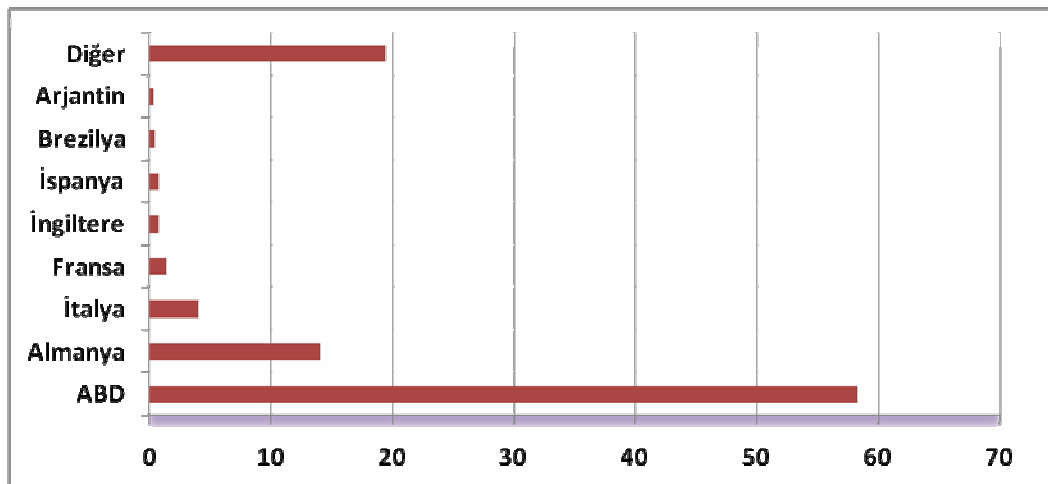
⁴⁵ FDIC, <http://www.fdic.gov/news/news/press/2010/pr10236.html> (23.10.2010)

Şekil 1: ABD Banka Sayısı : 1992-2009

En büyük 4 bankanın toplam aktif büyüklüğünün bankacılık sektörü içindeki payı 1980 yılında yüzde 18.5 iken, bu oran 1994 yılında yüzde 23.7'ye ve 2009 yılında yüzde 35.3'e yükselmiştir⁴⁶. 1980-2006 yılları arasındaki banka konsolidasyonlarının yüzde 58'den fazlası ABD'de gerçekleşmiştir⁴⁷. Şekil 2'de çeşitli ülkelerde banka birleşme devralmalarının oransal dağılımı görülmektedir.

Şekil 2 : Çeşitli Ülkelerde Banka Konsolidasyonlarının Oransal Dağılımı : 1980-2006

Kaynak: Toprak, ss.74-75

⁴⁶ Gençay, s.41.

⁴⁷ Toprak, s.68.

Gerçekleşen konsolidasyonların büyük çoğunluğu büyüme eğilimi olan bankaların, başarısız bankaların büyük paylarını ele geçirmeleri yoluyla gerçekleşmiştir. ABD’de genellikle büyük bankaların küçük bankalarla yaptığı konsolidasyonlara izin verilmekte, büyük bankaların kendi aralarında konsolidasyon gerçekleştirmelerine ise fiyatlar üzerinde olumsuz etki yapabilecekleri düşüncesiyle izin verilmemektedir⁴⁸. Bu süreçte bankaların konsolidasyona gitmesinin nedenleri olarak mevduatın maliyet avantajının azalması, fonların kullanımından sağlanan gelir avantajının azalması ve geleneksel bankacılığın kârlarındaki azalma eğilimi sıralanabilir⁴⁹. ABD’de özellikle 1980’li yıllarla başlayan banka konsolidasyonlarının temelde şu faktörlerden kaynaklandığı tespit edilmiştir⁵⁰.

1. Doların Japon ve Avrupa paralarına göre düşük kalmasının ABD işletmelerini yabancılara cazip hale getirmesi.
2. Reagan yönetiminin büyük şirket konsolidasyonlarına ılımlı yaklaşımı.
3. Satın almalarda çok daha fazla borç kullanım olanağı yaratan tahvil piyasasının gelişimi.
4. Yasal düzenlemeler ve makroekonomik faktörler.

ABD’de 90’lı yılların başından itibaren gerçekleşen bazı önemli banka konsolidasyonları şunlardır:

1991 yılında Manufacturers Hanover ile Chemical Banking arasında Chemical Banking Corporation adı altında konsolidasyon gerçekleştirmiş, iki bankanın kârlarının azaldığı ve statü kaybettikleri bir dönemde gerçekleştirmiş oldukları konsolidasyon piyasalar tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Konsolidasyon sonrası her iki bankanın toplam aktifleri 136 milyar dolara ulaşmış ve

⁴⁸ Palombo, s.21-27

⁴⁹ Şahözkan, ss.12-13.

⁵⁰ Gençay, ss.86-87

6000-7000 personel de işten çıkarılmıştır⁵¹. 1998 yılında Nations Bank, Bank America'yla birleşmiş, konsolidasyon sonucu aktif büyüklüğü 201 milyar dolara ulaşmıştır. Bankanın adı ise Bank of America olarak değiştirilmiştir.

2008 yılında baş gösteren küresel ekonomik krizle birlikte özellikle Amerika'da yatırım bankalarında sorunlar ortaya çıkmıştır. Dünyanın en büyük yatırım bankalarından Bear Stearns ve Lehman Brothers iflas etmiştir. Dünyanın en büyük yatırım bankalarından olan Merrill Lynch ise ABD'de kredi arzının genişlediği son birkaç yılda değerini hızla kaybeden gayrimenkul yatırımlarına yönelmiştir. Ancak, Krizin ortaya çıkmasıyla zehirli atıkları (toxic assets) elinde bulunduran Merrill Lynch sermaye yetersizliğinin de ortaya çıkmasıyla 1 Ocak 2009 tarihinde Bank of America bünyesine katılmıştır. Bu konsolidasyonla Bank of America 20.000'den fazla finansal danışmanı ve 2,5 trilyon dolarlık müşteri varlığı ile dünyanın en büyük sermaye piyasası aracısına dönüşmüştür⁵².

2. Avrupa Birliği'nde (AB) Gerçekleştirilen Banka Konsolidasyonları

AB'ye üye ülkelerde bankalar arası konsolidasyonlar 1980'lerin sonundan itibaren temelde finansal serbestleşmeye bağlı olarak artış göstermiştir. AB'de 1988-1992 yılları arasında toplam 422 adet banka konsolidasyonu meydana gelmiştir. Ancak banka konsolidasyonlarının hızı AB'de bankacılık sektöründe rekabeti düzenlemek için çıkarılan "Yatay Birleşmeler Talimatı" ile yavaşlamıştır⁵³. AB'de işletmelerin konsolidasyonlar yoluyla piyasada hakim güç konumuna gelmeleri halinde bu durum öncelikle yerel hukuk açısından incelenmekte, uluslararası düzeyde kötüye kullanım olduğunda ise uluslararası düzeydeki kurum ve kuruluşlarca bu tür şirketlerin faaliyetleri incelenmektedir⁵⁴. Avrupa'nın tek pazar haline gelmesiyle birlikte AB içerisinde yoğun bir fiyat rekabeti yaşanmış ve bu da bankaların kârlılıklarının düşmesine neden olmuştur. Bu durum etkin olarak çalışan

⁵¹ Esen, ss.72-75.

⁵² Yener Coşkun, "Küresel Kriz Sürecinde Yatırım Bankaları ile Diğer Finansal Aracılarda Yaşanan Finansal Başarısızlıklar ve Kamusal Müdahaleler", **TBB Bankacılar Dergisi**, sayı71, Aralık 2009, s.28.

⁵³ Palombo, ss.3-5.

⁵⁴ Yalın Kılıç, "Rekabet Politikası Açısından Birleşme ve Devralmalar", **DPT Yayını**, Yayın No: 2009, Ankara, 2000, s.28.

bankaların etkin olmayan bankalarla konsolidasyon gerçekleştirmelerine yol açmıştır.

Konsolidasyon sürecinde hedef müşteri sayısı ve pazar genişlemekte ancak ülkeler arası dil, kültür ve iş yapma geleneği gibi farklılıklardan ötürü bir takım maliyetler ortaya çıkabilmektedir. Bu yüzden ki AB’de gerçekleşen ilk banka konsolidasyonlarının ülkelerin tarihsel, ekonomik ve kültürel olarak kendilerine daha yakın gördükleri ülke bankalarıyla gerçekleştirdikleri görülmüştür. Örneğin; ilk aşamada İngiliz bankalarıyla İrlanda bankaları, İsveç bankalarıyla Danimarka bankalarının konsolidasyon yoluna gittikleri gözlenmiştir⁵⁵. Uzun dönemde finansal piyasalarda entegrasyonun sağlanmasıyla beraber uyumlaştırma maliyetleri ortadan kalkacak ve finansal hizmetlerin sağlanmasında olumlu bir etki yaratacaktır. Bu amaca yönelik olarak Avrupa Konseyi tarafından 1999-2005 yıllarını kapsayan finansal eylem planı hazırlanmıştır. Eylem planında dört temel amaç belirlenmiştir; finansal işlemler için AB çapında tek pazar oluşturmak, bankacılık ve sigortacılık piyasasının açık ve güvenilir olmasını sağlamak, üye devletlerin kurallarının ve denetimlerinin şeffaf olması ve optimal tek pazar için gerekli koşulları sağlamak⁵⁶. Euro’nun ortak para birimi olarak kullanılmaya başlanması da fiyatların karşılaştırılabilir hale gelmesini ve rekabetin artmasını sağlamıştır. Rekabet artışı ölçek büyütürken maliyet azaltmak isteyen bankaların konsolidasyona gitmesini sağlamıştır.

İsviçre’de 1997’de İsviçre Union Bank’ın Swiss Bank’ı satın alması, Fransa’da 1998’de Paris Ulusal Bankası’nın Bank Paribas’ı satın alması, Almanya’da 1998’de Hypobank ve Bayerische Vereinsbank’ın birleşerek Almanya’nın ikinci büyük bankası haline gelmesi, 1999’da İspanya’da Banco Central Hispano ile Central Hispano’nun birleşerek İspanya’nın en büyük bankası olması, 1999’da Avusturya’da Bank Austria ile Creditanstalt Bankverein’in birleşerek en büyük Avusturya bankası olması ve 2007’de iki İtalyan bankası UniCredit ile Capitalia’nın birleşerek Avrupa’da HSBC’den sonra en büyük ikinci bankası olması Avrupa’da yakın tarihlerde önemli sayılan banka

⁵⁵ Dinçer, ss.59-60.

⁵⁶ Melike Alparslan, “Avrupa Birliği’nde Finansal Hizmetler Tek Pazarına Geçiş Süreci”, **Bankacılar Dergisi**, Sayı: 48, 2004, s.93.

konsolidasyonlarındandır⁵⁷. AB'deki konsolidasyonların finansal serbestleşme ve finansal entegrasyon sürecinde oransal olarak artış gösterdiği, Almanya'nın banka konsolidasyonlarında ön plana çıktığı ve finansal entegrasyona bağlı olarak diğer AB ülkelerinde de benzer bir eğilimin olduğu söylenebilir.

3. Meksika'da Gerçekleştirilen Banka Konsolidasyonları

Gelişmekte olan ülkeler grubunda yer alan Meksika'nın ekonomik yapısı özellikle 90'lı yıllarda Türkiye'deki ekonomik yapıyla benzerlikler göstermiştir. 1995 yılında yaşanan Tekila Krizi ile Meksika bankacılık sektöründe yeniden yapılandırma uygulaması gerçekleştirilmiş ve söz konusu dönem sonrası sektörde yabancı payı ve konsolidasyonlar artış göstermiştir⁵⁸.

Meksika'da 1995 yılındaki Tekila Krizi'ne kadar bankacılık sektörüne ilk dört bankanın hakim olması sonucu banka kârlılıkları yüksek seviyelerde seyretmiştir. Ancak düşük rekabet yapısı, yüksek yoğunlaşma sektörün gelişimini engellemiştir. 1990'lı yılların başlarında özelleştirmeler hız kazanmış böylelikle kamu kesimi borçlanma gereği azalmış ve ticari bankaların fonlarını özel sektöre plase etme gereği ortaya çıkmıştır. Böylelikle 1989 yılında kredilerin GSYİH'e oranı %10 dolaylarında iken bu oran 1994 yılında %40'lara yükselmiştir⁵⁹. Ancak sektördeki tehlike, söz konusu dönemde mali yapısı güçlü firmaların uluslararası piyasalardan borçlanabilmesi sonucu iç piyasa özel sektör kredi taleplerinin sağlam mali yapıya sahip olmayan firmalardan gelmesi ve fonların bu müşterilere aktarılması ve döviz geliri olmayan müşterilere kullanılan döviz kredileridir. Tüm bu unsurlar sektörü dışsal etkilere karşı kırılgan hale getirmiştir⁶⁰.

Sektörde meydana gelen konsolidasyonlar incelendiğinde kriz öncesi yoğun konsolidasyon yaşanmamış olmakla birlikte gerçekleştirilen en güçlü konsolidasyonun 6 bankanın konsolidasyonu ile oluşturulan BBVA-Bancomer Bankası olduğu görülmektedir. 1995 yılında sistemdeki banka sayısı 32 iken kriz

⁵⁷ Otto Sobek, "Bank Mergers and Acquisitions", **BIATEC**, Sayı:8, 2000, s.30.

⁵⁸ Dinçer, s.68

⁵⁹ Şahözkan, s.16

⁶⁰ Anne Krueger ve Aaron Tornell, "The Role of Bank Restructuring in Recovering From Crises: Mexico 1995-1998", **NBER**, 1999, ss.5-7.

sonrası banka sayısı 22'ye gerilemiştir. Toplam kredilerin %20'sine sahip olan 12 bankaya müdahale edilmiş, bu bankaların altısı yabancı bankalar tarafından satın alınırken, diğer altısı yerli bankalarla birleştirilmiştir. Kriz sonrası bankacılık sektöründe gerçekleştirilen düzenlemelerle kriz öncesi döneme göre daha rekabetçi bir yapı oluşturulmuştur. 1998 yılında yapılan düzenlemeyle yabancı bankaların lisans alımındaki sınırlamalar kaldırılmış ve 1998 yılında yüzde 24 olan sektördeki yabancı payı, 2000 yılında yaklaşık yüzde 66'ya ve 2004 yılında yüzde 82'ye yükselmiştir. Sektördeki yabancı bankalar yerli bankaları satın alarak büyüme yoluna gitmişler, bu durum da bankacılık sektörü konsolidasyonunun artmasını sağlamıştır⁶¹. Ayrıca kriz sonrası dönemde mevduat güvence sistemi sınırlandırılması, sermaye yeterlilik kurallarının daha sıkı uygulanmaya başlanmış olması, artan rekabet ve teknolojik gelişmelerin ortaya çıkmasının Meksika'da konsolidasyon sürecini etkileyen unsurlar olduğu söylenebilmektedir.

4. Güney Doğu Asya'da Gerçekleştirilen Banka Konsolidasyonları

70'li yıllardan itibaren hızlı bir büyüme süreci içerisine giren Doğu ve Güneydoğu Asya ülkeleri 1997 yılından itibaren bankacılık sektörünü yoğun olarak etkileyen krizle karşı karşıya gelmişlerdir. Asya'da başlayan kriz daha sonra bulaşma etkisi ile kırılgan yapıya sahip Arjantin, Brezilya ve Rusya piyasalarına da sıçramıştır. Asya'daki bankalardan özellikle öz sermayeleri yetersiz olan bankaların mali yapıları bozulmuş, teminata yer alan varlık değerlerinin düşmesi sonucu kredi riskleri artmış ve kriz sistemik bir kriz haline gelerek tüm finans sistemine yayılmıştır. Krizin yarattığı sorunların çözümü amacıyla Asya ülkelerinde Aktif Yönetim Fonları kurulmuş ve bu ülkelerde yer alan tüm bankaların sorunlu kredileri bu Fon tarafından satın alınarak kamu desteği verilmiştir. Ayrıca sermaye yeterlilik oranları arttırılmış, denetimler etkinleştirilmiş, bankaların mali yapılarını güçlendirmek amacıyla Varlık Yönetim Kurumları kurulmuş ve banka konsolidasyonları arttırılmıştır. Kriz sonrası Asya ülkelerinde düzenleyici ve denetleyici önlemler alınmıştır. Tayland'da kriz öncesi yabancı sermaye sahiplerinin banka sahibi olmalarına izin verilmezken kriz sonrası izin verilmiş ve artan rekabet

⁶¹ Dinçer, ss.72-73

sonucu ortaya çıkan konsolidasyonlarla banka sayıları azalmış ve daha etkin bir denetimin önü açılmıştır⁶².

Malezya’da da kriz sonrası verimliliği ve rekabeti ön plana çıkaran yapılanma sürecine girilmiştir. Buna dayanılarak 2001 yılı başlarında 54 bankanın 50’si 10 banka grubunda konsolide edilerek yoğunlaşma arttırılmıştır⁶³. Endonezya’da kriz sonrası dört kamu bankası “Bank Mandiri” adı altında konsolide edilmiş, kötü aktifler kamu tarafından alınmıştır⁶⁴. G. Kore’de ise özellikle yasal düzenlemeler üzerinde durulmuş ve Finans Piyasalarının İyileştirilmesi Kanunu’nda yapılan değişiklikler ile rekabetçi bir sektör yaratılmasının önü açılmıştır. Yasal düzenlemelerin temel amacı kriz öncesi sektörde yer alan pek çok küçük bankanın ortaya çıkardığı verimsizliği gidermek olmuştur. Sektör kamu tarafından fonlanmış, kriz öncesi devletin yer almadığı sektörde 5 banka devlet kontrolüne geçmiştir. Ayrıca, kriz başlangıcında 26 olan banka sayısı 2001 yılı itibariyle 12’ye düşürülmüştür⁶⁵. Asya’da gerçekleştirilen konsolidasyonların neredeyse tamamının kriz sonrası zorunlu nedenlerden dolayı ve hükümet teşvikiyle gerçekleştirildiği söylenebilir.

B. Türk Bankacılık Sektöründe Konsolidasyonlar

Türk Bankacılık sektöründe konsolidasyonlar yoğun olarak gerçekleşmemektedir. Finansal serbestleşmeden sonra sektörün uzun yıllar aracılık faaliyetini tam olarak gerçekleştirememesi sebebiyle piyasadaki gerçek bankacılık faaliyetinden kaynaklanan rekabet seviyesi konusunda fikir edinilememiş ve bu durum sektörde gönüllü konsolidasyonlar önünde engel teşkil etmiştir. Ancak, özellikle 2000’li yılların başlarında görülen ekonomik krizler sonrası gerçekleştirilen yapısal düzenlemelerle ekonomik yapının istikrara kavuşması, kamu finansmanının bankacılık sektöründen karşılanması gereğinin azalmasıyla, bankalar aracılık faaliyetlerini gerçekleştirmeye başlamışlardır. Bu durum rekabeti beraberinde

⁶² Gençay, ss.62-63.

⁶³ Dinçer, s.13.

⁶⁴ Berk Mesutoğlu, “Sorunlu Aktiflerin Varlık Yönetimi Şirketlerince Tasfiyesi –Ülke Örnekleri-”, **BDDK Mali Sektör Politikaları Dairesi Çalışma Raporları**, Mayıs 2001, s.32.

⁶⁵ Gençay, ss.64-65.

getirmiş ve rekabet karşısında ayakta kalmak isteyen veya daha fazla güç kazanmak isteyen bankalar konsolidasyona başvurmuşlardır.

2000 Kasım ve 2001 Şubat krizi sonrası bankacılık sektöründe zorunlu konsolidasyonlar meydana gelmiş, ancak ekonomik istikrarla birlikte ilerleyen yıllarda gönüllü konsolidasyonlar da gerçekleştirilmiştir. Buna rağmen Türk bankacılık sektöründe konsolidasyon kavramı henüz oluşmaya başlamıştır. Dolayısıyla literatürde konuya ilişkin fazla sayıda çalışma bulunmamaktadır.

Sümer çalışmasında (1998:209-210), Türk Bankacılık Sektörü'nde banka birleşmelerini incelemiş, sektörün birleşmeler konusunda tecrübesiz olduğu, dolayısıyla birleşme öncesi stratejilerin titizlikle belirlenmesi gerektiği sonuçlarına ulaşmıştır⁶⁶.

Esen çalışmasında (2001:92-95), Dünyada ve Türkiye'de banka birleşmelerini ve birleşme eğilimlerini incelemiş olup, uluslararası bankaların finansal açıdan güçlenmek, dağıtım kanallarını genişletmek ve tecrübe kazanmak için birleşme yolunu seçtikleri, birleşme öncesi ve sonrası birleşmenin amaçlarına uygun planlar hazırlayarak değerlendirmeler yaptıkları ve birleşme sürecindeki bilgileri kamuoyuyla paylaşarak şeffaf yaklaşım gösterdikleri sonucuna ulaşmıştır. Çalışmada Türk bankalarının ise, yurt dışında banka aldıklarını, şube açtıklarını ancak bunların küçük ölçekli olduklarını ve birleşme öncesi ve sonrasında detaylı bir plan ve değerlendirmenin yapılmadığı sonucuna ulaşılmıştır⁶⁷.

Şahözkan çalışmasında (2002:263), banka birleşmelerini Türk bankacılık sektörü özelinde incelemiş, bankaların ölçek sorununun bulunduğunu, küçük ölçekli bankaların birleşerek rekabet gücü yüksek güçlü bankalar oluşturmaları gerektiğini, aksi takdirde rekabete bağlı başarısızlıkların ortaya çıkabileceğini ifade etmiştir⁶⁸.

Dinçer çalışmasında (2006:136-137), Dünyada ve Türkiye'de bankacılık sektöründe konsolidasyonu incelemiş, konsolidasyon artışının sektördeki rekabeti

⁶⁶ Sümer, ss.209-210

⁶⁷ Esen, ss.92-95

⁶⁸ Şahözkan, s.263

olumlu etkileyebileceği, sağlam mali yapıya sahip rekabetçi bankaların varlığının hem rakip bankaları hem de mali sistemi olumlu etkileyeceği sonuçlarına ulaşmıştır⁶⁹.

Kayarkaya çalışmasında (2006:153), ekonomik krizler ile banka konsolidasyonunu ilişkilendirmiş, ekonomik krizler ve ekonomik ortamda gerçekleşen yoğun değişmelerin banka kârlılıklarını azalttığını, bankaların da bu durumda ölçek ekonomisinden yararlanabilmek amacıyla konsolidasyona gittiklerini ifade etmiştir⁷⁰.

Akyol çalışmasında (2009:145), bankacılık sektöründe birleşme ve satın almalarla büyüme eğilimini Türk bankacılık sektörü özelinde incelemiş, Türk bankalarının uluslararası alanda etkin faaliyet gösterebilmeleri için, ölçeklerinin büyümeleri gerektiği, bunun da birleşmeleri kaçınılmaz kıldığı sonuçlarına ulaşmıştır⁷¹.

Türkiye ekonomisinde 24 Ocak 1980 kararlarıyla birlikte politika değişikliğine gidilmiş, bu durum ilerleyen süreçte dışa açılmaya zemin hazırlamıştır. 1985 yılında 3182 sayılı Bankalar Kanunu ile 1989 yılında yürürlüğe giren 32 sayılı Karar, finansal piyasaların dışa açılmasında belirleyici rol oynamıştır. Çalışmanın devamında, 1980-1988, 1989-2000 ve 2001-2009 dönemlerinde Türk Bankacılık Sektörü'nün durumu ve söz konusu dönemlerde sektörde meydana gelen konsolidasyonlar incelenmektedir.

1. 1980 – 1988 Döneminde Türk Bankacılık Sektörü

1980 öncesi dönemde ekonomide ithal ikameci politikalara ağırlık verilmiştir. Bu dönemde bankacılık sektörü devletin kontrolünde tutularak mevduat ve banka kredileri faiz oranları, kredi limitleri izlenen ithal ikameci politikaya göre şekillendirilmiştir. Bu dönemde banka tasfiyelerinin yoğun olmasından ötürü özel

⁶⁹ Dinçer, ss.136-137

⁷⁰ Ozan Kayarkaya, s.153

⁷¹ Gülden Akyol, **Bankacılık Sektöründe Birleşme ve Satın Almalarla Büyüme Eğilimleri: Osmanlı Bankası-Garanti Bankası Birleşmesinin Rekabet Gücüne Etkilerinin İncelenmesi**, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Antalya, 2009, s.145.

durumlar dışında yeni banka kurulmasına izin verilmemiştir. Tasfiye edilen bankaların yoğunluğu ve yeni banka kurulmasına izin verilmemesi nedeniyle banka sayılarında azalış yaşanmış ve 1960'ların başında 50-55 arasında olan banka sayısı 1980'li yıllara gelindiğinde 43'e gerilemiştir. Banka sayısı azalmasına rağmen söz konusu dönemde negatif reel faiz dolayısıyla bankalar mevduat toplama yarışı içerisine girmişler ve yeni şubeler açarak şube bankacılığına yönelmişlerdir. 1960'ların başında yaklaşık 1.715 olan şube sayısı 1980'li yıllara gelindiğinde 5.748'e ulaşmıştır. 1980 öncesi dönemde bankacılık sektörü genel olumsuz ekonomik koşulların etkisi altında kalmış, yoğun tasfiyeler nedeniyle azalan rekabet ortamında hizmet çeşitliliğini arttıramamış ve verimlilikten uzak bir görünüm sergilemiştir⁷².

1980 öncesi uygulanan ithal ikameci kalkınma modeli yerini 24 Ocak 1980 kararları ile ihracata dayalı sanayileşme stratejisine bırakmıştır. Bu dönemde, fiyat mekanizmasının işleyişi önem kazanmış olup, devletin müdahaleci yapısının asgari düzeye indirilmesi amaçlanmıştır⁷³. Bu politika doğrultusunda 1 Temmuz 1980'de vadeli mevduata ve kredilere uygulanan faiz oranları serbest bırakılmış, bankalara mevduat sertifikası çıkarma izni verilmiştir. Ancak, banka ve bankerler krizi sonrasında mevduat faizlerinin belirlenmesi serbestisi 1 Ocak 1983 tarihinde kaldırılmış, 1987 ortalarında ise yeniden getirilmiştir. Son olarak ise 1989 yılında Bakanlar Kurulu mevduata verilecek tavan ve taban faizlerini belirleme ve faiz oranlarını serbest bırakma konusunda yetkili kılınmıştır⁷⁴.

Ayrıca, 1986'da Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) bünyesinde, "interbank piyasası" oluşturularak bankaların kısa vadeli likidite ihtiyaçlarının karşılanmasında ve likidite fazlasının değerlendirilmesinde kolaylık sağlanmıştır. Bu düzenlemenin amacı para politikalarının özerk bir biçimde yönetilmesi olmuştur⁷⁵.

⁷² Ramazan Başak, **Ekonomik Gelişmeler ve Türk Bankacılık Sektöründe 1980 Sonrası Yaşanan Krizlerin Analizi**, Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Finans ve Bankacılık Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2009, s.5.

⁷³ Gürkan Tetik, **Türkiye'nin Dışa Açılma sürecinde Uygulanan Dış Ticaret Politikalarının Sanayileşme Üzerine Etkileri**, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla, 2002, s.89.

⁷⁴ S. Rıdvan Karluk, **Türkiye Ekonomisi**, Beta Yayınları, İstanbul, 2002, s.372.

⁷⁵ Zeynep Karaçor, "Öğrenen Ekonomi Türkiye: Kasım 2000 – Şubat 2001 Krizinin Öğrettikleri", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, No:16, 2006, s.384

Genel ekonomik sıkıntılarının devam etmesi sonucu reel sektör kullandığı kredileri ödeyemez duruma gelmiş ve söz konusu durum bankacılık sektörünü de olumsuz etkilemiştir. 1980'lerin ortalarına doğru banka devir ve tasfiyeleri hızlanmış, 1983-1984 yıllarında 4 banka Ziraat Bankası'na devredilmiş, 2 bankanın bankacılık faaliyetleri durdurularak tasfiye edilmiştir⁷⁶. 1988 yılında Anadolu Bankası, Emlak Kredi Bankası ile birleştirilerek Türkiye Emlak Bankası oluşturulmuştur. 1980 – 1988 yılları arasında bankacılık sektörüne ilişkin en önemli gelişme 1985 yılında çıkarılan 3182 sayılı Bankalar Yasasıdır. Yasa ile bankaların gözetim ve denetimi sıkılaştırılarak başta krediler ve özkaynaklar olmak üzere çeşitli alanlarda düzenlemeler yapılmış, bankaların açacakları kredilere sınırlamalar konulmuş, diğer teşebbüslerin sermayelerine, iştiraklerine ilişkin düzenlemeler yapılmış, mali bünyeleri bozulan bankaların denetimi sıkılaştırılmıştır⁷⁷.

2. 1989 – 2000 Döneminde Türk Bankacılık Sektörü

1980 sonrası uygulanmaya başlanan liberal politikalar 1989 yılında çıkarılan 32 sayılı Karar ile tamamlanmaya çalışılmıştır. Ekonominin dışa açılmasında önemli bir aşama olan 32 sayılı Karar'ın yürürlüğe girmesi dış kaynaklara ulaşılma kolaylığını sağlamış, ancak yüksek dış açıkların ortaya çıkmasıyla yüksek faiz düşük kur politikası uygulanılmak zorunda kalınmıştır. Dış kaynaklara kolay ulaşılması ve kamu açıklarının var olmasıyla finans sektörü reel sektörün finansmanından çok kamu finansmanına yönelmiş ve kaynaklarını kredi yerine yüksek getiri düşük riskli DİBS'lere yönlendirmiştir. Dolayısıyla söz konusu dönemde bankacılık sektörü çok ciddi boyutlara varan faiz ve kur riski altına girmiştir. Tüm bu gelişmeler sadece bankacılık sektörünü değil ekonomik dengelerin tamamını etkileyebilecek nitelikte olmasına rağmen, yeterli denetimin sağlanamaması ve yüksek getirilerin cezbediciliği karşısında bu risk sarmalına girmekten imtina edilmemiştir. Özellikle offshore uygulamalarının söz konusu dönemde yaygınlaşmasıyla kontrolsüz bir biçimde açık pozisyon riskleri alınmış, riskler ise offshore merkezlerine transfer edilmiştir⁷⁸. Söz konusu süreç 1994 yılında baskı altında tutulan kurların ve faizlerin

⁷⁶ Başak, s.11.

⁷⁷ Aylin Tuna, **Türk Bankacılık Sisteminin Rekabet Yapısı ve Piyasa Analizi**, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, 2010, s.32.

⁷⁸ Başak, s.90.

artmasına kadar devam etmiş, 1994 kriziyle beraber ekonomi ve bankacılık sektörü ağır bir darbe almıştır.

1994 yılında çıkan kriz mevduat sigorta limitindeki sınırın kaldırılmasıyla durdurulabilmiştir. TL ve yabancı para mevduata sınırsız devlet güvencesi getirilmiştir. Söz konusu devlet güvencesi uzun yıllar uygulanmış olmakla birlikte yarattığı ahlaki tehlike nedeniyle bankacılık sektörünü ciddi bir biçimde etkileyen 2000 ve 2001 krizlerinin de nedenleri arasında yer almıştır. Kriz sonrası 5 Nisan kararları olarak adlandırılan istikrar kararları alınmış, bu süreçten bankacılık sektörü de etkilenmiştir. Krizle birlikte, açık pozisyon ve kur riski taşıyan bankalar, kurlardaki ani artış nedeni ile önemli miktarlarda kambiyo zararına maruz kalmış, kriz sonrası üç banka (Marmarabank, TYT Bank ve Impeksbank) ve üç aracı kurumun (Türkinvest, Çarmen ve Pasifik) faaliyetlerine son verilmiştir⁷⁹. Krizle birlikte sadece bankacılık sektörü değil tüm ekonomi zarar görmüş, yükselen faizler nedeniyle bankalar ve müşterileri arasında ödeme uyumsuzlukları yaşanmış ve ekonomide ciddi bir güven bunalımı oluşmuş, para hacmi daralmış, tüketim kısılmış, reel üretim ve milli gelir azalmış, işsizlik artmıştır.

Kriz döneminde alınan önlemler var olan tahribatın geçici süreliğine ortadan kaldırılmasına olanak sağlamış, ancak yapısal sorunların üzerinde durulmamış olması sebebiyle kısa süre sonra ciddi ekonomik sorunlar yeniden gün yüzüne çıkmıştır. Söz konusu istikrarsız ortamda bankacılık sektörü de geçici önlemlerden etkilenmiş ve bankalardaki mali bünye zayıflıkları devam etmiştir. Sektör asli fonksiyonlarını gerçekleştirememiş, kamu finansmanına devam etmiş ve kaynaklarını reel sektöre yönlendirmeyerek verimsiz kamu harcamalarına yönlendirmiştir. 1994 krizi sonrası sektör bütçe açıklarını finanse etmek amacıyla menkul değerler cüzdanının aktif içerisindeki payını arttırmış ve açık pozisyon uygulamaları ile önemli boyutta faiz ve kur riski üstlenmiştir. Mevduata getirilen sınırsız devlet güvencesi de sektörün mali yapısının bozulmasına sebep olmuştur.

Özetle, 1989 – 2000 yılları arasında 32 sayılı kararla başlayan süreçte, ekonomik dengeler bozulmuş, ekonomik kriz meydana gelmiş ve bir dizi tedbir

⁷⁹ Başak, s.114.

alınmıştır. Ancak, alınan önlemlerin yapısal nitelikte olmaması sebebiyle gerçek bir toparlanma sürecine girilememiş ve güçsüz mali yapı ve denetim eksikliği gibi nedenlerden dolayı söz konusu süreçten bankacılık sektörü de olumsuz etkilenmiştir.

3. 2001 – 2009 Döneminde Türk Bankacılık Sektörü

Finansal serbestleşme sonrası riske açık hale gelen finansal kesimin kırılğan yapısı dikkate alınarak 1999 yılında 4389 sayılı Bankalar Kanunu çıkarılmış ve özellikle sermaye yetersizliğine sahip bankaların tabi olacağı düzenleme ve denetleme koşulları tanımlanmıştır. Yasa ile idari ve mali özerkliğe sahip ve siyasi otoriteden kısmen bağımsız olarak çalışması düşünülen Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) kurulmuştur. TMSF (Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu) ise BDDK tarafından temsil ve idare edilmeye başlanmıştır⁸⁰.

1999 yılında IMF ile yapılan anlaşma sonrasında kamu borç düzenini sağlamak amacıyla uygulamaya konulan program sonrası iç borçlanma faiz oranları düşmüş ve bunun sonucunda bankacılık sektörü kredi piyasasına yönelerek kredi hacmini arttırmıştır. 1994 yılında uygulamaya konulan sınırsız mevduat güvencesi 2000 yılında 100.000 TL, 2001 yılında ise 50.000 TL seviyesinde belirlenmiştir. Aynı dönemde bankaların açık pozisyon riski de önemli boyutlara ulaşmıştır. 2000 yılı sonlarında yaşanan likidite sıkışıklığı nedeniyle faiz oranları artmaya başlamış, açık pozisyonu olan bankalar söz konusu risklerini kapatmak amacıyla yüksek maliyetli kaynaklara yönelmişlerdir. DİBS'lerin %10'unu elinde bulunduran Demirbank yaşadığı likidite sıkıntısı nedeniyle sahibi olduğu DİBS'lerin bir kısmını satmak zorunda kalmış bu durum da faizlerin daha da artmasına sebep olmuştur. Likidite sıkışıklığı nedeniyle faizlerin artması uygulanan programa olan güvenin azalmaya başlamasına neden olmuş, piyasalarda DİBS satışı hızla artmaya başlamıştır. Örneğin, söz konusu günlerde Deutsche Bank bir günde 750 milyon \$ DİBS satışı gerçekleştirmiştir. Programa güvenin azalması, yaşanan belirsizlikler sebebiyle faizlerdeki artış devam etmiş, açık pozisyonların kapatılmaya çalışılması sonucu gecelik faizler 2000'lere bileşik faizler ise %100'lerin üzerine yükselmiştir⁸¹.

⁸⁰ BDDK, **Yıllık Rapor 2000**, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), Ankara, Mayıs 2001, s.54.

⁸¹ Başak, ss.177-179.

Kriz sonrası IMF ile yeniden anlaşma yapılmış, IMF kaynaklı 7.5 mlr \$ kaynak girişi olmuş, bankacılık sisteminin likidite, faiz ve kur riskine karşı duyarlılığı artmıştır. Kriz öncesi yüksek DİBS stokunu elinde bulunduran Demirbank, faizlerin yükselerek menkul kıymet fiyatlarının düşmesi sonucunda yükümlülüklerini yerine getiremez duruma gelmiş ve Aralık 2000’de TMSF’ye devredilmiştir. Şubat 2001’de gerçekleştirilen hazine ihalesine yeterli talep gelmemiş, olumsuz beklentiler artmış ve tüm bunlara ek olara yaşanan siyasi krizle dövize saldırı baş göstermiş ve 19 Şubat 2001 tarihinde 1\$=686.500 TL iken, 23 Şubat’ta 920.000 TL’ye çıkararak ekonomik krizin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Sabit olarak sürdürülen kur sisteminden dalgalı kur sistemine geçilmiştir⁸². Tüm bu gelişmeler mali bünyesi bozuk olan bankacılık sisteminin mali yapısının daha da bozulmasına sebep olmuş ve birçok banka TMSF’ye devredilmiştir.

Kriz sonrası dönemde yapısal önlemler alınmış, etkin bir denetim mekanizması oluşturulmuş ve sağlanan makroekonomik ve siyasi istikrarla yabancı bankaların bankacılık sektörüne girişi hızlanmıştır. Kriz sonrası önem verilen husus kamu bankalarının sektör içindeki payını azaltmak olmuştur. Kamu bankalarının 2000 yılında toplam aktifler içindeki payları yüzde 37 iken, bu oran 2006 yılında yüzde 32’ye, 2009 yılında ise yüzde 31’e gerilemiştir. Ancak Avrupa Birliği ülkelerinde söz konusu oranın yüzde 10 dolaylarında olduğu göz önünde bulundurulduğunda oranın hala yüksek olduğu söylenebilir.

Türkiye 2002 yılından itibaren istikrarlı olarak büyümeye başlamış, 2008 yılında uluslararası çapta meydana gelen krize kadar olumlu hava devam etmiştir. Nitekim 2008 yılında başlayan uluslararası ekonomik kriz Türkiye’yi de etkilemiş GSYİH 2008 yılında %1,1 artmış, 2009 yılında ise %4,7 küçülmüştür. Ancak tüm bunlara rağmen Türk Bankacılık Sektörü olumsuz ekonomik konjonktürden derin yaralar almadan kurtulmuştur. Bankacılık sektörü aktifleri 2008 yılında bir önceki yıla göre yüzde 25,80 artarak 705.870.774 milyar TL seviyesine, 2009 yılında ise bir önceki yıla göre yüzde 13,13 artarak 798.532.678 milyar TL seviyesine ulaşmıştır. Hiç şüphesiz ki Türk Bankacılık Sektörü’nün tüm dünyayı etkileyen söz konusu

⁸² Tuna, s.40.

krizden bu denli az kayıpla kurtulmasının sebebi 2001 krizi sonrası gerçekleştirilen yapısal düzenlemelerdir.

4. Türk Bankacılık Sektöründe Konsolidasyonlar: 1980-2009

1980 sonrası uygulanan liberal politikalar sonucunda mali sistem yapısal olarak değişikliğe uğramıştır. Özellikle finansal serbestleşme sonrası ekonomik göstergelerin dengeye oturması bir hayli zaman almış ve bu süreçte ciddi krizlerle karşı karşıya gelinmiştir. Krizlerle beraber bankacılık sektöründe zorunlu banka konsolidasyonları gerçekleştirilmiş, birçok bankanın kapanması veya kamuya devredilmesiyle banka sayılarında azalmalar meydana gelmiştir. Ancak, son birkaç yılda ülke ekonomisinde meydana gelen istikrar ortamı bankacılık sektöründe rekabet olgusunu beraberinde getirmiş, yabancı bankaların da sektöre girmesiyle rekabet gücünü kazanabilmek amacıyla isteğe bağlı banka konsolidasyonlar gerçekleştirilmeye başlanmıştır.

a. Zorunlu Banka Konsolidasyonları

Zorunlu banka konsolidasyonları, bazı bankaların kamu bankalarına, bazı özel bankaların da TMSF'ye devri şeklinde gerçekleşmektedir. Aşağıdaki tabloda 1980 sonrası Türkiye'de gerçekleşen zorunlu banka konsolidasyonları gösterilmektedir.

Tablo 2 : 1980 sonrası zorunlu banka konsolidasyonları

Satılan Banka	Alınan Banka	Tarih	Şekli
İstanbul Bankası	T.C. Ziraat Bankası	1983	Devir
Hisarbank	T.C. Ziraat Bankası	1983	Devir
Odibank	T.C. Ziraat Bankası	1983	Devir
İstanbul Emniyet Sandığı	T.C. Ziraat Bankası	1984	Devir
Anadolubank ve Emlak Kredi Bankası	T. Emlak Bankası	1988	Yeniden Kurma
T.C. Turizm Bankası	Türkiye Kalkınma Bankası	1989	Devir
Türkiye Öğretmenler Bankası	Türkiye Halk Bankası	1992	Devir
Denizcilik Bankası	T. Emlak Bankası	1992	Devir
T. Ticaret Bankası	Fona Devir	1997	Lisans İptali
Bank Ekspres	Tekfenbank	1998	Satış
İnterbank	Etibank	1999	Satış
Egebank	Sümerbank	1999	Birleşme
Yurtbank	Sümerbank	1999	Birleşme
Esbank	Etibank	1999	Birleşme
Yaşarbank	Sümerbank	1999	Birleşme
Sümerbank	Oyakbank	1999	Satış
Etibank	Bayındırbank	2000	Birleşme
Bank Kapital	Sümerbank	2000	Birleşme
Demirbank	HSBC	2000	Satış
Ulusal Bank	Sümerbank	2001	Birleşme
İktisat Bankası	Bayındırbank	2001	Devir
Tarişbank	Denizbank	2001	Satış
Kentbank	Bayındırbank	2001	Devir
EGSbank	Bayındırbank	2001	Devir
Sitebank	Novabank	2001	Satış
Toprakbank	Bayındırbank	2001	Devir
Pamukbank	Halkbank	2002	Birleşme

Kaynak : Kayarkaya, s.129

Türk Bankacılık sisteminde zorunlu konsolidasyonlar devlet tarafından ve genellikle kriz sonrası dönemde gerçekleşmiştir. Özellikle TMSF'nin kurulmasından sonra zorunlu konsolidasyonlar gerçekleşmiştir. TMSF'nin kurulmasından sonra 2001 krizi sonrası dönemde 20 bankanın 12 tanesini birleştirilmiştir. TMSF'nin kriz sonrası işlem gerçekleştirdiği 20 bankanın 1980 sonrası sisteme lisans alarak yeni giriş yaptığı veya satın alma yoluyla sahip değişikliğine bağlı olarak sistemde yer aldıkları görülmüştür⁸³. Söz konusu bankalar sektöre yüksek kâr toplamak amacıyla girmişler, denetim eksikliğinden dolayı yüksek risk alarak çalışmışlardır.

1990'lı yılların başından itibaren ekonomide meydana gelen kırılganlık krizleri beraberinde getirmiş, 1994 kriziyle beraber yükümlülüklerini yerine getiremeyen Impexbank, TYT Bank ve Marmara Bank tasfiye edilmiştir⁸⁴. Mevduata devlet güvencesiyle beraber sorunun çözümünde geçici bir yöntem kullanılmış, bankaların devlet güvencesine dayanarak kullandıkları riski yüksek krediler artış göstermiş ve meydana gelen görev zararları yine devlet tarafından karşılanmıştır. Alınan geçici önlemler 2001 krizinin daha ağır yaşanmasına neden olmuştur. Herhangi bir denetim otoritesinin bulunmayışı sektörde rekabet koşullarının düzgün işlememesine neden olmuştur. Kriz dönemlerinde banka fiyatlarının düşmesiyle bankalara talep artmış, var olan mevcut insan kaynağı ve teknolojik alt yapıdan yararlanmak isteyen bankalar fona devredilen bankaları alma yoluna gitmişlerdir. Buna örnek olarak Oyakbank'ın Sümerbank'ı, HSBC'nin Demirbank'ı, Denizbank'ın Tarişbank'ı satın alması gösterilebilir.

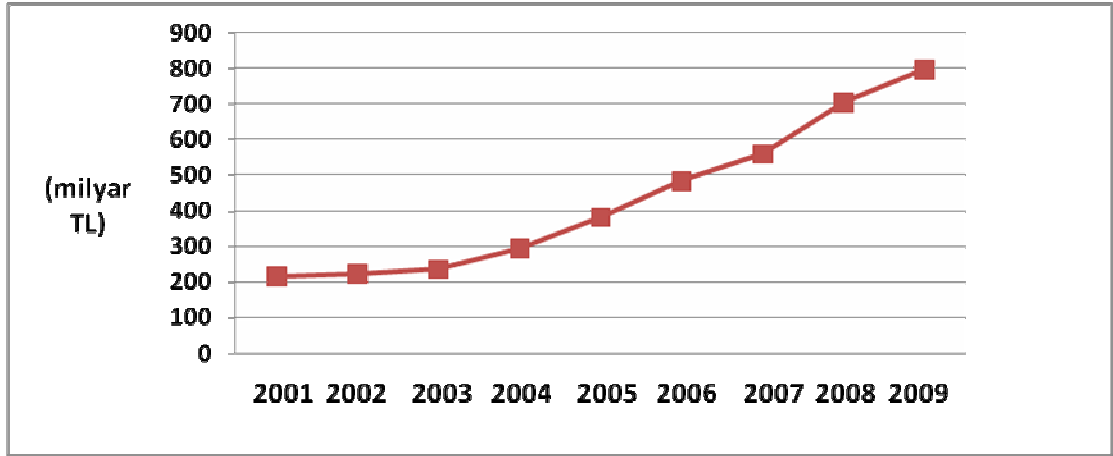
b. İsteğe Bağlı Konsolidasyonlar

Türk Bankacılık Sistemi 2001 krizinden sonra gerçekleştirilen yapısal reformlarla birlikte gelişme göstermiş, yabancı bankaların da sektöre katılımıyla sektörün toplam aktiflerinde önemli ölçüde artış meydana gelmiştir. Şekil 3'te Türk Bankacılık sektörünün 2001 krizi sonrası aktif büyüklüğünün gelişimi gösterilmektedir.

⁸³ Dinçer, s.103

⁸⁴ Kayarkaya, s.127

Şekil 3: Türk Bankacılık Sektörü Aktif Büyüklüğü (2001-2009)

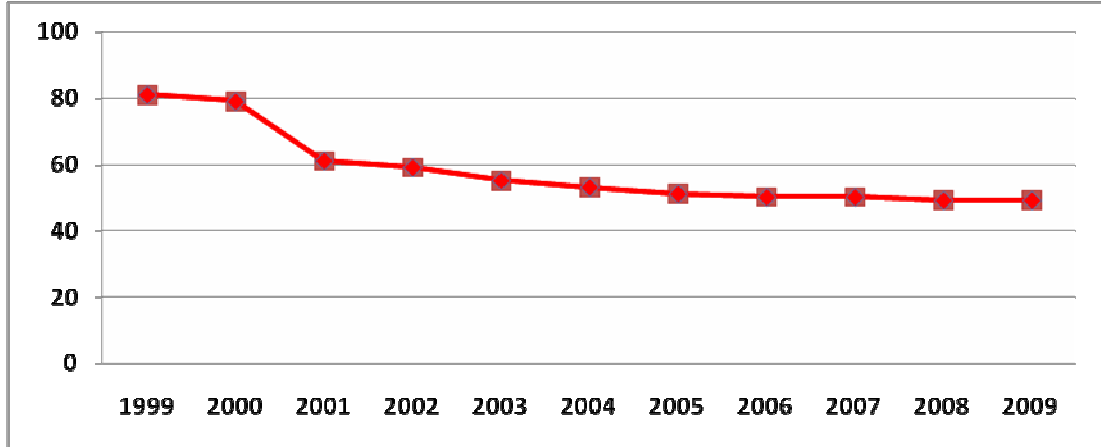
2001 krizi öncesi dönemde bankacılık sektörü DİBS faizlerinden yararlanmak amacıyla gerçek bankacılık faaliyetlerinden uzak kalmış, ancak uygulanan yapısal programlarla faizlerin düşmesi sonucu gerçek bankacılık faaliyetlerine dönmek zorunda kalmıştır. Bu durum rekabet artışını da beraberinde getirmiştir. İlerleyen dönemde yüksek rekabet kâr marjlarını daha da düşüreceğinden bankaların birleşerek büyümelerinin kaçınılmaz olması söz konusudur. Her ne kadar 2001 krizi sonrası zorunlu konsolidasyonlar ön plana çıksa da rekabete dayalı konsolidasyonların artışından da söz edilebilir. Ancak rekabetin yeterli düzeyde olmadığı söylenebilir. Bunun nedenleri arasında; mali derinleşmenin yetersiz olması, bankalaşmada gecikme, aktif ve sermaye büyüklüğü sorunu, dışa açıklık sorunu ve kamu bankalarının sektördeki ağırlığı sıralanabilir. Kamu sermayeli bankaların ağırlığı 1980 yılından itibaren azalmaya başlamış olmakla birlikte 2000’li yıllarda sektördeki toplam aktif büyüklüğünün %35’ine kadarına ulaşmışlardır. 2009 yılı itibariyle toplam aktif büyüklüğünün %31’i kamu bankaları tarafından kontrol edilmektedir. Şekil 4’de 1999-2009 arası banka sayıları, Tablo 3’de ise 2002-2009 yılları arası bankaların sermaye yapılarının değişimi görülmektedir.

Tablo 3: Bankaların Sermaye Yapılarının Yıllar İtibariyle Değişimi

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Mevduat Bankaları	40	36	35	34	33	33	32	32
Kamu Sermayeli Mevduat Bankaları	3	3	3	3	3	3	3	3
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	20	18	18	17	14	12	12	12
TMSF	2	2	1	1	1	1	1	1
Yabancı Sermayeli Mevduat Bankaları	15	13	13	13	15	17	17	17
Katılım Bankaları	5	5	5	4	4	4	4	4
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	14	14	13	13	13	13	13	13
Toplam Banka Sayısı	59	55	53	51	50	50	49	49

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği (TBB)

Şekil 4: Bankaların Sayılarının Yıllar İtibariyle Değişimi (1999-2009)

2009 verileriyle bankaların 33'ü mevduat bankası, 13'ü ise kalkınma ve yatırım bankasıdır. Mevduat bankalarından 3'ü kamusal sermayeli, 11'i ise özel sermayeli bankadır. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) bünyesinde 1 banka bulunmaktadır. Yurtdışı yerleşiklerin yüzde 51 oranında paya sahip oldukları yabancı sermayeli mevduat bankalarının sayısı 18 olmuştur. Kalkınma ve yatırım bankalarının 3'ü kamu sermayeli, 6'sı özel sermayeli ve 4'ü yabancı sermayeli bankadır. Şube sayısı artmaya devam etmiştir. Toplam şube sayısı 769 artarak

7.618'e yükselmiştir. Şube sayısı mevduat bankaları grubunda 766, kalkınma ve yatırım bankaları grubunda 3 tane artmıştır. Sahiplik yapısındaki değişiklik nedeniyle, şube sayısı yabancı sermayeli mevduat bankalarında 669 adet artmıştır. Özel sermayeli mevduat bankalarındaki şube sayısı 43 adet, kamu sermayeli mevduat bankalarının şube sayısı ise 54 adet artmıştır.

Özellikle AB'ye üye olunmasıyla sektörün güçlü bir rekabet yapısıyla karşılaşacağı söylenebilir. Dolayısıyla bankaların uluslararası alanda hizmet üreterek müşteri ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik çalışma koşullarını oluşturmaları gerekmektedir. Bu yüzden ki gelecek yıllarda Türk Bankacılık Sektörü'nün katılacağı uluslararası rekabet ortamında ayakta kalabilmesi için uluslararası hizmet veren, geniş ürün ve müşteri yelpazesine sahip yabancı bankalarla konsolidasyon gerçekleştirilmesi kaçınılmazdır.

İsteğe bağlı olarak gerçekleştirilen ilk sınır ötesi konsolidasyon HSBC'nin TMSF bünyesinde bulunan Demirbank'ı 350 milyon dolara almasıdır. Sektördeki ilk konsolidasyon ise Doğu Grubu bünyesindeki Osmanlı Bankası ile Körfezbank'ın konsolidasyonudur. Hemen ardından Oyakbank TMSF bünyesindeki Sümerbank ile birleşmiş, devam eden süreçte ise Garanti Bankası ile aynı gruptaki Osmanlı Bankası birleşerek 11 milyar dolarlık aktif büyüklükleri ile en büyük özel ticari banka olmuşlardır. Söz konusu konsolidasyonların sonrasında;

2004 yılında Fransız BNP Paribas, Türk Ekonomi Bankası hisselerinin %42'sini, 2005 yılında İtalyan Uni Credito ile Koç Grubu, Yapı Kredi Bankası hisselerinin %58'ini, Belçikalı Fortis, Dışbank hisselerinin %89'unu, Amerikan General Electric, Garanti Bankası hisselerinin %25'ini, 2006 yılında Yunan NBG, Finansbank hisselerinin %46'sını, Yunan EFG, Tekfenbank hisselerinin %70'ini, 2007 yılında Belçikalı Dexia Bank, Denizbank hisselerinin %75'ini, Kazak Turan Alem Bank, Şekerbank hisselerinin %34'ünü, Lübnan'lı Bank Med, MNG Bank hisselerinin %91'ini, Amerikan Citibank, Akbank hisselerinin %20'sini, Yunan Alpha Bank, Alternatifbank hisselerinin %50'sini ve 2007 yılında Hollandalı ING Grubu, Oyakbank hisselerinin %100'ünü satın almıştır⁸⁵.

⁸⁵ İMKB, <http://www.imkb.gov.tr/sirketler/sirketler.aspx>

Her ne kadar son yıllarda rekabet kaynaklı isteğe bağlı konsolidasyonların ivme kazandığı görölse de halen hem ekonominin genelinde hem de sektörde kırılganlıkların devam etmesinden dolayı zorunlu konsolidasyonların daha yoğun olduğu söylenebilir.

İKİNCİ BÖLÜM

BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KONSOLİDASYONLARIN ETKİNLİĞİNİN ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ

Günümüzde etkinlik hem ülke ekonomilerinin hem de işletmelerin performanslarının belirlenmesinde, temel bir gösterge olarak kullanılmaktadır. Etkinlik, mevcut teknoloji ve teknolojik değişme çerçevesinde, belirli bir girdi bileşiminin kullanılarak maksimum çıktının elde edilmesine veya belirli bir çıktı bileşiminin en az girdi kullanılarak üretilmesine bağlıdır.

Bu bölümde, etkinlik kavramına, etkinlik ölçme yöntemleri ve etkinlik ölçme yaklaşımlarına değinilmekte, bu yaklaşımlardan yaygın olarak kullanılan Veri Zarflama Analizi açıklanmaktadır.

I- ETKİNLİK KAVRAMI

Literatürde etkinlik ve verimlilik (üretkenlik) kavramları sıkça birbirlerinin yerine kullanılmaktadır. Etkinlik ve üretkenlik (veya verimlilik) kimi zaman birbiri yerine kullanılsa da taşıdıkları anlam itibarıyla çok farklılardır. Etkinlik firmaların maliyet minimizasyonu, kâr maksimizasyonu gibi temel amaçlarının gerçekleştirilmesi sürecinde firma faaliyetlerinin performans ölçüm ve değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır.

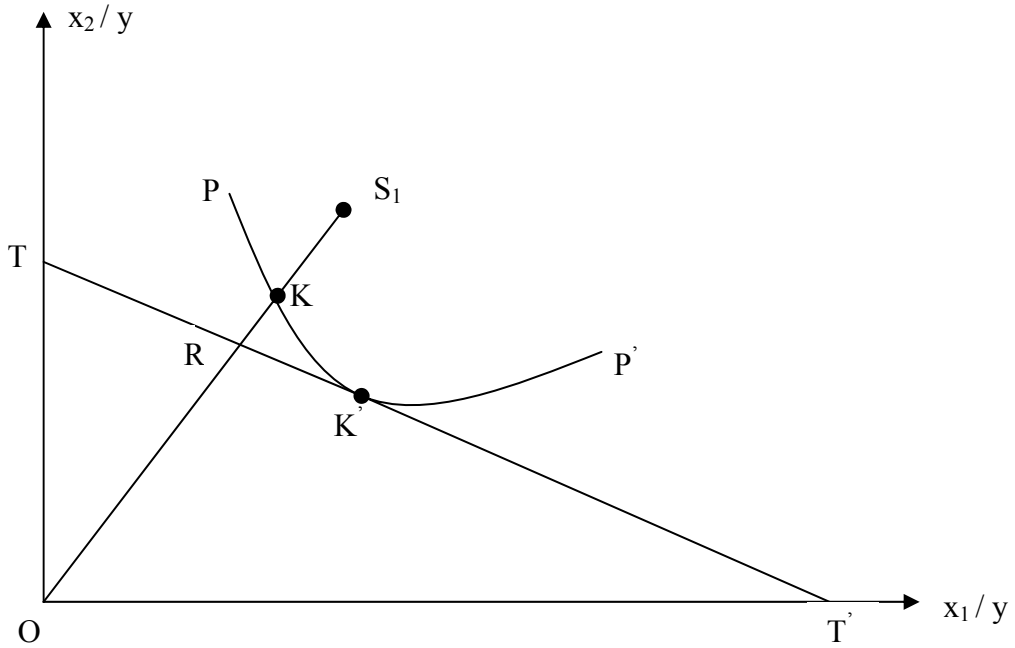
Etkinlik, girdilerin ve çıktıların cari değerlerinin optimal değerlerine oranı olarak ifade edilmektedir. Bir karar biriminin üretim faaliyetinde bulunduğu sektörde etkin olabilmesi için mevcut teknoloji ve teknolojik değişme çerçevesinde, belirli bir girdi bileşiminin kullanılarak maksimum çıktıyı elde etmesi veya belirli bir çıktı bileşimini en az girdi kullanılarak üretmesi teknik etkinlik olarak ifade edilir. Cari fiyatlarda en uygun oranda girdi ve çıktıyı bir araya getirmek ise tahsis etkinliği olarak tanımlanmaktadır⁸⁶. Verimlilik ise "üretilen mal ve hizmet miktarı ile bu mal

⁸⁶ Cevdet A. Kayalı, Nilgün Kayalı ve Burak Kartal, "Veri Zarflama Analizinin Türk Sağlık Sektöründe Bir Uygulaması", **Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı:2, 2004, s.69.

ve hizmet miktarının üretilmesinde kullanılan girdiler arasındaki oran" olarak tanımlanmaktadır⁸⁷. Bu kapsamda verimliliğin etkinlikten daha sınırlı bir anlam ifade ettiği söylenebilir.

Şekil 5’de ölçeğe göre sabit getirili üretim teknolojisi ile üretim yapıldığı varsayımıyla teknik ve tahsis etkinlik gösterilmiştir.

Şekil 5: Teknik ve Tahsis Etkinliği

Ölçeğe göre sabit getiri varsayımı altında iki girdi (x_1, x_2) kullanarak tek çıktı (y) üreten bir firmanın tam etkinliği Şekil 5’de PP' eş ürün eğrisi ile gösterilmiştir⁸⁸. TT' girdi fiyatlarının bilindiği varsayımıyla gösterilen eş maliyet eğrisidir. Yatay eksen 1 birim çıktı elde edebilmek için kullanılması gereken x_1 miktarı, dikey eksen 1 birim çıktı elde edebilmek için kullanılması gereken x_2 miktarı gösterilmektedir. PP' eş ürün eğrisi üzerindeki tüm noktalar üzerinde etkinlik tamdır. Eğri üzerinde olmayan noktalar ise teknik olarak etkinsiz üretim girdi bileşimini göstermektedir. S firması bir birim çıktı elde edebilmek için S_1 noktasında faaliyet göstermektedir. S_1 noktası etkinlik sınırının üzerinde yer aldığından firmanın etkin olduğunu göstermektedir.

⁸⁷ Ergün Eroğlu ve Melek Candan Atasoy, “Veri Zarflama Analizi ile Etkinlik Ölçümü ve Etkin Karar Birimlerinin Duyarlılık Analizi”, **İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi**, Cilt: 35, Sayı: 2, 2006, s.2.

⁸⁸ Fehim Bakırcı, “Sektörel Bazda Bir Etkinlik Ölçümü : VZA ile Bir Analiz”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Sayı: 2, 2006, s.201

olmadığı söylenebilir. S firması etkin çalışmak için çıktıyı azaltmadan girdilerini K noktasına kadar azaltmalıdır. Şekilde teknik etkinlik ölçütü (TE) OK/OS_1 oranıdır. Bu oran y kadar ürün üretmek için kullanılması gereken girdilerin, reel olarak kullanılan girdilere oranıdır. Teknik etkinlik ölçütü alındığında üretim için etkin sınırlar referans olarak belirlenir ve üretim etkinliği bu sınırlarla karşılaştırılır. TE 1'e eşit ise firmanın teknik olarak etkin olduğu söylenebilir. $(1-TE)$ ise teknik etkinsizliği ifade eder ve üretim faktörlerinin etkinsiz kullanım oranını ifade eder. Örnekteki S firmasında bu oran 1'den küçüktür ve firma teknik olarak etkin değildir.

S firması için tahsis etkinliği (AE) OR/OK oranıdır. RK uzaklığı firmanın teknik olarak etkin, ancak tahsis etkinliğine sahip olmayan K noktasında üretim yapmak yerine hem teknik hem de tahsis etkinliğine sahip K' noktasında üretim yapması durumunda maliyetlerinde meydana gelecek azalmayı göstermektedir. Firmanın toplam ekonomik etkinliği ise;

$$EE = (OK/OS_1) \times (OR/OK) = OR/OS_1 = TE \times AE \quad (2)$$

Firma teknik etkinliğe sahip olmasına rağmen, yani etkinlik sınırı üzerinde faaliyet göstermesine rağmen verimli bir ölçek yapısıyla çalışmıyor olabilir. Firmanın etkinlik sınırı üzerinde en verimli ölçekte faaliyet göstermesi ölçek etkinliği olarak ifade edilir. Girdi miktarındaki artış, çıktı miktarını da aynı oranda arttırıyorsa ölçeğe göre sabit getiri, girdi miktarındaki artış çıktı miktarında daha az oranda artışa neden oluyorsa ölçeğe göre azalan getiri, girdi miktarındaki artış çıktı miktarında daha fazla oranda artışa neden oluyorsa ölçeğe göre artan getiriden söz etmek mümkündür⁸⁹.

Ekonomide belirleyici role sahip finans sektörünün temsilcisi kabul edilen bankacılık sektöründe de etkin çalışmak önem kazanmıştır. Serbestleşen piyasalar ve gelişen teknolojiyle artan rekabet baskısının önüne geçebilmek ve tasarrufların verimli yatırımlara dönüştürebilmesi için ekonomide birincil rolü aracılık işlevini yerine getirmek olan bankacılık sektörünün etkin çalışması gerekmektedir.

⁸⁹ Barış Bektaş, **Türkiye'de Faaliyet Gösteren Bankaların Farklı Yöntemlerle Sınıflandırılması ve Etkinliklerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma**, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstatistik Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007, ss.17-18.

Etkinlik ölçme yöntemleri temel olarak rasyo analizi ve sınır yaklaşımı olmak üzere iki ana gruba ayrılmaktadır. Bu yöntemlerin kullanım alanları, birbirlerine karşı üstünlükleri veya zayıf yönleri farklılıklar göstermektedir. Yapılan araştırmanın konusuna göre hangi yöntemin seçileceği önem taşımaktadır. Aşağıda bu yöntemler avantaj ve dezavantajlarıyla açıklanmaya çalışılmıştır.

II- ETKİNLİK ÖLÇME YAKLAŞIMLARI

Bankacılıkta etkinlik ölçümünde yararlanılan analiz modelinin türü, modelde kullanılan veriler sonuçların da farklı çıkmasına neden olmaktadır. Bu yüzden analiz modeli ve modelde kullanılacak verilerin seçimi büyük önem taşımaktadır.

Bankacılıkta etkinlik ölçüm konulu çalışmalarda genel olarak kullanılan yöntemler parametrik ve parametrik olmayan yöntemler ile oran analizidir. Bu yöntemlerin birbirlerine karşı zayıf ve üstün olduğu yönler bulunduğundan yöntem seçiminde bu yönler dikkate alınmalıdır. Aşağıda bu yöntemlerden kısaca bahsedilmiştir.

A. Oran Analizi

Parametrik ve parametrik olmayan yöntemlere göre uygulanması ve yorumlanmasının kolay olmasından dolayı en yoğun kullanılan yöntemdir. Finansal tablolarda yer alan kalemlerden bir çok oran oluşturabilmek mümkün olmasına karşın, oluşturulan oranların işletmenin amacı doğrultusunda olması ve çıkan sonuçların bu doğrultuda değerlendirilerek yorumlanması önemlidir.

Bu yöntemin başlıca yararı, anlamlı oranlar arasında farklı dönemler dikkate alınıp karşılaştırma yapılarak işletmenin eğiliminin belirlenebilmesidir. Yöntemin en temel sınırlayıcısı ise, yöntemde tek bir girdi ile tek bir çıktının oranlanması sonucu ortaya çıkan sonuçların değerlendirilebilmesidir. Bu durumda çok sayıda girdi ve çıktı içeren karar birimlerine ilişkin yapılan çalışmalarda tek bir rasyoya bakarak etkinliği ölçebilmek mümkün olmamaktadır. Özellikle bankacılık sektörü gibi çok sayıda girdi ve çıktıyı kullandığı birimlerin verimliliği konusunda tek bir rasyoya

bakarak karar vermek mümkün değildir⁹⁰. Bunun yarattığı sakıncaları giderebilmek için de çalışmalarda birden fazla rasyo kullanılmaktadır. Ancak bu durumda da bu rasyoları gruplandırabilmek zorluğu ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla bu yöntemin, çok sayıda girdi ve çıktı içeren bankacılık sektöründe uygulanmasıyla ortaya çıkacak sonuçların anlamlı olacağını söylemek zordur. Etkinlik ölçümünde kullanılan başlıca rasyolar şunlardır :

Etkinlik Rasyoları

- Toplam kredilerin toplam aktife oranı
- Toplam kredilerin toplam mevduata oranı
- Krediler ile menkul kıymet portföyünü toplamının toplam aktife oranı
- Tahsili geçmiş alacakların toplam krediler içindeki oranı

Verimlilik Rasyoları

- Aktif verimliliği = Net kâr / Toplam aktif
- Özkaynak verimliliği = Net kâr / Özkaynaklar

B. Parametrik ve Parametrik Olmayan Yöntemler

Bu yaklaşımlar rasyo analizinden farklı olarak sınır yaklaşımını (Frontier Approach) kullanarak etkinlik ölçümü yapan yöntemlerdir⁹¹. Ancak parametrik ve parametrik olmayan yöntemler; etkinlik sınır şekli, rassal hatanın varlığı, rassal hatanın varlığıyla oluşan etkisizlik ve rassal hatayı ayırt etmek için yapılan dağılım varsayımlarıyla farklılık gösterirler⁹². Parametrik olmayan yöntemler genellikle teknolojik etkinlikle, parametrik yöntemler ise genellikle ekonomik etkinlikle ilgilenirler.

⁹⁰ Selçuk Cingi ve Armağan Tarım, “Türk Banka Sisteminde Performans Ölçümü : DEA Malmquist TFP Endeksi Uygulaması”, **Türkiye Bankalar Birliği Araştırma Tebliği Serisi**, Sayı: 1, İstanbul, 2000, s.11.

⁹¹ Allen N. Berger ve David B. Humphrey, “Efficiency of Financial Institutions: International Survey and Directions for Future Research”, **The Wharton School University of Pennsylvania**, 1997, s.1.

⁹² Paul W. Bauer ve diğerleri, “Consistency Conditions for Regulatory Analysis of Financial Institutions: A Comparison of Frontier Efficiency Methods”, **Journal of Economics and Business**, 1998, s.2.

1. Parametrik Yöntemler

Parametrik yöntemler, gözlemlenen üretim birimlerinin homojen olduğu ve her zaman rassal hatanın bulunduğu temel varsayımlarıyla, gözlem kümesi içerisindeki en iyi performansın etkinlik sınırında bulunduğunu, bu sınır üzerinde yer alan birimlerin etkin olduğunu, sınırdan sapma gösteren birimlerin etkinsiz olduğunu tanımlar. Parametrik yöntemlerde genel gözlem kümesi içerisindeki en iyi performansın etkinlik sınırı üzerinde olduğu varsayılır ve bu sınırdan sapma göstermeyen gözlemler etkin, sapma gösterenler ise etkinsiz olarak tanımlanırlar. Tam etkin gözlemlerde hata sıfırdır. Ancak rassal hatanın her zaman bulunduğu varsayımı geçerlidir. Yani, hiçbir gözlemin tam olarak uyuşmadığı bir etkinlik sınırı her zaman bulunmaktadır. Bu nedenle bir gözlemin etkin olup olmadığının kararı ancak ölçüm hatalarının giderilmesinden sonra karar verilir⁹³. Rassal hatanın gözlemin etkinsizliğinden ayrıştırılabilmesi için Stokastik Sınır Yaklaşımı (SFA), Serbest Dağılım Yaklaşımı (DFA), Kalın Sınır Yaklaşımı (TFA) olmak üzere 3 tür parametrik yöntem kullanılmaktadır.

Stokastik Sınır Yaklaşımı, herhangi bir gözlemin en iyi durumdan sapması halinde modelin güvenilirliğinin, sapmanın ne kadarının rassal hatadan ne kadarının gözlemin etkinsizliğinden kaynaklandığına bağlı olarak değişeceğini ifade eder. Bu yöntemde, rassal hatanın simetrik, etkinsiz gözlemlerin ise asimetric dağıldığı varsayılır⁹⁴.

Serbest Dağılım Yaklaşımı, belli bazı kısıtlar altında hata terimlerinin ve bileşenlerinin herhangi bir dağılıma sahip olabileceğini varsaymaktadır⁹⁵.

Kalın Sınır Yaklaşımı ise rassal hata ve etkinsiz gözlem öğelerinin dağılımlarına ilişkin herhangi bir varsayımda bulunulmaz⁹⁶.

⁹³ E. Alpan İnan, "Banka Etkinliğinin Ölçülmesi ve Düşük Enflasyon Sürecinde Bankacılıkta Etkinlik", **Bankacılar Dergisi**, Sayı: 34, 2000, s.83.

⁹⁴ Berger, Humphrey, ss.6-7.

⁹⁵ Berger, Humphrey, ss.7.

⁹⁶ Berger, Humphrey, ss.7.

2. Parametrik Olmayan Yöntemler

Parametrik olmayan yöntemler doğrusal programlama kökenli tekniklerle etkinlik sınırına uzaklığı ölçmeye çalışırlar. Parametrik olmayan yöntemlerde gerçekleşen gözlemlerden hareket edilerek etkinlik sınırı belirlenmektedir. Bu yüzden rassal hata içermemektedir ve hata terimi tarafından temsil edilen bir ölçüm hatasından bahsedilemez. Bu yöntemlerde değişkenler ve hata terimlerinin dağılımı için herhangi bir varsayım bulunmamakta olup, birden fazla sayıda değişken birlikte kullanılabilir⁹⁷. Bu yöntemlerin en yaygın olarak kullanılanları Serbest Atılabilir Zarf Yöntemi (FDH) ve Veri Zarflama Analizi (DEA)'dir.

a. Serbest Atılabilir Zarf Yöntemi (FDH)

Lineer programlama yoluyla en iyi davranış yapısına sahip gözlemlerden çizilen etkinlik sınırına tüm gözlemlerin uzaklığı ölçülerek göreceli etkinlik tespit edilmektedir. Ancak etkinlik sınırı üzerindeki farklı noktalar arasında bir ikame olmayacağı varsayımıyla bu noktalar sınıra dahil edilmemektedir.

b. Veri Zarflama Analizi (VZA)

Üretim ve hizmet süreçlerinde genellikle çok sayıda girdi kullanılarak çok sayıda çıktı üretilir. Dolayısıyla tek bir girdi veya tek bir çıktıya odaklanılarak başarılı ve başarısız uygulamaların seçiminin doğru sonuçlar vermeyeceğini göz önünde bulundurmak gerekir. O halde başarılı ve başarısız uygulamaların seçiminde tüm girdi ve çıktıları dikkate alarak bunların etkilerini de ölçümlemeye dahil eden bir yöntemi kullanmak gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Veri zarflama analizi (VZA)* bu gerekliliği gideren bir yöntemdir⁹⁸.

⁹⁷ Coşkun Takoçin ve Murat Gencer, "Farklı Girdi ve Çıktı Yaklaşımlarının Veri Zarflama Analizi Etkinlik Sonuçlarına Etkisi ve Türk Ticari Bankaları Uygulaması", **Türkiye Bankalar Birliği Bankacılar Dergisi**, Sayı: 72, 2010, s.21.

* Çalışmanın bundan sonraki aşamasında, VZA ifadesi, veri zarflama analizi ile aynı anlamda kullanılacaktır.

⁹⁸ Sevan Kutlu, **Bankacılıkta Kredi Risk Yönetimi ve Veri Zarflama Analizi ile Türk Bankacılık Sisteminin İncelenmesi**, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ekonometri Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010, s.84.

VZA doğrusal programlama temeline dayalı bir etkinlik ölçüm analizidir. Bu analiz Farrel'in 1957'deki performans etkinliğini belirleyen teorik çalışmasına dayanmaktadır. Bu çalışmayı temel alan Charnes, Cooper ve Rhodes 1978 yılında "Measuring the Efficiency of Decision Making Units" adlı makalelerinde doğrusal programlama temeline dayanan ve parametrik olmayan bir model ile kâr amacı gütmeyen kurumların etkinliğini değerlendirmişlerdir. Charnes, Cooper ve Rhodes söz konusu makalelerinde okulların etkinliğini ölçmüşler, aritmetik skorlar, öğrencilerin tutum ve davranışlarının psikolojik testi, öğrencilerin anlamaya yönelik becerileri ve beden dilinin kontrolü gibi çıktıları karar birimleri olarak kullanmışlardır. Etkinlik oranı olarak ise tek çıktı/tek girdi formülü yerine ağırlıklandırılmış çoklu girdi-çıktılı oran üretilmiştir. Bu çalışma kısaca CCR yaklaşımı olarak değerlendirilmiş ve zamanla Veri Zarflama adını almıştır⁹⁹.

Charnes, Cooper, Rhodes'in geliştirdiği VZA homojen oldukları varsayımıyla ekonomik karar verme birimlerinin göreceli performanslarını ölçen parametrik olmayan bir yöntemdir. Bu yöntemle aynı zamanda göreceli etkinsiz karar birimlerinin etkinliğe ulaşabilmeleri için ne kadar girdi azaltmaları ve/veya çıktı miktarlarını arttırmaları gerektiği de ortaya konulmaktadır. Bu nedenle rassal hata terimi bu yöntemde kullanılmamaktadır. Bu yöntemde en etkin birimin doğru seçilmesi büyük önem taşımaktadır. Çünkü, etkinlik sınırının ortalama veri setinin üzerinde seçilmesi gözlem kümesinde yer alan ve aslında etkin olan gözlemlerin etkinsiz olması sonucunu ortaya çıkarabilir¹⁰⁰. Yöntem bu olumsuz sayılabilecek yönüne rağmen, birden fazla girdi-çıktının kullanılabilmesi ve bunların farklı değerler üzerinden değerlendirilebilmesi olanağı yönünden olumludur. Özellikle bankacılık sektörü gibi çok sayıda ve farklı değerlere sahip girdi-çıktıları kullanan sektörler açısından parametrik yöntemlere göre daha üstün olduğu söylenebilir.

İlk aşamada ölçeğe göre sabit getiri varsayımı altında toplam etkinliği ölçen VZA, 1987 yılında Banker, Charnes, Cooper tarafından yapılan çalışmayla ölçeğe

⁹⁹ Kutlu, ss.84-85.

¹⁰⁰ Cihangir, s.172

göre değişken getiri varsayımıyla ölçek ve teknik etkinliklerin değerlendirilmesi sağlanmıştır. Bu çalışma BCC modeli olarak deęerlendirilmiřtir¹⁰¹.

(1). Veri Zarflama Analizinin Güçlü ve Zayıf Yönleri

VZA'nın diğer parametrik yöntemlere göre üstünlükleri ve sakıncaları şu şekilde sıralanabilir¹⁰².

VZA'nın Güçlü Yönleri

1. Regresyon teknikleriyle yapılan analizlerde tek girdi ve tek çıktı kullanılırken VZA, çok girdi ve çok çıktıyı işleyecek yetenektedir.
2. Veri Zarflama Analizi, sadece doğrusal form kullanır. Girdi ve çıktıları ilişkilendiren bir fonksiyonel forma ihtiyaç duymaz.
3. Veri Zarflama Analizi ile etkinlikleri hesaplanan karar birimleri görelî olarak tam etkinliğe sahip olanlarla kıyaslanır.
4. Girdiler ve çıktılar farklı birimlere sahip olsalar bile aynı biçimde ölçülebilirler

VZA'nın Zayıf Yönleri

1. VZA, uç gözlem noktaları için ölçüm hatalarını göz ardı ederek performans farklarını sadece verimsizliğe bağlamaktadır.
2. VZA, karar noktalarının performansını ölçmek açısından yeterlidir, fakat bu değerlendirmenin mutlak etkinlik bazındaki yorumu ile ilgili ipucu vermez.

¹⁰¹ Gülnur Kecek, **Veri Zarflama Analizi Teori ve Uygulama Örneği**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2010, s.57.

¹⁰² Nazım Ekren ve Fatih Emiral, "Türk Bankacılık Sisteminde Etkinlik Analizi (Veri Zarflama Analizi Uygulaması)", **Active Bankacılık ve Finans Dergisi**, Yıl:4, Sayı:24, s.5.

3. VZA benzer nitelikteki (homojen) karar birimlerinin kendi aralarında karşılaştırılmasına olanak sağlar, ancak homojen olmayan karar birimlerinin birlikte değerlendirilmesinde sonuçlar yanıltıcı olabilir.
4. Veri Zarflama Analizi, parametrik olmayan bir teknik olduğu için, sonuçlara istatistiksel hipotez testlerinin uygulanması zordur.
5. Veri Zarflama Analizi, statik bir analiz şeklindedir, tek bir dönemdeki karar noktası verileri arasında bir kesit analizi yapar. Gelecek dönemlere ilişkin öngöründe bulunamamaktadır. Analiz sonucunda her karar noktası için tek bir etkinlik tahminleyicisi elde edilmektedir ve bu tahminleyicinin istatistiksel özelliklerinin elde edilmesi çok zordur.

Her karar noktası için ayrı bir doğrusal programlama modelinin çözümü gerektiğinden, büyük boyutlu problemlerin Veri Zarflama Analizi ile çözümü, hesaplama açısından zaman alıcı olabilir¹⁰³.

(2). Veri Zarflama Analizi Modelleri

Veri Zarflama Analizinde temel etkinlik ölçütü, çıktıların ağırlıklı toplamlarının girdilerin ağırlıklı toplamlarına bölümüdür. Diğer bir deyişle herhangi bir karar noktasının etkinlik ölçütü, (3) no.lu formüldeki gibi tanımlanabilir.

$$\frac{u_1 y_1 + u_2 y_2 + \dots + u_n y_n}{v_1 x_1 + v_2 x_2 + \dots + v_m x_m} \quad (3)$$

(3) no.lu formülde j. karar noktası için n adet çıktı ve m adet girdi vardır. Burada, u_n n. çıktının ağırlığını, y_n n. çıktının miktarını, v_m m. girdinin ağırlığını ve x_m m. girdinin miktarını göstermektedir¹⁰⁴.

¹⁰³ Cihangir, s.173

¹⁰⁴ Erdal Dinçer, “Veri Zarflama Analizinde Malmquist Endeksiyle Toplam Faktör Verimliliği Değişiminin İncelenmesi ve İMKB Üzerine Bir Uygulama”, **Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, Cilt: 25, Sayı: 2, 2008, ss.829-830.

Aşağıda anlatılan Veri Zarflama Analizinde kullanılan yöntemler, girdi ya da çıktı odaklı olarak çözülebilir. Burada girdi odaklılık, çıktı miktarlarının sabit tutularak girdi miktarlarında meydana gelecek değişimlerin incelenmesi, çıktı odaklılık ise girdi miktarlarının sabit tutularak çıktı miktarlarında meydana gelecek değişimlerin incelenmesi olarak tanımlanmıştır.

(3) no.lu formülden de görüleceği gibi VZA kesirli programlama sürecini içermektedir. Ancak kesirli programlamanın çözümü güçtür. Bu nedenle kesirli programlama seti, (3) formülünün paydasının 1' e eşit olacağı ana varsayımı ile doğrusal programlama setine dönüştürülebilir ve çözülebilir.

Çalışmada kullanılacak model veri zarflama analizinde temel olarak kullanılan Banker, Charnes ve Cooper (BCC) modelidir. BCC modeli ölçeğe göre değişken getiri varsayımıyla, diğer temel VZA modeli olan Charnes, Cooper, Rhodes (CCR) modeli ise ölçeğe göre sabit getiri varsayımıyla, karar birimlerinin göreceli etkinliğini ölçmektedir.

(i) CCR Modeli

CCR yöntemi ölçeğe göre sabit getiri varsayımına dayanır. Eğer h karar biriminin etkinliği h_j ise amaç, bu değerın maksimizasyonu olmalıdır. Bu durumda amaç fonksiyonu (4) no.lu formüldeki gibi ifade edilebilir¹⁰⁵ :

$$Enbh_j = \frac{\sum_{r=1}^n u_r y_r}{\sum_{i=1}^m v_i x_i} \quad (4)$$

Formülde t adet karar biriminin m adet girdisi ve n adet çıktısı olduğu varsayımıyla $x_i > 0$ parametresi karar birimleri tarafından kullanılan i girdi miktarını göstermektedir. $y_r > 0$ parametresi ise karar birimleri tarafından üretilen r çıktı miktarını göstermektedir. v_i ve u_r ise karar birimlerinin i girdi ve r çıktıları için

¹⁰⁵ Cingi, Tarım, s.6-7.

vereceği ağırlıklardır. Bu aşamada problem, t tane karar birimi için t tane kesirli doğrusal programlama modelinin formülasyonu olarak ifade edilebilir.

Kısıtlar ise (5) formülündeki gibi gösterilebilir. İlk kısıt k . karar biriminin ağırlıklarını diğer karar birimleri de kullandığı zaman etkinliklerinin %100'ü geçmemesini sağlayan kısıttır.

$$\frac{\sum_{r=1}^n u_r y_r}{\sum_{i=1}^m v_i x_i} \leq 1 \quad (5)$$

Diğer kısıt ise; k tarafından kullanılan karar birimleri negatif olamayacağından;

$$u_r \geq 0 \quad ; \quad r = 1, \dots, n$$

$$v_i \geq 0 \quad ; \quad i = 1, \dots, m$$

olur.

Modelin çözümünde, referans kümedeki tüm karar birimlerinin etkinliklerinin üst sınırı bulunarak, ilgili karar biriminin etkinliği maksimize edilir.

Kesirli programlama modeli doğrusal programlama modeline dönüştürülerek girdi yönlü CCR modeli oluşturulur:

$$\begin{aligned} Enbh_j &= \sum_{r=1}^n u_r y_r \\ \sum_{i=1}^m v_i x_i &= 1 \\ \sum_{r=1}^n u_r y_r - \sum_{i=1}^m v_i x_i &\geq 0 \\ u_r, v_i &\geq 0 \end{aligned} \quad (6)$$

Çıktı yönlü CCR modeli ise;

$$Eng_j = \sum_{i=1}^m v_i x_i$$

$$\begin{aligned}
\sum_{r=1}^n u_r y_r &= 1 & (7) \\
-\sum_{r=1}^n u_r y_r + \sum_{i=1}^m v_i x_i &\geq 0 \\
u_r, v_i &\geq 0
\end{aligned}$$

Karar verici, karar birimlerinin etkinliğini CCR modeliyle ölçmek isterse yukarıda tanımlanan modelin tamamı bütün karar birimleri için uygulanmalıdır. Uygulama çözümlendiğinde her bir karar birimi için toplam etkinlik ölçütleri elde edilir. Etkinlik ölçütlerinin 1'e eşit olması karar noktaları için etkinliği, 1'den küçük olması ise karar noktalarının etkisizliğini gösterir¹⁰⁶.

(ii). BCC Modeli

Ölçeğe göre değişken getiri varsayımına dayanır. BCC modelini kullanarak tüm karar birimleri için ölçeğe göre getiri tipi de belirlenebilir. BCC sınırı her zaman CCR sınırının altında yer alır. Bu yüzden CCR etkinlik skoru, BCC etkinlik skorundan küçük veya ona eşit olacaktır¹⁰⁷.

BCC modelinin CCR modelinden tek farkı, ölçeğe göre değişken getiri varsayımı altında her bir karar birimi için çözülecek doğrusal program sonucu elde edilecek λ (etkin olmayan bir karar noktası için etkin olası girdi çıktı bileşimi oluşturmak için gereken bilgiyi sağlayan değer) değerlerinin toplamının 1'e eşit olmasıdır. BCC yönteminin modeli (8) no.lu formülde verilmiştir¹⁰⁸.

Amaç fonksiyonu,

$$Enk\Theta_k$$

Kısıtlar,

$$\begin{aligned}
\sum_{j=1}^N y_{rj} \lambda_{jk} &\geq y_{rk} & (8) \\
\Theta_k x_{ik} - \sum_{j=1}^N x_{ij} \lambda_{jk} &\geq 0 & \sum_{j=1}^N \lambda_j = 1
\end{aligned}$$

¹⁰⁶ Kecek, s.67.

¹⁰⁷ Kutlu, s.85.

¹⁰⁸ Cingi, Tarım, s.8.

(3). Veri Zarflama Analizinin Aşamaları

Veri zarflama analizini uygulanabilmesi için gerekli adımlar şunlardır :

- Karar birimlerinin seçimi
- Girdi ve çıktılarının seçimi
- Göreli etkinlik ölçümü
- Karar birimlerinin detaylı analizi ve sonuçların değerlendirilmesi

(i). Karar birimlerinin seçimi

Karar birimlerinin seçimi sonuçların güvenilirliği açısından önemlidir. Seçilecek karar birimlerinin homojen olması gerekmektedir. Çünkü, homojen karar birimleri aynı girdi-çıkıtı karmalarına sahiptirler ve benzer dışsal etkenlere maruz kalırlar. Karar birim sayısında anlamlı ve doğru sonuçlar elde edebilmek için genel kural her bir girdi ve çıkıtı değişkeni başına en az üç karar birimi seçilmesi gerektiğidir. Karar birim sayısının gereğinden fazla olması gözlem kümesinin homojenliğinin bozulmasına yol açar¹⁰⁹.

(ii). Girdi ve çıktılarının seçimi

Girdi ve çıktılar çalışmanın temelini oluşturduğundan seçimlerine özen gösterilmelidir. Hangi değişkenlerin girdi hangilerinin çıkıtı olarak belirleneceğii önemlidir. Aynı karar birimlerinde farklı girdi-çıkıtı gruplarıyla farklı verimlilik değerleri elde edilebilir. Çıkıtı olarak belirlenen değişken çalışmanın sonuçlarını maddi olarak ifade edeceğinden karar birimlerinin amacına yönelik olarak belirlenmelidir. Veri zarflama analizinin ayırıştırma yeteneğinin çok olabilmesi için mümkün olduğunca fazla girdi-çıkıtı seçilmesi gerekmektedir. Ancak, girdi-çıkıtı sayılarında yapılan artışın homojenliğii bozmamasına da dikkat edilmelidir. Araştırmanın güvenilirliğii açısından gerek kısıt girdi sayısı s , çıkıtı sayısı r ise en az $s + r + 1$ tane karar birimi ele alınmalıdır¹¹⁰.

¹⁰⁹ Kutlu, s.90.

¹¹⁰ Bektaş, s.23.

(iii). Göreli etkinlik ölçümü

Karar birimleri ve girdi ve çıktıların seçiminden sonra girdiye yönelik veya çıktıya yönelik VZA modellerinden biri seçilerek hesaplamalar yapılır. Sonuç 0 ile 1 arasında oluşur. Etkinlik değeri 1'e eşit olan karar birimleri etkin, etkinlik değeri 1'den küçük olan karar birimleri göreli olarak etkinsizdir. Bu karar birimlerinin etkinlik değerleri etkinlik sınırına olan uzaklıklarını verir¹¹¹.

(iv). Karar birimlerinin detaylı analizi ve sonuçların değerlendirilmesi

Bu aşamada etkinlik ölçümü sonuçlarına göre etkinsiz olan karar birimleri için etkin karar birimlerinden oluşan, etkin olmayan karar birimlerinin etkin hale gelmesinde ölçüt olarak kullanılan "Referans Grup" kümesi belirlenir. Bu küme baz alınarak etkin olmayan karar birimlerinin nasıl etkin hale gelebilecekleri konusunda karar alternatifleri oluşturulur¹¹².

c. Malmquist Toplam Faktör Verimliliği Endeksi

Malmquist toplam faktör verimliliği (TFV) endeksi iki gözlemin toplam faktör verimliliğindeki değişmeyi ortak bir teknolojiye olan uzaklıkların oranı olarak ölçmektedir.¹¹³ TFV hem teknolojik hem de teknik etkinlik değişimlerinin izlenebilmesine olanak tanımaktadır. TFV'de etkinlik, teknik ve teknolojik değişimle birlikte çıktıda meydana gelen net artış olarak ifade edilmektedir. Teknik etkinlik saf etkinlik ve ölçek etkinliğinin çarpılmasıyla oluşmaktadır. Saf etkinlik yönetsel etkinliği ifade ederken, ölçek etkinliği bankaların uygun ölçekte çalışıp çalışmadığının göstergesidir. Teknolojik değişimin ise üretim sınırındaki yer değişiminden kaynaklandığı ifade edilmektedir. Burada aynı girdiyle üretilen çıktı miktarındaki değişimin yönü araştırılmaktadır. Teknolojik değişim endeksinin 1'den büyük olması endekse olumlu yansır. Aynı miktar girdiyle daha fazla çıktı üretildiği anlamına gelmektedir. Toplam faktör verimliliği değişimi ortak bir teknolojiye göre

¹¹¹ Nesrin Aslankaraoğlu, **Veri Zarflama Analizi ve Temel Bileşenler Analizi ile Avrupa Birliği Ülkelerinin Sıralanması**, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstatistik Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006, s.12.

¹¹² Cihangir, s.191.

¹¹³ Cingi, Tarım s.10

her noktanın uzaklığının oranı olarak hesaplanabilmektedir¹¹⁴. Bu hesaplamada endeks uzaklık fonksiyonlarından yararlanmaktadır.

Uzaklık fonksiyonları girdi ve çıktı yönlü uzaklık fonksiyonları olarak ikiye ayrılmaktadır. Girdi uzaklık fonksiyonu, çıktı vektörü veri alındığında girdi vektörünün minimum küçülmesi, çıktı uzaklık fonksiyonu ise, girdi vektörü veri alındığında çıktı vektörünün maksimum artışını ifade eder. Endeksin en önemli kavramı olarak belirtilen çıktıya göre uzaklık fonksiyonu;

$D^t_o = (x_t, y_t) = \min \{ \theta : (x_t, y_t / \theta) \in S^t \}$ olarak tanımlanır. Üretim teknolojisi S^t kullanılarak tanımlanmaktadır. Burada y çıktı vektörüdür ve uzaklık fonksiyonu $D^t_o = (x_t, y_t)$ üretim kümesi S^t içerisinde kalmak koşuluyla y vektörü için mümkün olan en fazla oransal artışı ifade eder. X ise girdi vektörünü ifade etmektedir. Formülde θ maksimum çıktıyı ifade eder¹¹⁵.

TFV değişim indeksi ile t döneminden $t+1$ dönemine banka verimliliğindeki değişim ölçülmektedir. Uzaklık fonksiyonu TFV değişim indeksiyle¹¹⁶;

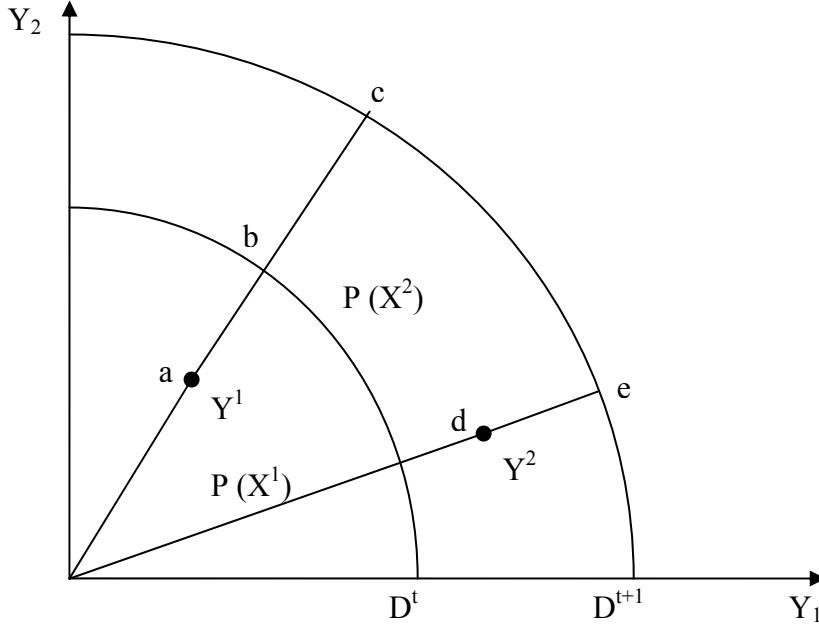
$$M_i^{t+1}(y^{t+1}, x^{t+1}, y^t, x^t) = [D_i^t(y^{t+1}, x^{t+1})/D_i^t(y^t, x^t) * D_i^{t+1}(y^{t+1}, x^{t+1})/D_i^{t+1}(y^t, x^t)]^{1/2} \quad (9)$$

¹¹⁴ Aslankaraoğlu, s.35

¹¹⁵ M. Ali Avcı ve A. Ayşen Kaya, “Geçiş Ekonomileri ve Türk Tarım Sektöründe Etkinlik ve Toplam Faktör Verimliliği Analizi (1992-2004)”, **Ege Akademik Bakış Dergisi**, 2008, ss.848-849.

¹¹⁶ Semra Öncü ve Rabia Aktaş, “Yeniden Yapılandırma Döneminde Türk Bankacılık Sektöründe Verimlilik Değişimi”, **Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Cilt:14, Sayı: 1, 2007, ss.252-253.

Şekil 6: Malmquist Verimlilik Endeksi

Kaynak: Ural, s.91.

Malmquist endeksini şekil yardımıyla açıklayacak olursak; Şekil 6’da iki farklı döneme ait $P(X^1)$ ve $P(X^2)$ üretim kümesi elemanları ile bu kümelere ait etkin olmayan Y^1 ve Y^2 gözlem noktaları bulunmaktadır¹¹⁷.

TFV’deki değişimin kaynaklarını açıklayabilmek için (9) denklemini şu şekilde yazılabilir.

$$M_i^{t+1}(y^{t+1}, x^{t+1}, y^t, x^t) = \text{TFVD}$$

$$D_i^{t+1}(y^{t+1}, x^{t+1}) / D_i^t(y^t, x^t) = \text{ED}$$

$$[D_i^t(y^{t+1}, x^{t+1}) / D_i^{t+1}(y^{t+1}, x^{t+1}) * D_i^t(y^t, x^t) / D_i^{t+1}(y^t, x^t)]^{1/2} = \text{TD} \quad (10)$$

Buradan; $\text{TFVD} = \text{ED} * \text{TD}$ olarak ifade edilir.

Yani; Malmquist TFV değişim endeksi, etkinlik değişimi (ED) ve teknik değişim (TE) çarpımına eşittir. Denklemden ortaya çıkan etkinlik değişimi (ED), bir

¹¹⁷ Mert Ural, **Türk Bankacılık Sisteminde Verimlilik**, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Para ve Banka Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1998, s.91

bankanın etkinlik sınırına yakınlığını ifade eder. Etkinlik değişim endeksi $t - t+1$ yılları arasında etkinlik artışı durumunda 1'den büyük, etkinlik azalışında 1'den küçük, etkinlik değişiminin olmadığı durumlarda 1'e eşit olur. Teknik değişim ise gözlenen her bir bankanın girdileri bir araya getirildiğinde ortak üretim sınırının ne kadar hareket ettiğini ifade eder. Teknik değişim endeksi $t - t+1$ yılları arasında teknolojik ilerleme durumunda 1'den büyük, teknolojik gerileme durumunda 1'den küçük, herhangi bir değişiklik olmadığı durumlarda 1'e eşit olur¹¹⁸.

¹¹⁸ Öncü, Aktaş, ss.253,254.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KONSOLİDASYONLARIN ETKİNLİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Türkiye’de bankacılık sektörü 2001 krizi sonrası yeniden yapılanma sürecine girmiş, ekonomideki olumlu gelişmelere paralel olarak sektöre yabancıların ilgisi artmış ve bankalar arası konsolidasyonlar görülmeye başlanmıştır. Bu bölümde VZA kullanılarak, Türk Bankacılık Sektörü’ndeki 18 adet mevduat bankasının 2003-2009 yılları arasındaki etkinlikleri araştırılmış ve söz konusu bankalar içerisinde konsolidasyona uğrayan bankaların etkinlik değişimlerinin detaylı analizi yapılmıştır.

I- ÇALIŞMANIN AMACI VE KAPSAMI

Çalışmanın amacı; etkinlik analizi sonucu Türk Bankacılık Sektörü’nde 2003-2009 yılları arası konsolidasyon gerçekleştiren bazı bankaların konsolidasyon öncesi ve sonrası etkinliklerindeki değişimin belirlenmesidir. Buradan hareketle, çalışmada 2003 - 2009 yılları arası Türk Bankacılık Sektörü’nde yer alan 18 adet mevduat bankasının etkinlikleri veri zarflama analizi ile Malmquist toplam faktör verimliliği endeksi ve BCC yöntemi kullanılarak incelenmiş, ayrıca konsolidasyon gerçekleştiren bankaların etkinlik değerlerindeki değişimin detaylı analizi yapılmıştır.

Bankaların etkinliklerinin incelenmesinde, Malmquist toplam faktör verimliliği endeksi ve ölçeğe göre değişken getiri varsayımı altında BCC modeli ile bankalara ait etkinlik değerleri ölçülmüştür. Çalışmada, belirli bir çıktının en etkin biçimde gerçekleştirilebilmesi için en uygun girdi bileşiminin belirlenmesinde kullanılan girdiye yönelik Malmquist ve BCC modellerinden yararlanılmıştır. Çalışmada Türk Bankacılık Sektörü’nde faaliyet gösteren 32 adet mevduat bankasından 18 adedinin verileri kullanılmıştır. Uygulamanın başlangıcında tüm mevduat bankalarının faaliyet sonuçlarından yararlanılmış ancak kullanılan girdi-çıkıtı verileri diğer bankalara göre oldukça düşük kalan ve sapmalı sonuçlar verdiği görülen 13 mevduat bankası çalışmadan çıkarılmıştır.

Çalışmada verileri kullanılan 18 adet banka aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 4: Analize Konu Bankaların Listesi

BANKALAR	
1	Türkiye Halk Bankası A.Ş.
2	Fortis Bank A.Ş.
3	Türk Ekonomi Bankası A.Ş.
4	Denizbank A.Ş.
5	Finans Bank A.Ş.
6	Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.
7	Türkiye İş Bankası A.Ş.
8	Türkiye Garanti Bankası A.Ş.
9	Akbank T.A.Ş.
10	Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.
11	ING Bank A.Ş.
12	HSBC Bank A.Ş.
13	Şekerbank T.A.Ş.
14	Citibank A.Ş.
15	Eurobank Tekfen A.Ş.
16	Anadolubank A.Ş.
17	Alternatif Bank A.Ş.
18	Tekstil Bankası A.Ş.

II- ÇALIŞMADA KULLANILAN GİRDİ VE ÇIKTI DEĞİŞKENLERİNİN BELİRLENMESİ

Etkinlik ölçümüne yönelik olarak yapılan çalışmalarda girdi ve çıktıları belirlemek oldukça güçtür. Çünkü herhangi bir girdi veya çıktının analizde kullanılıp kullanılmaması tüm sonuçlar üzerinde etkili olabilmektedir. Literatürde, girdi ve çıktıların belirlenmesine yönelik olarak üç yaklaşım bulunmaktadır.

Üretim Yaklaşımı: Bu yaklaşımda bankalar, işgücünü ve sermayeyi girdi olarak kullanan, bunun karşılığında kredi, mevduat gibi çıktılar üreten birimler olarak ele alınır¹¹⁹.

Aracılık Yaklaşımı: Bu yaklaşımda bankalar, ödünç verilen fonlarla, ödünç alınan fonlar arasında aracılık işlevinin gerçekleştiren birimler olarak ele alınır. Buna

¹¹⁹ İnan, s.87.

göre bankalar, mevduat ve diğer kaynakları bankanın girdisi, kredi ve diğer varlıkları bankanın çıktısı olarak görür¹²⁰.

Kâr Yaklaşımı: Bu yaklaşım bankaların temel amacının kâr maksimizasyonu olduğunu gözeterek, bunu sağlamak amacıyla bankaların gelirlerini arttırmaya, maliyetlerini azaltmaya çalıştıklarını ifade eder¹²¹.

Çalışmada kullanılan girdi ve çıktılarının seçilmesinde, bankaların hizmet faaliyetinin temel amacın kâr maksimizasyonu olmasından yola çıkılarak kullanılan girdilerin yarattığı net etki olarak “kâr” a yer verilmiş ve kâr çıktı olarak belirlenmiş, kâr yaklaşımı benimsenmiştir. Girdilerde mevduat, menkul değerler cüzdanı, kredilere yer verilerek aracılık yaklaşımının kullanımı, personel ve şube sayısına yer verilerek ise üretim yaklaşımının kullanımı benimsenmiştir. Tüm analiz süreci dikkate alındığında çalışmada “karma” yaklaşımın esas alındığını söyleyebiliriz. Çalışmada kullanılan girdi ve çıktılar aşağıda açıklanmıştır.

GİRDİLER:

TK: Toplam Krediler = Bankalar tarafından gerçek ya da tüzel kişilere belirli bir süre için ve geri alınmak üzere, belirli bir bedel karşılığında verilen satın alma gücüdür.

MVD: Toplam Mevduat = Belirli dönem için geri ödemek koşuluyla belirli bir bedel karşılığında mevduat sahibi kişilerce bankalara tevdi edilen para toplamıdır.

MDC: Menkul Değerler Cüzdanı = Ortaklık veya alacaklılık hakkı sağlayan belli bir meblağı temsil eden, yatırım aracı olarak kullanılan dönemsel gelir getiren, misli nitelikte seri halinde çıkarılan, ibareleri aynı olan, bankaların alım satıma konu ettikleri kıymetlerdir.

¹²⁰ Cihangir, s.188.

¹²¹ Yasemin Türker Kaya, Ela Doğan, “Dezenflasyon Sürecinde Türk Bankacılık Sektöründe Etkinliğin Gelişimi”, **BDDK Araştırma Dairesi, ARD Çalışma Raporları**, 2005, s.5.

ŞS: Şube Sayısı = Bankaların müşterilerine hizmet vermek amacıyla kullandıkları birimlerin sayısıdır.

P: Personel Sayısı = Bankaların faaliyetlerini gerçekleştirebilmek amacıyla bünyesinde istihdam ettiği toplam insan kaynağıdır.

ÇIKTILAR:

NK: Net Kâr = Bankaların faaliyetleri sonucunda elde ettiği net hasıladır.

Kullanılan girdi ve çıktıların değerleri milyon TL üzerindedir. Çalışmada değer olarak bankaların 2003 – 2009 yılları arasında yıllık konsolide bilanço rakamları kullanılmıştır. Veriler www.tbb.org.tr adresinden alınmıştır.

III- LİTERATÜR TARAMASI

Banka konsolidasyonları ve etkinliklerinin farklı yöntemlerle değerlendirilmesi hususunda ülkemiz bankacılık sektöründe özellikle gönüllü konsolidasyonların henüz gerçekleşmeye başlamış olmasından dolayı konsolidasyonların nedenleri ve sonuçlarını teknik analiz kapsamında değerlendirme yaparak yorumlayan geniş bir literatür bulunmamaktadır. Konsolidasyonların sıklıkla yaşandığı özellikle kıta Avrupa'sında bu alanda yapılmış birçok çalışma bulunmaktadır.

Peristiani (1997:1-5) çalışmasında, 1980 – 1990 döneminde, translog model yardımıyla banka birleşmelerinin etkinliğini ölçmüştür. Peristiani, çıktı olarak faiz giderleri ve operasyonel giderlerden oluşan toplam maliyeti alırken, girdi olarak ise ticari krediler, bireysel ihtiyaç kredileri, konut kredileri, vadeli ve vadesiz mevduat miktarları çalışmada kullanılmıştır. Çalışmada, birleşme gerçekleştiren bankalardan devralan bankaların birleşme sonrası etkinliklerini geliştiremediklerini, birleşme

öncesi performansların iyi olmadığı durumlarda hem devralan hem devralınan bankaların performansında olumlu gelişmelerin bulunmadığı sonucuna varılmıştır¹²².

Craig and Dos Santos (1996:20-21) çalışmalarında, overlap istatistik ve Von Mises istatistik yöntemleriyle, menkul kıymetler/toplam aktif, krediler/toplam aktif, özsermaye/toplam aktif ve özsermaye/krediler oranlarını kullanarak birleşme etkinliklerini ölçmüşler, birleşme sonrası birleşen bankaların sektör ortalamasının altında bir performans gösterdiklerini belirtmişlerdir¹²³.

Atan (2003:71) çalışmasında, Türkiye Bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankaların 1999-2001 yılları arasında etkinliğini veri zarflama analizi ile çıktı yönlü CCR modelini kullanarak ölçmüştür. Atan çalışmasında, aracılık ve üretim yaklaşımını bir arada kullanarak toplam kredileri çıktı, mevduat, mevduat dışı kaynaklar, özkaynaklar, faiz giderleri, faiz dışı giderler, şube sayısı ve personel sayısını girdi olarak kullanmış ve önemli aktif büyüklüğüne sahip büyük ölçekli bankaların etkinliğe daha yakın değerler aldığı sonucuna ulaşmıştır¹²⁴.

Jackson ve Duygun Fethi (2000:14) çalışmalarında, 1998 yılında Türk bankacılık sektörünün etkinliğini Tobit regresyon modeli ve veri zarflama analizi (VZA) yöntemi ile çıktı yönlü CCR modelini kullanarak incelemişlerdir. Çalışmada girdi olarak toplam çalışan sayısı ve faiz dışı giderler alınmış, çıktı olarak ise krediler, vadeli mevduat ve vadesiz mevduat toplamaları kullanılmıştır. Çalışmada, sektörde yüksek kârlılığa sahip olan bankaların teknik etkinliklerinin diğer bankalara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır¹²⁵.

Cingi ve Tarım (2000:26) çalışmalarında, 1989-1996 döneminde bankacılık sektöründe faaliyet gösteren ve sektör mevduatının %93,8'ini ellerinde bulunduran 5

¹²² Stavros Peristiani, "Do Mergers Improve the X-Efficiency and Scale Efficiency of U.S. Banks? Evidence from the 1980s", **Federal Reserve Bank of New York Research Paper**, No.9623, 1996, ss.1-5.

¹²³ Ben R. Craig ve Joao Cabral dos Santos, "Performans and Asset Management Effects of Bank Acquisitions", **Federal Reserve Bank of Cleveland Working Paper**, No.9619, 1997, ss.20-21

¹²⁴ Murat Atan, "Türkiye Bankacılık Sektöründe Veri Zarflama Analizi ile Bilançoya Dayalı Mali Etkinlik ve Verimlilik Analizi", **Ekonomik Yaklaşım Dergisi**, Sayı:14, 2003, s.71.

¹²⁵ Peter M. Jackson ve Meryem Duygun Fethi, "Evaluating the Technical Efficiency of Turkish Commercial Banks : An Application of DEA and Tobit Analysis", **International DEA Symposium, University of Queensland Brisbane**, Australia, 2000, s.14.

tanesi kamu bankası olmak üzere 21 bankanın etkinliği TFV yaklaşımı ile incelenmiştir. Çalışmada veri zarflama analizi (VZA) yöntemi ile CCR ve BCC modelleri ve Malmquist Toplam Faktör Verimliliği Endeksi kullanılarak etkinlik ölçümü yapılmıştır. Çalışmada girdi olarak; toplam giderler ve toplam aktifler, çıktı olarak ise; toplam kâr, toplam kredi, toplam mevduat ve kredi geri dönüş oranı kullanılmıştır. Çalışmada hiçbir bankanın söz konusu dönemde yeterli etkinliğe ulaşmadığı, ancak özel sektör bankalarının kamu bankalarına göre daha etkin olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır¹²⁶.

Kılıç ve Akın (2008:229) çalışmalarında, 2002-2008 dönemindeki satın alma sürecine giren bankaların veri zarflama analizi ile çıktı odaklı CCR ve girdi odaklı BCC modelini kullanarak etkinlik analizini yapmışlardır. Çalışmada aracılık yaklaşımı baz alınarak, personel sayısı, faiz giderleri, faiz dışı giderler ve toplam mevduat girdi olarak; toplam krediler, faiz gelirleri ve faiz dışı gelirler de çıktı olarak tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda satın alınan bankaların etkinliklerinde belirgin bir etkinlik artışı tespit edememişlerdir¹²⁷.

Çalışmamızda 2003-2009 döneminde Türk Bankacılık Sektörü'nde yer alan 18 adet mevduat bankasının etkinlik analizi Malmquist Toplam Faktör Verimliliği Endeksi ve Veri Zarflama Analizi ile girdi odaklı BCC modeli kullanılarak yapılmış, bu bankalardan konsolidasyona tabi olanlarının analizlerine ayrıntılı olarak yer verilmiştir.

IV-ANALİZ SONUÇLARI

2000'li yılların başında yaşanan ekonomik krizlerin ardından, yapısal reformların gerçekleştirildiği Türk Bankacılık Sektöründe konsolidasyonlar artış göstermiştir. Aşağıda 2003 – 2009 dönemine ilişkin 18 adet mevduat bankasının Veri Zarflama Analizi ve Malmquist Toplam Faktör Verimliliği Endeksi yardımıyla etkinlik analizi yapılmış, bu bankalardan konsolidasyona tabi olanların analizleri detaylandırılmıştır.

¹²⁶ Cingi, Tarım, s.26.

¹²⁷ Merve Kılıç ve Ahmet Akın, “Banka Satın Almalarının Hedef Bankaların Performansına Olan Etkileri : Türk Bankacılık Sektörü Üzerinde Ampirik Bir Çalışma”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı: 10/3, 2008, s.229.

A. Türk Bankacılık Sektöründe 2003-2009 Döneminde Konsolidasyona Tabi Olan Bankaların Etkinliğinin Gelişimi: Veri Zarflama ve Malmquist Endeksi Uygulamaları

BCC modeliyle gerçekleştirilen analiz, DEAP Version 4.0 paket programı aracılığıyla çözülmüştür. BCC modelleri ölçeğe göre değişken getiri varsayımıyla etkinlik skorunu ölçmeye çalışmaktadır. Söz konusu varsayımla elde edilen etkinlik skorlarına teknik etkinlik adı verilmektedir. Teknik etkinliğin hesaplanmasıyla ölçek etkinliğinin hesaplanılabilmesi de mümkün olmaktadır.

Malmquist TFV endeksleri, Tim Coelli tarafından geliştirilen DEAP Version 4.0 paket programı aracılığıyla VZA tekniği uygulanarak çözülmüştür.

Malmquist endeksleri ile oluşan endeks, ikinci yıldan başlamak üzere tüm endeksler için önceki yıla göre hesaplanır. Saf etkinlik değişimi ve ölçek etkinliği değişimi ile bunların çarpımından meydana gelen teknik etkinlik değişimi ve teknolojik etkinlik değişimi yıllar itibariyle oluşur. Teknik etkinlik değişimi ve teknolojik etkinlik değişimi çarpımı toplam faktör verimliliği (TFV) değişimini verir. Her endeks için 1'den büyük değerler bir önceki döneme göre TFV artışını, 1'den küçük değerler ise bir önceki döneme göre TFV azalışını göstermektedir.

Bu açıklamalar doğrultusunda Banka bazında hesaplanan Malmquist TFV indeksinin 2003-2009 yılları arasında yıllık değerlerine ilişkin özet sonuçlar; Tablo 5, Tablo 6 ve Tablo 7 verilmiştir.

Tablo 5: Bankaların TFV Değerleri

Bankalar	BAZ ALINAN YILLAR						
	2003 2004	2004 2005	2005 2006	2006 2007	2007 2008	2008 2009	Ort.
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	0,5093	0,9765	1,4964	0,8841	0,6961	1,3670	0,9882
Fortis Bank A.Ş.	0,5122	0,8363	0,7257	1,1062	0,9284	0,7837	0,8154
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	0,2917	0,8951	0,7742	0,8182	0,9617	1,1855	0,8210
Denizbank A.Ş.	3,5161	1,9792	1,4987	0,5206	1,1357	1,9078	1,7597
Finans Bank A.Ş.	1,6739	1,7112	1,8347	0,4784	0,4599	1,6055	1,2939
T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	0,9594	0,9761	0,9962	0,9845	0,8214	1,1952	0,9888
Türkiye İş Bankası A.Ş.	1,2160	1,1822	1,4078	1,1084	0,7192	1,3221	1,1593
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	1,0036	1,1572	1,2985	1,9001	0,6408	1,2414	1,2069
Akbank T.A.Ş.	0,6740	1,3159	1,0354	1,0630	0,7242	1,2402	1,0088
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	3,4807	0,4350	1,7868	1,0608	0,6017	1,3663	1,4552
ING Bank A.Ş.	1,3346	3,6122	0,1950	1,1069	0,8962	1,4627	1,4346
HSBC Bank A.Ş.	1,6784	2,0061	1,9192	0,6540	0,5206	0,6381	1,2361
Şekerbank T.A.Ş.	1,0357	0,6527	1,1253	0,9129	0,8653	0,9704	0,9270
Citibank A.Ş.	1,0121	1,8878	0,2878	1,5821	0,4425	1,2664	1,0798
Eurobank Tekfen A.Ş.	0,9832	1,0015	0,7904	0,7022	0,7569	0,8938	0,8547
Anadolubank A.Ş.	1,3219	0,8495	0,8911	1,0685	0,9679	1,0985	1,0329
Alternatif Bank A.Ş.	0,9668	0,8160	0,9955	1,0578	0,7917	0,8482	0,9127
Tekstil Bankası A.Ş.	0,9578	0,8969	0,7948	1,0841	1,0519	1,2864	1,0120
Ortalama	1,2849	1,2882	1,1030	1,0052	0,7768	1,2044	1,1104

Tablo 6: Bankaların Teknik Etkinlik Değerleri

Bankalar	BAZ ALINAN YILLAR						
	2003 2004	2004 2005	2005 2006	2006 2007	2007 2008	2008 2009	Ort.
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	0,5891	1,0614	1,4387	0,7920	1,1932	0,9286	1,0005
Fortis Bank A.Ş.	0,5244	0,4831	1,1495	1,1344	1,6224	0,6251	0,9232
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	0,3126	0,6852	1,1673	0,8739	1,7014	0,9170	0,9429
Denizbank A.Ş.	3,5402	1,0551	1,1425	0,6131	2,2243	1,4921	1,6779
Finans Bank A.Ş.	1,6829	1,0659	1,2713	0,5052	0,8407	1,0909	1,0761
T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	0,9530	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000	1,0000	0,9922
Türkiye İş Bankası A.Ş.	1,3394	1,3179	1,3058	0,8201	1,2908	0,9137	1,1646
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	1,0452	1,3069	1,1229	2,1178	0,7003	1,0574	1,2251
Akbank T.A.Ş.	1,0483	1,2496	0,8931	0,6705	1,2982	1,0235	1,0305
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	3,9780	0,4331	1,7144	0,6991	1,0261	0,9436	1,4657
ING Bank A.Ş.	1,2897	2,6544	0,1939	1,2104	1,4723	1,1523	1,3288
HSBC Bank A.Ş.	1,6725	1,0067	1,1807	0,9857	1,0055	0,4956	1,0578
Şekerbank T.A.Ş.	0,9941	0,5106	1,6237	1,0575	1,3795	0,7755	1,0568
Citibank A.Ş.	1,0103	1,7701	0,4027	1,4671	0,6622	1,1152	1,0713
Eurobank Tekfen A.Ş.	0,9766	1,1360	0,8236	0,9014	0,9555	0,8280	0,9369
Anadolubank A.Ş.	1,2830	0,7085	1,1757	1,6725	1,2002	1,0106	1,1751
Alternatif Bank A.Ş.	0,9690	0,9524	1,0379	1,4525	0,9180	0,8066	1,0228
Tekstil Bankası A.Ş.	0,9220	0,9213	0,9116	2,0827	1,2023	1,2636	1,2172
Ortalama	1,3406	1,0732	1,0864	1,1142	1,2052	0,9689	1,1314

Tablo 7: Bankaların Teknolojik Etkinlik Değerleri

Bankalar	BAZ ALINAN YILLAR						
	2003 2004	2004 2005	2005 2006	2006 2007	2007 2008	2008 2009	Ortalama
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	0,8645	0,9201	1,0401	1,1164	0,5834	1,4721	0,9994
Fortis Bank A.Ş.	0,9767	1,7311	0,6314	0,9751	0,5722	1,2538	1,0234
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	0,9331	1,3062	0,6633	0,9363	0,5652	1,2927	0,9495
Denizbank A.Ş.	0,9932	1,8759	1,3117	0,8492	0,5106	1,2785	1,1365
Finans Bank A.Ş.	0,9947	1,6055	1,4432	0,9470	0,5471	1,4717	1,1682
T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	1,0067	0,9761	0,9962	0,9845	0,8214	1,1952	0,9967
Türkiye İş Bankası A.Ş.	0,9078	0,8970	1,0781	1,3514	0,5572	1,4470	1,0398
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	0,9602	0,8855	1,1564	0,8972	0,9149	1,1739	0,9980
Akbank T.A.Ş.	0,6430	1,0531	1,1593	1,5855	0,5579	1,2117	1,0351
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	0,8750	1,0044	1,0423	1,5173	0,5865	1,4480	1,0789
ING Bank A.Ş.	1,0349	1,3608	1,0061	0,9145	0,6087	1,2694	1,0324
HSBC Bank A.Ş.	1,0035	1,9927	1,6255	0,6634	0,5177	1,2875	1,1817
Şekerbank T.A.Ş.	1,0418	1,2783	0,6931	0,8632	0,6273	1,2513	0,9592
Citibank A.Ş.	1,0018	1,0665	0,7148	1,0784	0,6682	1,1356	0,9442
Eurobank Tekfen A.Ş.	1,0067	0,8815	0,9597	0,7790	0,7922	1,0794	0,9164
Anadolubank A.Ş.	1,0302	1,1991	0,7579	0,6389	0,8064	1,0870	0,9199
Alternatif Bank A.Ş.	0,9977	0,8568	0,9591	0,7282	0,8624	1,0515	0,9093
Tekstil Bankası A.Ş.	1,0389	0,9735	0,8719	0,5205	0,8749	1,0181	0,8830
Ortalama	0,9617	1,2147	1,0061	0,9637	0,6652	1,2458	1,0095

1. Malmquist Endeksi Uygulama Sonuçları

Konsolidasyona Tabi Olan Bankaların 2003-2009 Döneminde Toplam Faktör Verimliliğinin Gelişimi

Fortis Bank A.S.

Dışbank hisselerinin %89'u 2006 Nisan ayında Belçikalı Fortisbank tarafından alınmıştır. Konsolidasyon öncesi dönemde toplam faktör verimliliği bir önceki yıla göre sürekli düşük seyreden bankanın konsolidasyon sonrası 2007 yılında toplam faktör verimliliği %10 artmıştır. Bu artışta teknik değişimin %13'lük olumlu katkısı bulunurken, teknolojik değişimin ise %3'lük olumsuz katkısı söz konusudur. Ancak bankanın, 2008 yılında ortaya çıkan uluslararası ekonomik krizin olumsuz etkilerini yaşadığı, 2008 ve 2009 yıllarında toplam faktör verimliliğinin sırasıyla %8 ve %22 azaldığı gözlenmiştir. Söz konusu azalmalarda 2008 yılında

teknolojik değişme, 2009 yılında ise teknik değişme etkili olmuştur. Bankanın konsolidasyon sonrası etkinlikten uzak çalışmasının, konsolidasyon sonrası yaşanan uyum sorunu ve uluslararası ekonomik kriz kaynaklı olduğu düşünölmektedir.

Türk Ekonomi Bankası A.Ş.

Türk Ekonomi Bankası'nın (TEB) %42'si Fransız BNP tarafından 2004 yılı Kasım ayında satın alınmıştır. Malmquist endeks değerlerine göre TEB 2001 krizi sonrası etkinlikten uzaklaşmasına rağmen toparlanmış olmasına rağmen konsolidasyon sonrası 2005 yılında toplam faktör verimliliği %11 azalmıştır. Bu azalışta teknik değişmenin %32'lik olumsuz katkısı bulunurken teknolojik değişmenin %30'luk olumlu katkısı olmuştur. Bankanın toplam faktör verimliliği 2006 ve 2007 yıllarında sırasıyla %23 ve %19 azalmış, 2009 yılında krize rağmen toparlanan TEB'in sektörde yaşanan yüksek kârlılığa paralel olarak toplam faktör verimliliği yıl sonunda %18 artmıştır. Artışta teknolojik değişmenin %25'lik katkısı önemli rol oynamıştır. Bankanın konsolidasyon sonrası 2005 yılından 2009 yılına kadar etkinlikten uzak çalışmasına rağmen etkinlik sınırına her geçen yıl daha da yaklaşarak 2009 yılında etkin çalıştığı, dolayısıyla konsolidasyon sonrası olumlu bir performans gösterdiği sonucuna ulaşmıştır.

Denizbank A.Ş.

Denizbank A.Ş. hisselerinin %75'i 2006 yılı Mayıs ayında Belçikalı Dexia Bank'a satılmıştır. Bankanın toplam faktör verimliliğinin konsolidasyon öncesi her dönem bir önceki döneme göre yüksek olduğu bunda özellikle teknik değişmenin etkili olduğu gözlenirken, konsolidasyon sonrası 2007 yılında toplam faktör verimliliğinin %48 azaldığı gözlenmiştir. Bu azalışta teknik değişmenin %39'luk, teknolojik değişmenin ise %16'lık olumsuz etkisi söz konusudur. Teknik değişmenin etkisinin toplam faktör verimliliği üzerinde konsolidasyonun ilk yılından itibaren yeniden olumlu katkı yarattığı gözlenen bankanın toplam faktör verimliliğinin 2008 yılında krize rağmen %13'lük, 2009 yılında da sektörde yaşanan olumlu ekonomik gelişmelere ayak uydurarak %90'lık artış gösterdiği gözlenmiştir. Bankanın konsolidasyon sonrası sadece ilk yıl olan 2007'de teknik etkinlik kaynaklı sorun yaşadığı, ancak ilerleyen yıllarda yeniden etkin çalışmaya başladığı gözlenmiştir.

Finansbank A.Ş.

Finansbank A.Ş. hisselerinin %46'sı Nisan 2006'da National Bank of Greece'e satılmıştır. Konsolidasyon öncesinde 2004, 2005 ve 2006 yıllarında sırasıyla %67, %71 ve %83 artış gösteren toplam faktör verimliliği konsolidasyon sonrası 2007 yılında %53 azalmıştır. Bu azalışta teknik değişimin %50'lik, teknolojik değişimin ise %6'lık olumsuz katkısı söz konusudur. Uluslararası finansal krizin etkisinin hissedildiği 2008 yılında toplam faktör verimliliği %55 azalan bankanın, 2009 yılında özellikle yurt içi finans sektöründe ve ekonomik göstergelerdeki olumlu etkilerle birlikte toplam faktör verimliliği %60 artmıştır. Bu artışta teknik değişimin %9'luk, teknolojik değişimin ise %47'lik katkısı olmuştur. Konsolidasyon sonrası 2007 ve 2008 yıllarında uyum sorunu yaşadığı düşünülen bankanın 2009 yılında yeniden etkin çalışmaya başladığı görülmüştür.

Türkiye Garanti Bankası A.Ş.

Garanti Bankası hisselerinin %25'i Ağustos 2005'te General Electric Consumer Finance tarafından satın alınmıştır. 2001 krizi sonrası hızlı bir toparlanma süreci yaşayan Garanti Bankası'nın toplam faktör verimliliğinin 2005 yılında %15 arttığı görülmüştür. Bankanın toplam faktör verimliliği konsolidasyon sonrası 2006 ve 2007 yıllarında sırasıyla %29 ve %90 artış göstermiştir. Bu artışta özellikle teknik değişimin etkili olduğu gözlenmiştir. Bankanın toplam faktör verimliliği 2008 kriziyle birlikte %36 azalmasına rağmen, sektörde yaşanan olumlu gelişmelere paralel olarak 2009 yılında %24 artış göstermiştir. Bankanın konsolidasyon sonrası sadece 2008 yılında etkinlikten uzak çalıştığı dikkate alındığında söz konusu etkisizliğin kriz şoku etkisiyle ortaya çıkmış olabileceği, dolayısıyla konsolidasyonun etkilerinin olumlu olduğu kanaatine varılmıştır.

Akbank A.Ş.

Akbank A.Ş. hisselerinin %20'si 2006 yılı Ekim ayında Citigroup'a satılmıştır. Konsolidasyon öncesi 2005 yılında %31 artan toplam faktör verimliliği konsolidasyon yılı olan 2006'da %3, konsolidasyon sonrası 2007 yılında %6 artış

göstermiştir. Söz konusu artışta teknolojik değişimin %58'lik olumlu katkısı, teknik değişimin ise %33'lük olumsuz katkısı olmuştur. 2008 yılında uluslararası krizin etkisiyle %28 azaldığı gözlenen bankanın toplam faktör verimliliği, 2009 yılında %18 artış göstermiştir. Konsolidasyon sonrası sadece 2008 yılında azalış gösteren toplam faktör verimliliğindeki azalışın konsolidasyon kaynaklı değil, kriz kaynaklı bir azalış olduğu kanaatine varılmıştır.

ING Bank A.Ş.

Oyakbank A.Ş.'nin hisselerinin %100'ü Temmuz 2007'de Hollandalı Ing Bank tarafından satın alınmış, bankanın adında da değişikliğe gidilmiştir. Konsolidasyon öncesi istikrarlı bir seyir göstermeyen bankanın toplam faktör verimliliğinin konsolidasyon yılı olan 2007'de %10 arttığı, birleşme sonrası 2008 yılında uluslararası finansal krizin etkisiyle %11 azaldığı görülmüştür. Söz konusu yılda teknik değişim %47'lik artış gösterirken, teknolojik değişim %40 azalmış ve 2008 yılındaki toplam faktör verimliliği azalışının temel belirleyicisi olmuştur. 2009 yılında ise toplam faktör verimliliğinin hem teknik değişimin hem de teknolojik değişimin olumlu katkılarıyla %46 artış gösterdiği gözlenmiştir.

Şekerbank A.Ş.

2006 yılı Mayıs ayında hisselerinin %34'ü Kazak Turan Alem Bank'a satılan Şekerbank'ın konsolidasyon öncesi 2005 yılında toplam faktör verimliliği %35 azalmış, konsolidasyon yılı olan 2006'da %12 artmış ve konsolidasyon sonrası 2007 yılında ise %19 azalmıştır. Söz konusu azalışta, teknolojik değişim etkisi %14'lük olumsuz etkisiyle ön plana çıkmıştır. Bankanın toplam faktör verimliliği uluslararası finansal krizin etkisiyle 2008 yılında %14, 2009 yılında ise sektörde meydana gelen toparlanmaya ayak uyduramayarak %8 azalmıştır.

Eurobank Tekfen A.Ş.

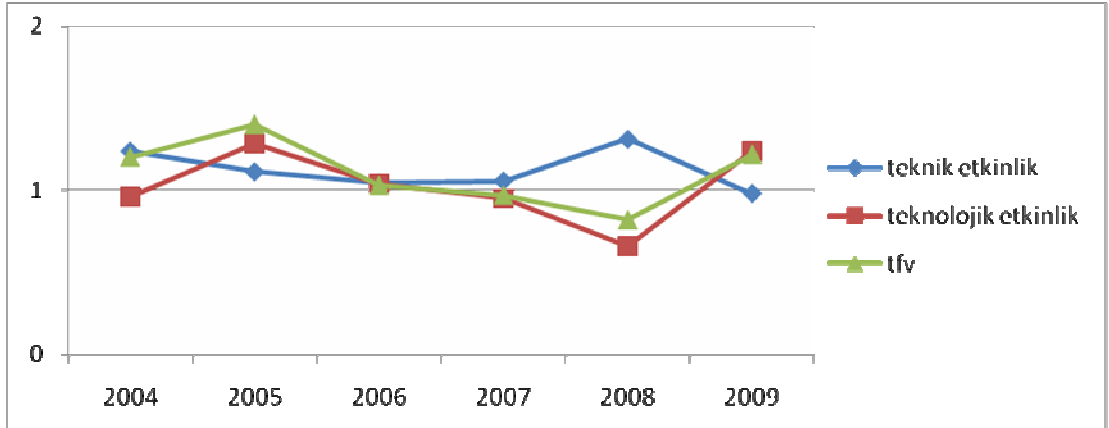
Tekfenbank A.Ş. hisselerinin %70'i Mayıs 2006'da Yunan Eurobank'a satılmış, bankanın adı Eurobank Tekfen olarak değişmiştir. 2003-2009 yılları arasında bankanın toplam faktör verimliliği sadece 2005 yılında teknik değişimin

%13'lük olumlu katkısıyla %0,1'lik artış göstermiştir. Bankanın toplam faktör verimliliğinin 2007 ve 2008 yıllarında sırasıyla %30 ve %25 azalışla konsolidasyon sonrasında da artış göstermediği gözlenmiştir. 2009 yılında ise toplam faktör verimliliğinin %11 azaldığı görülmüştür.

Alternatif Bank A.Ş.

Kasım 2006'da Yunan Alpha Bank tarafından hisselerinin %50'si satın alınan Alternatif Bank A.Ş.'nin toplam faktör verimliliğinin 2004 yılında %4, 2005 yılında %19 ve 2006 yılında %1 azalış gösterdiği görülmüştür. Konsolidasyon sonrası 2007 yılında özellikle teknik değişimin katkısıyla %5 artış gösteren toplam faktör verimliliği uluslararası krizin etkisiyle 2008 yılında %21, 2009 yılında sektörde yaşanan olumlu gelişmelere rağmen ise %16 azaldığı gözlenmiştir. Şekil 7'de söz konusu bankaların etkinlik değişimleri grafik üzerinde verilmiştir.

Şekil 7: Konsolidasyona Tabi Bankaların Girdi Odaklı Etkinlik Değişimleri

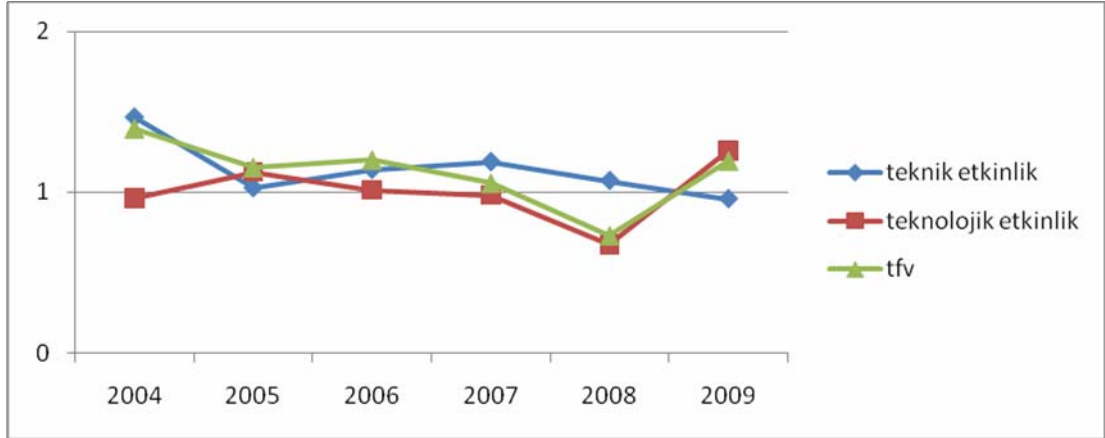
Konsolidasyona tabi bankaların genel olarak 2006 yılında hisse devirlerinin gerçekleştirdikleri göz önünde bulundurulduğunda toplam faktör verimliliklerinin 2006 yılından sonra etkinlikten uzak bir seyir gösterdiği görülmüştür. Toplam faktör verimliliğinin hangi kaynaktan dolayı azalış gösterdiği incelendiğinde teknolojik etkinlikteki azalışın toplam faktör verimliliğindeki azalışta daha fazla pay sahibi olduğu söylenebilir. Çünkü saf etkinlik ve ölçek etkinliğinden oluşan teknik etkinlik konsolidasyonların yoğun yaşandığı 2006 yılı sonrası artış göstermiş, 2007 yılıyla

birlikte azalış göstermesine rağmen etkin olmaya devam etmiştir. Buradan bankaların konsolidasyon sonrası teknik değişimden kaynaklı etkinlik artışını sağladıklarını sonucuna ulaşılabilir. Teknolojik etkinliğin azalması ise konsolidasyon süreci sonrası bankaların iş uyum süreçlerinin uzun sürmesiyle açıklanabilmektedir. Bununla birlikte konsolidasyona tabi olan bankaların 2008 yıl sonu itibariyle yeniden etkin seviyede çalışmaya başladıkları gözlenmiştir. Bu etkinliğin ise teknolojik değişim kaynaklı olduğu söylenebilir. Dolayısıyla teknolojik etkinlikte uyum sürecinin uzun sürmediği gözlenebilir. Teknik etkinlik ise azalarak etkinlik seviyesinin altına gerilemiştir. Bu gerilemenin ise konsolidasyondan çok uluslararası finansal kriz kaynaklı olduğu düşünülmektedir. 2008 yıl sonu itibariyle etkinlik derecesindeki ortalama değer artışının Denizbank, Finansbank, Garanti Bankası, Akbank ve ING Bank kaynaklı olduğu görülmüş, Fortis Bank, Türk Ekonomi Bankası, Şekerbank, Eurobank ve Alternatif Bank'ın ise etkinlikten uzak çalıştıkları gözlenmiştir

Konsolidasyona Tabi Olmayan Bankaların 2003-2009 Döneminde Toplam Faktör Verimliliğinin Gelişimi

Çalışma kapsamında değerlendirilen 2003-2009 yılları arasında konsolidasyona tabi olmayan Türkiye Halk Bankası A.Ş., Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş., Türkiye İş Bankası A.Ş., Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O., HSBC Bank A.Ş., Citibank A.Ş., Anadolubank A.Ş. ve Tekstil Bankası A.Ş.'nin toplam faktör verimliliklerinin 2003 – 2009 yılları arasında genel olarak etkin bir seyir izlediği görülmüştür. Söz konusu bankaların neredeyse tamamının toplam faktör verimliliklerinde uluslararası finansal krizin görülmeye başlandığı 2008 yılı itibariyle azalış gerçekleştiği ve 2009 yılında Türk Bankacılık Sektörü'nün yüksek performansına bağlı olarak toplam faktör verimliliklerinin genel olarak arttığı gözlenmiştir. İncelenen dönem içerisinde çalışmada yer alan ve konsolidasyona tabi olmayan bankaların toplam faktör verimliliklerinin %11 arttığı görülmüş, bu artışta teknik değişimin %14'lük katkısının etkili olduğu tespit edilmiştir. Şekil 8'de söz konusu bankaların etkinlik değişimleri grafik üzerinde verilmiştir.

Şekil 8: Konsolidasyona Tabi Olmayan Bankaların Girdi Odaklı Etkinlik Değişimleri

Konsolidasyona tabi olmayan bankaların toplam faktör verimliliğindeki değişim incelendiğinde; 2007 yılına kadar etkin çalışan bankaların 2007 yılından itibaren etkinliklerinin azaldığı, teknik olarak etkin çalışmalarına rağmen etkinlik derecelerinin azalmaya başladığı 2008 yılsonu itibariyle teknolojik etkinliğin etkisiyle toplam faktör verimliliğindeki değişimin olumlu olduğu, teknik etkinlikteki değişimin ise etkinlikten uzaklaştığı görülmüştür. Söz konusu durumun uluslararası finansal krizden kaynaklandığı düşünülmektedir.

2. Veri Zarflama Analizi Sonuçları

Tablo 4'de analize dahil edilen bankalar için BCC yaklaşımına göre DEAP (Data Envelopment Analysis Program) paket programı kullanılarak hesaplanmış olan değerler yer almaktadır. Analiz sonunda her banka bir katsayı ile ifade edilmiştir. Etkinlik katsayısı 1 ise ilgili bankanın etkin olduğuna, 1'den küçük ise etkin olmadığına karar verilmiştir. Aşağıdaki tabloda Girdi odaklı BCC analiz sonuçları yer almaktadır.

Tablo 8: Bankaların Girdi Odaklı Etkinlik Değerleri

Bankalar	BCC - Girdi Odaklı Analiz							
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Ortalama
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	1	0,7859	0,7199	0,9609	0,8570	0,9624	0,8871	0,8819
Fortis Bank A.Ş.	1	0,8334	0,4492	0,4165	0,5817	0,8011	0,4534	0,6479
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	1	0,7307	0,3993	0,3960	0,3868	0,5945	0,5244	0,5760
Denizbank A.Ş.	0,1862	0,6792	0,6184	0,7013	0,4611	0,9421	1	0,6555
Finans Bank A.Ş.	0,7190	1	1	1	0,8180	0,7257	0,7792	0,8631
T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	1	1	1	1	1	1	1	1,0000
Türkiye İş Bankası A.Ş.	0,3673	0,5277	0,6290	0,7587	0,7017	0,8877	0,7860	0,6654
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	0,6283	0,5598	0,7639	0,9010	1	1	1	0,8361
Akbank T.A.Ş.	1	1	1	1	0,9297	1	1	0,9900
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	0,3864	1	0,6938	1	0,7764	0,8826	0,7965	0,7908
ING Bank A.Ş.	0,3476	0,5335	1	0,2430	0,3225	0,4053	0,4932	0,4778
HSBC Bank A.Ş.	0,8212	1	1	1	1	1	0,7903	0,9445
Şekerbank T.A.Ş.	0,9308	0,6857	0,4351	0,6405	0,6187	0,7216	0,5544	0,6552
Citibank A.Ş.	1	1	1	1	1	1	1	1,0000
Eurobank Tekfen A.Ş.	1	1	1	1	1	1	1	1,0000
Anadolubank A.Ş.	1	1	0,6712	0,7400	1	1	1	0,9159
Alternatif Bank A.Ş.	1	1	1	1	1	1	1	1,0000
Tekstil Bankası A.Ş.	1	1	0,7102	0,6446	1	1	1	0,9078
Ortalama	0,7993	0,8520	0,7828	0,8001	0,8030	0,8846	0,8369	0,8227

Çalışmada karar verme birimi olarak kullanılan bankaların tamamına ilişkin 2003-2009 döneminde BCC sonuçlarına göre etkinlik değerleri analiz edildiğinde tüm bankaların genel ortalamasının söz konusu dönemde etkinliğe ulaşamadığı ancak, 2005-2008 dönemlerinde etkinlik değerlerini arttırdıkları gözlenmiştir. Aşağıdaki tabloda konsolidasyona tabi olan bankaların konsolidasyon öncesi, konsolidasyon süreci ve konsolidasyon sonrasında etkinlik değerlerinin ortalaması verilmiştir. Konsolidasyon süreci olarak; bankaların konsolidasyonu gerçekleştirdiği yıl baz alınmıştır.

Tablo 9: Konsolidasyona Tabi Bankaların Etkinlik Değişimleri

Konsolidasyona Tabi Bankalar	Konsolidasyon Öncesi	Konsolidasyon Süreci	Konsolidasyon Sonrası	Değişim (%)
Fortis Bank A.Ş.	0,7608	0,4165	0,6120	-19,56
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	1,0000	0,7307	0,4602	-53,98
Denizbank A.Ş.	0,4946	0,7013	0,8010	61,95
Finans Bank A.Ş.	0,9063	1,0000	0,7743	-14,56
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	0,5940	0,7639	0,9752	64,18
Akbank T.A.Ş.	1,0000	1,0000	0,9765	-2,35
ING Bank A.Ş.	0,5310	0,3225	0,4492	-15,40
Şekerbank T.A.Ş.	0,6838	0,6405	0,6315	-7,65
Eurobank Tefen A.Ş.	1,0000	1,0000	1,0000	0,00
Alternatif Bank A.Ş.	1,0000	1,0000	1,0000	0,00
Ortalama	0,7971	0,7575	0,7680	-3,65

Tablo 9'daki sonuçlara göre çalışma döneminde konsolidasyona tabi 10 bankanın 2'sinde etkinliğin arttığı, 6'sının etkinliğinin azaldığı, 2'sinin ise değişmediği gözlenmiştir. Dolayısıyla çalışmaya konu olan bankalar için konsolidasyonun başarı oranının sadece %20 olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Analiz sonuçlarına göre; 2003-2009 döneminde konsolidasyona tabi olan bankaların Tablo 8 ve Tablo 9'daki BCC etkinlik sonuçları değerlendirildiğinde;

Sadece Eurobank ve Alternatifbank'ın ilgili dönemin tamamında etkin çalıştıkları görülmektedir. Her iki bankanın da konsolidasyon öncesi ve sonrasında herhangi bir uyum sorunu yaşamayarak etkin çalışmaya devam ettikleri, dolayısıyla konsolidasyonun ilgili bankalar üzerinde olumsuz bir etki yaratmadığı tespit edilmiştir.

Fortis Bank A.Ş.'nin sadece 2003 yılında etkin çalıştığı, 2003'ten 2007 yılına kadar sürekli etkinlikten uzaklaştığı gözlenmiştir. Konsolidasyon sürecinde etkinliği daha da azalan Fortis Bank'ın, konsolidasyon sonrası 2007 ve 2008 yılında etkinliği artan bankanın etkinlik derecesi 0,80'e yükselmiş, 2009 yılında yeniden azalmıştır. Etkinlikteki azalmanın uluslararası finansal krizden kaynaklandığı öngörülmüştür. Fortis Bank etkinlikten uzak çalışmakla birlikte, konsolidasyon sonrası ortalama etkinliğinin azaldığı görülmüş, bu durumun bankanın uyum sürecini henüz tamamlayamamasından kaynaklandığı kanaatine varılmıştır.

Türk Ekonomi Bankası A.Ş.'nin sadece 2003 yılında etkin çalıştığı, bankanın konsolidasyon yılı olan 2004 yılı sonrası etkinlik derecesinin hızla düştüğü ve ancak 2008 yılında artış gösterdiği, ilgili dönemin neredeyse tamamında etkinliktен uzak bir görünüm sergilediği gözlenmiştir. TEB'in konsolidasyon sonrası etkin çalışmamasının konsolidasyon sonrası uyum sorunu nedeniyle ortaya çıkan girdi çıktı uyumsuzluğundan kaynaklandığı gözlenmiştir.

Denizbank A.Ş. ilgili dönemin genelinde düşük etkinlikte çalışmıştır. 2006 yılında gerçekleştirdiği konsolidasyon sonrası ilk yıl olan 2007'de etkinliktен uzaklaştığı, ancak 2008 yılında etkinlik derecesinin 0,94'e yükseldiği ve 2009 yılında etkin çalıştığı gözlenmiştir. Denizbank'ın konsolidasyon süreci sonrası etkinlik ortalamasını yükselterek 2009 yılında etkin çalıştığı göz önünde bulundurulduğunda, bankanın konsolidasyon sonrası uyum sorununun uzun sürmediği, etkin bir yönetim süreci geçirdiği ve konsolidasyon sonucunun olumlu olduğu kanaatine varılmıştır.

Finans Bank A.Ş. 2003 yılından itibaren 2007 yılına kadar etkin çalışmıştır. Ancak konsolidasyon sonrası ilk yıl olan 2007'den itibaren etkinliktен uzaklaştığı gözlenmiştir. Etkinliktен uzak çalışmasının sebebinin; hem uluslararası finansal krizin şok etkileri, hem de konsolidasyon süreci sonrası ortaya çıkan operasyonel ve teknolojik uyumsuzluk olduğu kanaatine varılmıştır.

Türkiye Garanti Bankası A.Ş.'nin konsolidasyonun gerçekleştiği 2005 yılına kadar etkinliktен uzak çalıştığı ancak konsolidasyon sonrası ilk yıl olan 2006'da etkinlik derecesinin 0,90'a ulaştığı, 2007'den itibaren etkin çalıştığı gözlenmiştir. Bankanın konsolidasyon sonrası etkinlik ortalamasının konsolidasyon öncesi döneme göre %64 arttırdığı göz önünde bulundurulduğunda; konsolidasyon sonrası etkin bir yönetim gerçekleştirilerek, hızlı bir şekilde operasyonel ve teknolojik uyumun sağlandığı kanaatine varılmıştır.

Akbank T.A.Ş.'nin analiz döneminin neredeyse tamamında etkin çalıştığı, sadece hisse devrini gerçekleştirdiği 2006 yılından sonra 2007 yılında etkinlik derecesinin 0,92'ye düştüğü görülmüştür. Bankanın 2008 ve 2009 yıllarında yeniden etkin çalıştığı görülmüştür. Bankanın etkinlik ortalaması konsolidasyon sonrası

azalmasına rağmen, bunun konsolidasyon sonrası kısa süreli uyumsuzluktan kaynaklanmış olabileceği kanaatine varılmıştır. Konsolidasyon öncesi var olan etkin çalışmanın, konsolidasyon sonrasında da devam ettirildiği sonucu çıkarılmıştır.

ING Bank A.Ş.'nin ilgili dönemde sadece konsolidasyon öncesi 2005 yılında etkin çalıştığı, konsolidasyon sonrası dönemlerde de düşük etkinlikte çalıştığı gözlenmiştir. Bankanın konsolidasyon süreci sonrası ortalama etkinliğinin azaldığı, bunun hem uluslararası finansal krizden hem de bankanın kısa vadede konsolidasyon sonrası girdi çıktı uyumun sağlayamamasından kaynaklandığı, dolayısıyla konsolidasyonun olumlu etkilerinin gerçekleşmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Şekerbank T.A.Ş.'nin analiz döneminde etkinlikten uzak çalıştığı, konsolidasyon sonrası ortalama etkinliğinin azaldığı, konsolidasyonun olumlu etkilerinin görülmediği gözlenmiştir. Bunun sebebinin, konsolidasyon sürecinin etkin yönetilmeyerek uyum sürecinin uzun sürmesi olduğu kanaatine varılmıştır.

Analiz sonuçlarına göre 2003-2009 döneminde konsolidasyona tabi olmayan bankaların BCC etkinlik sonuçları değerlendirildiğinde;

Türkiye Halk Bankası A.Ş.'nin analiz dönemi boyunca sadece 2003 yılında etkin çalıştığı, söz konusu yıl dışında ise 2006 ve 2008 yılında etkinlik derecesinin 0,96'ya yükseldiği görülmüştür. T.C. Ziraat Bankası A.Ş.'nin ve Citibank A.Ş.'nin analiz dönemi boyunca etkin çalıştıkları görülmüştür. Türkiye İş Bankası A.Ş.'nin ilgili dönem boyunca etkin çalışmadığı, T. Vakıflar Bankası T.A.O'nun ise sadece 2 yıl etkin çalıştığı bulgularına ulaşılmıştır. 2001 yılında TMSF bünyesinde yer alan Demirbank'ı satın alarak Türk Bankacılık sektörüne giren HSBC'nin konsolidasyon sonrası 2003 yılında etkinlikten uzak çalıştığı ancak 2003 sonrası uluslararası finansal krizin etkilerinin görülmeye başlandığı 2009 yılına kadar etkin çalıştığı, 2009 yılında ise etkinlik derecesinin 0,79'a düştüğü görülmüştür. Çalışmadaki küçük ölçekli bankalardan olan Anadolubank A.Ş. ve Tekstil Bankası A.Ş.'nin sadece 2005 ve 2006 yıllarında etkin çalışmadıkları görülmüştür.

Genel bir değerlendirme yapıldığında aşağıdaki Tablo 10'da görüldüğü gibi konsolidasyona tabi olan bankaların etkinlik dereceleri ortalamalarının

konsolidasyona tabi olmayan bankalara göre oldukça düşük olduğu görülmektedir. Ancak genel olarak konsolidasyonların 2006 yılında yapıldığı göz önünde bulundurulduğunda 2007 ve 2008 yıllarında etkinlik derecelerinin yükseldiği görülebilir. Konsolidasyona tabi olmayan bankaların ortalamalarına bakıldığında 2005 yılından 2008 yılına kadar etkinlik dereceleri ortalamalarının arttığı ve 2008 yılında 0,96'ya yükseldiği görülmüştür. Etkinlik ortalamaları birbirine yakın olmakla birlikte konsolidasyona tabi bankaların konsolidasyon sonrası uyum süreçlerini uzun sürmesi nedeniyle etkinlik artışını gerçekleştiremedikleri kanaatine varılmıştır.

Tablo 10: Yıllar İtibariyle Etkinlik Değerleri

Bankalar	BCC - Girdi Odaklı Analiz							
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Ort.
Konsolidasyona Tabi Bankaların Ortalaması	0,781	0,802	0,766	0,729	0,711	0,819	0,780	0,770
Konsolidasyona Tabi Olmayan Bankaların Ortalaması	0,821	0,914	0,803	0,888	0,916	0,966	0,907	0,888

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Ekonomik etkinliğin sağlanması amacıyla mal ve hizmetlerin serbest dolaşımı üzerindeki engellerin kaldırılmasıyla dünya çapında pazar hacmi artmıştır. Pazar hacminin artışı beraberinde üretim artışını da getirmiştir. Üretim artışı özellikle teknolojik gelişimle desteklenmiş ve gelir artışına, gelir artışı da tasarruflar da artışa yol açmıştır. Özellikle büyük sermaye sahipleri artan tasarruf hacmini reel yatırımlar yerine finansal yatırımlara yönlendirmiş ve bu durum da finansal sektörün gelişmesine ve ilerleyen zamanda daha da karmaşık bir yapıya bürünmesine neden olmuştur. Küreselleşme ve serbestleşme sonrası faiz oranları düşmüş, bankaların kâr marjları daralmıştır. Özellikle 90'lı yıllarda finans sektöründe meydana gelen krizler sektörde ciddi kayıplara yol açmış, Latin Amerika, Asya ve Rusya'daki krizlerle birlikte bankacılık sektörü önemli ölçüde maddi kayıplara uğramıştır. Ortaya çıkan maddi kayıpların önüne geçebilmek adına bankalar yoğun fiyatlama rekabetine girmişler, daha yüksek ölçekte çalışabilmek ve daha geniş müşteri ağına sahip olabilmek amacıyla bankalarla veya banka dışı kuruluşlarla konsolidasyona gitmişlerdir.

Türkiye de uluslararası piyasalarda meydana gelen serbestleşme eğiliminden etkilenmiştir. Finansal serbestleşme sonrası yüksek enflasyon ve yüksek kamu açıkları ve yüksek reel faizlerle karşı karşıya kalınmıştır. Bu yapıyla beraber ekonomik göstergeler istikrarsız bir seyir izlemeye başlamıştır. Kamu borçlanmaları, enflasyonist ortamdaki belirsizlik nedeniyle dış borçlanma yoluyla giderilememiş, iç borçlanma yoluyla giderilmesi ise hem reel sektörün hem de finansal sektörün doğal yapısını bozmuştur. Bankacılık sektörü bu dönemde gerçek işlevi olan aracılık işlevinden uzaklaşarak reel sektörü finanse etmek yerine kamu borçlanma gereğini karşılamaya yönelmiştir. Bankalar faiz gelirlerini ve bununla beraber kârlılıklarını arttırmışlardır. Ancak, yüksek enflasyonist ortam verimlilikten uzak çalışmalarına yol açmıştır. Enflasyonist ortam paranın dolaşım hızını arttırdığından bankalardaki işlem sayısı da artmıştır. İşlem sayılarının artmasıyla mevcut bankalar şubeleşme atağına kalkmışlar, sektörün kârlılığının yüksek olması ve yasal düzenlemelerin de imkan vermesiyle verimlilik gözetimi olmadan yeni bankalar kurulmuş ve banka sayısında artış meydana gelmiştir. Ancak sadece kâr odaklı çalışarak maliyet gözetimi yapmayan bankaların verimli çalışmadıkları bir sektör durumu ortaya

çıkılmıştır. Söz konusu dönemlerde piyasadaki etkileşim karşılıklı olmuş ve reel sektördeki sermaye sahipleri de tasarruflarını reel yatırımlara yönlendirmek yerine yüksek reel faiz sebebiyle finansal alanlara yönlendirmişlerdir. Şüphesiz ki söz konusu yönlendirmenin en büyük sebebi enflasyonist ortamın yarattığı belirsizlik ve piyasa oyuncularının geleceği öngörememesi olmuştur.

90'lı yılların sonuna gelindiğinde uygulanan “Dezenflasyon Programı” sayesinde enflasyonda düşüş meydana gelmeye başlamıştır. Bu durum belirsizliklerin azalmasıyla kamunun borç ihtiyacını dışarıdan sağlayabilmesi olanağını ortaya çıkarmıştır. Kamu finansmanında iç borçlanma gereğinin azalmasıyla beraber bankalarda fon fazlalığı oluşmuş bu da fon maliyetinin azalmasına yol açmıştır. Bankalar reel faizlerin düşmeye başlamasıyla etkin çalışma gerekliliği duymuşlar, yüksek reel faizler sayesinde ortaya çıkan kamu kaynaklı yüksek kârlılıklar azalmış, bankalar gerçek işlevleri olan reel sektörü fonlamaya yönelik çalışmalar yapmaya başlamışlardır. Bu dönemde pazarlama faaliyetlerini arttıran bankalar düşük kâr marjlarında maliyetlerini de kontrol etme ihtiyacı duymuşlardır. Kasım 2000 ve Şubat 2001'de meydana gelen ekonomik krizler ciddi bir güven bunalımı doğurmuş banka ve bankacıların prestij kaybına da yol açmıştır. Ancak, kriz sonrası sürdürülmeye devam edilen yapısal programlarla sektör, aracılık faaliyetini gerçekleştirerek yüksek kârlılıklara ulaşan yapıya kavuşturulmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda öncelikle TMSF aracılığıyla birçok bankaya el konulmuş, zorunlu banka konsolidasyonları meydana gelmiştir.

Kriz sonrası uygulanmaya devam eden yapısal reformlarla birlikte finansal sektörde yeni düzenleme ve denetleme mekanizmalarına yönelik çalışmalara devam edilmiş, fiyat istikrarı ve finansal istikrar temelinde makroekonomik istikrar hedeflenmiştir. Sektörde bankaların aracılık faaliyetlerine düşük kâr marjları altında yönelmeye başlaması yüksek rekabeti de beraberinde getirmiştir. Ölçek büyüklüğü önem kazanmış, bu da gönüllü banka konsolidasyonlarının ortaya çıkmasında önemli rol oynamıştır. Ayrıca uluslararası bankacılık otoritelerince gerçekleştirilen düzenlemelerle sektördeki bankaların sermaye yeterliliğinin artırılması gereği ortaya çıkmıştır. Kriz döneminde sermayesi azalan bankalar sermayelerini güçlendirebilmek için otofinansman veya iştirak satışıyla sermayelerini güçlendirmeyi amaçlamışlardır. Sermaye ihtiyacını sağlamaya yönelik olarak diğer başvuru

yöntem de yerli ve yabancı ortak arayışı olmuştur. Ekonominin genelinde görülen bozuk sermaye yapısı sonrası genellikle yabancı ortaklara yönelme zorunluluğu oluşmuştur.

Kriz sonrası TMSF'nin gerçekleştirdiği banka devralmalarının yanı sıra gönüllü banka konsolidasyonları da baş göstermeye başlamıştır. İlk olarak Osmanlı Bankası ile Garanti Bankası konsolidasyonu meydana gelmiştir. Sektördeki ilk 10 banka içerisinde yer alan iki bankanın konsolidasyonu sektöre duyulan güvenin artmasına sebep olmuştur. 2003 yılı sonrası yapısal reformların etkisi daha fazla görülmeye başlanmıştır. Enflasyon hızlı bir düşüş sürecine girmeye başlamış, fiyat istikrarının yanı sıra artan düzenleme ve denetleme fonksiyonu etkinliğiyle beraber finansal istikrar da sağlanmaya başlanmıştır. Ekonomik göstergelerde istikrarın sağlanmasıyla beraber yabancı sermaye girişi de hız kazanmıştır. Dış kaynak girişi kamunun borçlanma ihtiyacı dış finansman yöntemiyle sağlayabilmesine olanak vermiştir. Dolayısıyla kamu finansmanında bankaların rolü azalmaya başlamıştır. Ayrıca yabancı sermayenin ilgisi finansal sektöre de yönelmiş, sermaye ihtiyacı duyan bankalarla ortaklık kurmuşlar veya sektördeki bankaları devralmışlardır. Bunun ilk örneği uluslararası bankacılık grubu HSBC'nin TMSF bünyesindeki Demirbank'ı devralmasıyla oluşmuştur. Yapısal reformların devamı, sektördeki mevcut konsolidasyonların gözle görülür bir olumsuzluğa sebebiyet vermemesi, diğer yabancı banka temelli ortaklıkların da önünü açmıştır. Söz konusu süreç 2004'te Fransız BNP Paribas'ın Türk Ekonomi Bankası'nın %42'sini alması ve Koç Grubuyla İtalyan Uni Credito'nun Yapı ve Kredi Bankası'nın %58'ini almasıyla devam etmiştir.

Genel olarak bakıldığında, 2000'li yıllara kadar sektörün parçalı bir yapıda olduğu ancak yapısal reformların uygulanmasıyla beraber yeniden yapılandırma sürecinde bankaların sayısının azaldığı görülmüştür. 1999 yılında 81 olan banka sayısı 2010 yılı Ocak ayında 45'e gerilemiştir. Söz konusu süreçte kamu bankaları yeniden yapılandırılmış, özel sektör bankalarının sermaye yapıları güçlendirilmiş, etkin denetim ve gözetim mekanizmaları ortaya çıkmıştır. Özel sektör bankaları özellikle yabancı sermaye girişiyle konsolidasyonlara yönelmişler yüksek rekabet koşullarına ayak uydurmaya çalışmışlardır.

Sektörde yoğunlaşmanın artması düşen kâr marjlarıyla beraber daha rekabetçi bir yapının oluşmasına zemin hazırlamıştır. Ancak, diğer yandan halen sektörün ağırlığını ilk 7 bankanın oluşturması piyasadaki rekabetin artmasının önündeki engel olarak ve ilerleyen dönemde daha fazla banka konsolidasyon gerçekleştirmesine yol açabilecek etken olarak göze çarpmaktadır.

Çalışmada sektörde yer alan seçilmiş bankaların etkinliğini değerlendirebilmek için öncelikle konsolidasyon kavramı üzerinde durulmuş, daha sonra 1980'den günümüze ekonominin ve bankacılık sektörünün gelişimine kısaca değinilmiştir. Sektörde yer alan 18 mevduat bankasının etkinlik değerlendirmesini yapabilmek için veri zarflama analizi kullanılmıştır. Bu amaçla ilk olarak Malmquist, daha sonra BCC yöntemi kullanılarak 2003-2009 dönemi analiz sonuçlarının değerlendirilmesi yapılmıştır. Her iki yöntemde de etkin bulunan bankalar daha az girdi (toplam krediler, toplam mevduat, menkul değerler cüzdanı, şube sayısı, personel sayısı) ile daha çok çıktı (net kâr) üretmişlerdir.

Malmquist değişim endeksi değerlerine baktığımız zaman; söz konusu dönem içerisinde konsolidasyona tabi olan bankaların birçoğunun 2006 yılında hisse devirlerinin gerçekleştirdikleri göz önünde bulundurulduğunda toplam faktör verimliliklerinin 2006 yılından sonra azalmaya başladığı görülmüştür. Toplam faktör verimliliğinin hangi kaynaktan dolayı azalış gösterdiği incelendiğinde teknolojik etkinlikteki azalışın toplam faktör verimliliğindeki azalışta daha fazla pay sahibi olduğu söylenebilir. Çünkü saf etkinlik ve ölçek etkinliğinden oluşan teknik etkinlik konsolidasyonların yoğun yaşandığı 2006 yılı sonrası artış göstermiş, 2007 yılıyla birlikte azalış göstermesine rağmen etkin olmaya devam etmiştir. Buradan bankaların konsolidasyon sonrası teknik değişimden kaynaklı etkinlik artışını sağladıklarını sonucuna ulaşılabilir. Teknolojik etkinliğin azalması ise konsolidasyon süreci sonrası bankaların iş uyum süreçlerinin uzun sürmesiyle açıklanabilmektedir. Bununla birlikte konsolidasyona tabi olan bankaların 2008 yıl sonu itibariyle yeniden etkin seviyede çalışmaya başladıkları gözlenmiştir. Bu etkinliğin ise teknolojik değişim kaynaklı olduğu söylenebilir. Dolayısıyla teknolojik etkinlikte uyum sürecinin uzun sürmediği gözlenebilir. Teknik etkinlik ise azalarak etkinlik seviyesinin altına gerilemiştir. Bu gerilemenin ise konsolidasyondan çok kriz kaynaklı olduğu düşünülmektedir. 2008 yıl sonu itibariyle etkinlik derecesindeki ortalama değer

artışının Denizbank, Finansbank, Garanti Bankası, Akbank ve ING Bank kaynaklı olduğu görülmüş, Fortis Bank, Türk Ekonomi Bankası, Şekerbank, Eurobank ve Alternatif Bank'ın ise etkinlikten uzak çalıştıkları gözlenmiştir.

Konsolidasyona tabi olmayan bankaların toplam faktör verimliliğindeki değişim incelendiğinde; 2007 yılına kadar etkin çalışan bankaların 2007 yılından itibaren etkinliklerinin azaldığı, teknik olarak etkin çalışmalarına rağmen etkinlik derecelerinin azalmaya başladığı 2008 yıl sonu itibariyle teknolojik etkinliğin etkisiyle toplam faktör verimliliğindeki değişimin olumlu olduğu, teknik etkinlikteki değişimin ise etkinlikten uzaklaştığı görülmüştür. Söz konusu durumun uluslararası finansal krizden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Malmquist değişim endeksi değerlerine göre konsolidasyona tabi olan ve olmayan bankaların ortalama etkinlik derecelerinin genel olarak birbirine yakın oldukları ve birbirleriyle yıllar itibariyle aynı seyri izledikleri görülmüştür.

BCC yöntemiyle analiz sonuçları değerlendirildiğinde; konsolidasyona tabi olan bankaların ortalama olarak etkin çalışmadıkları, konsolidasyonların yoğun olarak yaşandığı 2006 yılından itibaren de etkinlik derecelerinin azalmaya devam ettiği, 2008 yılında etkin çalışmamalarına rağmen etkinlik derecelerinin yükseldiği, 2009 yılında ise yeniden azaldığı gözlenmiştir. Bu bankalardan sadece Eurobank ve Alternatif Bank tüm dönem boyunca etkin çalışırken, konsolidasyon sonrası etkin çalışan bankalar ise; Akbank ve Garanti Bankası olmuştur.

Konsolidasyona tabi olmayan bankalar BCC analiz sonuçlarına göre değerlendirildiğinde ortalama etkinlik derecelerinin konsolidasyona tabi olan bankalara göre daha yüksek olduğu görülebilmektedir. Bu bankaların etkinlik dereceleri 2005 yılı sonrası artış göstermiş 2008 yılında etkinlik sınırına oldukça yaklaşmış ancak 2009 yılında yeniden etkinlikten uzak çalışmak durumunda kalmışlardır. Bu bankalardan Ziraat Bankası ve Citibank analiz dönemi boyunca etkin çalışmıştır. HSBC, Anadolubank ve Tekstil Bankası da kimi dönemler etkin çalışmış olmakla birlikte ortalama olarak etkinlik sınırına yakın bir çalışma performansı göstermişlerdir.

BCC analizi ile konsolidasyonların etkinliği net olarak görülememekle birlikte, çalışmada analizi yapılan bankalar dahilinde konsolidasyona tabi olan bankaların görel olarak etkinlikten daha uzak çalıştıkları, her iki grup bankanın da uluslararası finansal krizden etkilendiği söylenebilir.

Çalışma bulgularına göre konsolidasyona tabi olan bankalar ile konsolidasyona tabi olmayan bankaların etkinlik dereceleri arasında olumlu ya da olumsuz sayılabilecek belirgin bir fark bulunmamıştır. şüphesiz ki 2008 yılında meydana gelen uluslararası finansal kriz konsolidasyonun etkilerinin sağlıklı bir şekilde değerlendirilmesi önünde bir engeldir ancak, çalışmadan yola çıkılarak konsolidasyon sonrasında bankaların girdi-çıktı uyumsuzluklarıyla karşılaşarak etkinlikten uzak çalışabildikleri görülmüş, uzun vadede teknolojik gelişme ve iş çevrimlerinde sağlanabilecek uyumla daha etkin çalışabilecekleri sonucuna ulaşılmıştır.

Farklı değerkenler, yöntemler ve yenilenen verileri kullanarak benzer çalışmaların yapılabilmesi, konsolidasyonların uzun dönem etkilerinin görülebilmesi açısından faydalı olacaktır.

KAYNAKLAR

AKGÜÇ Öztin, Finansal Yönetim, Muhasebe Enstitüsü Yayın No: 65, İstanbul, 1998.

AKTAGEL Evrensel, Türkiye’de Banka Konsolidasyonları ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Üzerine Etkileri, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Tezsiz Yüksek Lisans Projesi, İzmir, 2007.

AKYOL Gülden, Bankacılık Sektöründe Birleşme ve Satın Almalarla Büyüme Eğilimleri: Osmanlı Bankası-Garanti Bankası Birleşmesinin Rekabet Gücüne Etkilerinin İncelenmesi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Antalya, 2009.

ALPARSLAN Melike, “Avrupa Birliği’nde Finansal Hizmetler Tek Pazarına Geçiş Süreci”, **Bankacılar Dergisi**, Sayı: 48, 2004.

ASLAN Ümmühan, Banka Birleşmeleri, Birleşme İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi ve Bir Uygulama, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2003.

ASLANKARAOĞLU Nesrin, Veri Zarflama Analizi ve Temel Bileşenler Analizi ile Avrupa Birliği Ülkelerinin Sıralanması, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstatistik Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006.

ATAN Murat, “Türkiye Bankacılık Sektöründe Veri Zarflama Analizi ile Bilançoya Dayalı Mali Etkinlik ve Verimlilik Analizi”, **Ekonomik Yaklaşım Dergisi**, Sayı:14, 2003.

AVCI M. Ali ve KAYA A. Ayşen, “Geçiş Ekonomileri ve Türk Tarım Sektöründe Etkinlik ve Toplam Faktör Verimliliği Analizi (1992-2004)”, **Ege Akademik Bakış Dergisi**, 2008.

BAKIRCI Fehim, “Sektörel Bazda Bir Etkinlik Ölçümü : VZA ile Bir Analiz”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Sayı: 2, 2006.

BAŞAK Ramazan, **Ekonomik Gelişmeler ve Türk Bankacılık Sektöründe 1980 Sonrası Yaşanan Krizlerin Analizi**, Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Finans ve Bankacılık Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2009.

BAUER Paul W., **BERGER** Allen N., **FERRIER** Gary D. ve **HUMPHREY** David B., “Consistency Conditions for Regulatory Analysis of Financial Institutions: A Comparison of Frontier Efficiency Methods”, *Journal of Economics and Business*, 1998.

BDDK, Yıllık Rapor 2000, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), Ankara, Mayıs 2001.

BECK Thorsten, **DEMİRGÜÇ KUNT** Aslı ve **LEVINE** Ross, “Bank Concentration and Crises”, **World Bank, Working Papers**, 2003.

BEKTAŞ Barış, **Türkiye’de Faaliyet Gösteren Bankaların Farklı Yöntemlerle Sınıflandırılması ve Etkinliklerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma**, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstatistik Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007.

BERGER Allen N. ve **HUMPHREY** David B., “Efficiency of Financial Institutions: International Survey and Directions for Future Research”, **The Wharton School University of Pennsylvania**, 1997.

CİHANGİR Mehmet, **Türkiye’de Banka Birleşmeleri ve Birleşen Bankaların Verimlilik ve Etkinliğinin Ölçülmesi Üzerine Karşılaştırmalı-Uygulamalı Bir İnceleme**, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2004.

CİNGİ Selçuk ve **TARIM** Armağan, “Türk Banka Sisteminde Performans Ölçümü : DEA Malmquist TFP Endeksi Uygulaması”, **Türkiye Bankalar Birliği Araştırma Tebliği Serisi**, Sayı: 1, İstanbul, 2000.

COŞKUN Yener, “Küresel Kriz Sürecinde Yatırım Bankaları ile Diğer Finansal Aracılarda Yaşanan Finansal Başarısızlıklar ve Kamusal Müdahaleler”, **TBB Bankacılar Dergisi**, Aralık 2009.

CRAIG Ben R. ve **DOS SANTOS** Joao Cabral, “Performans and Asset Management Effects of Bank Acquisitions”, **Federal Reserve Bank of Cleveland Working Paper**, No.9619, 1997.

CUMMINS J. David ve **MISAS** Maria Rubio, “Deregulation, Consolidation and Efficiency: Evidence From the Spanish Insurance Industry”, **The Wharton Financial Institutions Center**, 2001.

DİNÇER Ahmet, **Bankacılık Sektöründe Konsolidasyon, Ülke Deneyimleri ve Türkiye İçin Öneriler**, Devlet Planlama Teşkilatı Uzmanlık Tezi, Yayın No:2697, Ankara, Ekim 2006.

DİNÇER Erdal, “Veri Zarflama Analizinde Malmquist Endeksiyle Toplam Faktör Verimliliği Değişiminin İncelenmesi ve İMKB Üzerine Bir Uygulama”, **Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, Cilt: 25, Sayı: 2, 2008.

EKREN Nazım ve **EMİRAL** Fatih, “Türk Bankacılık Sisteminde Etkinlik Analizi (Veri Zarflama Analizi Uygulaması)”, **Active Bankacılık ve Finans Dergisi**, Yıl:4, Sayı:24.

ESEN Mehmet M., **Banka Birleşmeleri**, İstanbul Üniversitesi, İşletme İktisadı Enstitüsü, İşletme Fakültesi, Organizasyon ve İşletme Politikası Bölümü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1991.

EROĞLU Ergün ve **ATASOY** Melek Candan, “Veri Zarflama Analizi ile Etkinlik Ölçümü ve Etkin Karar Birimlerinin Duyarlılık Analizi”, **İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi**, Cilt: 35, Sayı: 2, 2006.

FDIC, <http://www2.fdic.gov/SDI/main4.asp>

FDIC, <http://www.fdic.gov/news/news/press/2010/pr10236.html>

GENÇAY Mehmet, **Dünya’da Finansal Sektör Konsolidasyonu ve Türkiye Örneği**, T.C.M.B. Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara, 2005.

GROUP OF TEN REPORT, “Report on Consolidation in the Financial Sector”, **Bank for International Settlements**, 2001.

GÜLOĞLU Bülent ve **ALTUNOĞLU** A. Ender, “Finansal Serbestleşme ve Finansal Krizler: Latin Amerika, Meksika, Asya ve Türkiye Krizleri”, **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, No:27, 2002.

İMKB, <http://www.imkb.gov.tr/sirketler/sirketler.aspx>

İNAN E. Alpan, “Banka Etkinliğinin Ölçülmesi ve Düşük Enflasyon Sürecinde Bankacılıkta Etkinlik”, **Bankacılar Dergisi**, Sayı: 34, 2000.

JACKSON Peter M. ve **DUYGUN FETHİ** Meryem, “Evaluating the Technical Efficiency of Turkish Commercial Banks : An Application of DEA and Tobit Analysis”, **International DEA Symposium, University of Queensland Brisbane, Australia**, 2000.

JONES Kenneth D. ve **CRITCHFIELD**, Tim “Consolidation in the U.S. Banking Industry: Is the “Long, Strange Trip” About to End”, **Fdic Banking Review**, Volume 17, 2005.

KANDEMİR Tuğrul, **Küresel Rekabet Ortamına Birleşme ve Satın Almaların İşletmeler Üzerine Finansal Etkisi ve İMKB'deki Birleşmeler Üzerine Bir Araştırma**, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Afyon, 2003.

KARAÇOR Zeynep, “Öğrenen Ekonomi Türkiye: Kasım 2000 – Şubat 2001 Krizinin Öğrettikleri”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, No:16, 2006.

KARLUK S. Rıdvan, **Türkiye Ekonomisi**, Beta Yayınları, İstanbul, 2002.

KAYA Yasemin Türker, Ela Doğan, “Dezenflasyon Sürecinde Türk Bankacılık Sektöründe Etkinliğin Gelişimi”, **BDDK Araştırma Dairesi, ARD Çalışma Raporları**, 2005.

KAYALI Cevdet A., **KAYALI** Nilgün ve **KARTAL** Burak, “Veri Zarflama Analizinin Türk Sağlık Sektöründe Bir Uygulaması”, **Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı:2, 2004.

KAYARKAYA Ozan, **1980 Sonrası Türkiye’de Ekonomik Krizler ve Bu Krizlerin Getirdiği Bir Sonuç Olarak Banka Konsolidasyonları**, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2006.

KECEK Gülnur, **Veri Zarflama Analizi Teori ve Uygulama Örneği**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2010.

KILIÇ Yalın, “Rekabet Politikası Açısından Birleşme ve Devralmalar”, **DPT Yayını**, Yayın No: 2009, Ankara, 2000.

KILIÇ Merve ve **AKIN** Ahmet, “Banka Satın Almalarının Hedef Bankaların Performansına Olan Etkileri : Türk Bankacılık Sektörü Üzerinde Ampirik Bir Çalışma”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı: 10/3, 2008.

KRUEGER Anne ve **TORNELL** Aaron, “The Role of Bank Restructuring in Recovering From Crises: Mexico 1995-1998”, **NBER**, 1999.

KUTLU Sevan, **Bankacılıkta Kredi Risk Yönetimi ve Veri Zarflama Analizi ile Türk Bankacılık Sisteminin İncelenmesi**, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ekonometri Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010.

MESUTOĞLU Berk, “Sorunlu Aktiflerin Varlık Yönetimi Şirketlerince Tasfiyesi – Ülke Örnekleri-”, **BDDK Mali Sektör Politikaları Dairesi Çalışma Raporları**, Mayıs 2001.

MISHKIN Frederic S., “Financial Consolidation: Dangers and Opportune”, **Journal of Banking Finance**, Volume 23, Washington, 1999.

ÖNCÜ Semra ve **AKTAŞ** Rabia, “Yeniden Yapılandırma Döneminde Türk Bankacılık Sektöründe Verimlilik Değişimi”, **Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Cilt:14, Sayı: 1, 2007.

PALOMBO Luizet, “Banka Birleşmeleri ve Satın Almaları”, **TBB Yayınları**, Sayı: 20, 1997.

PERISTIANI Stavros, “Do Mergers Improve the X-Efficiency and Scale Efficiency of U.S. Banks? Evidence from the 1980s”, **Federal Reserve Bank of New York Research Paper**, No.9623, 1996.

SANTOMERO Anthony M., “Bankacılık Düzenlemeleri Banka Müşterilerine Nasıl Yansır”, **TBB Bankacılar Dergisi**, Aralık 2002. çeviri: TBB.

SOBEK Otto, “Bank Mergers and Acquisitions”, **BIATEC**, Sayı:8, 2000.

SÜMER Emine Handan, **Türk Bankacılık Sisteminde Birleşmelerin Finansal ve Ekonomik Analizi ve Globalleşen Türkiye Açısından Öneminin Bir Değerlendirilmesi**, Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1998.

SÜMER Serdar, “Banka Birleşmeleri”, **Active Bankacılık ve Finans Dergisi**, No: 5, 1999.

ŞAHİN Mehmet ve **GÜMÜŞ** Murat, “Gelişmekte Olan Ülkeler ve Türkiye Açısından Küreselleşmenin Fırsat ve Tehditleri”, **Mülkiye Dergisi**, 2008.

ŞAHÖZKAN Burak Cem, **Banka Birleşmeleri**, TBB Yayınları, Yayın No: 233, 2003.

ŞAHÖZKAN Burak Cem, **Banka Birleşmeleri: Osmanlı Bankası ve Garanti Bankası Birleşmesi Üzerine Uygulama**, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2002.

TAKOÇİN Coşkun, Murat Gencer, “Farklı Girdi ve Çıktı Yaklaşımlarının Veri Zarflama Analizi Etkinlik Sonuçlarına Etkisi ve Türk Ticari Bankaları Uygulaması”, **Türkiye Bankalar Birliği Bankacılar Dergisi**, Sayı: 72, 2010.

TETİK Gürkan, **Türkiye'nin Dışa Açılma sürecinde Uygulanan Dış Ticaret Politikalarının Sanayileşme Üzerine Etkileri**, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla, 2002.

TOPRAK Metin, **Banka Birleşmeleri ve Satın Almalar**, İktisadi Araştırmalar Vakfı Yayınları, İstanbul, 2006.

TUNA Aylın, **Türk Bankacılık Sisteminin Rekabet Yapısı ve Piyasa Analizi**, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, 2010.

URAL Mert, Türk Bankacılık Sisteminde Verimlilik, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Para ve Banka Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1998.

EKLER

EK 1: Bankaların Analizinde Kullanılan Veri Seti (2003)

	Toplam Krediler	Toplam Mevduat	Menkul Değerler Cüzdanı	Şube Sayısı	Personel Sayısı	Net Kâr
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	2.518.586	13.820.883	12.680.234	726	8.515	485.886
Fortis Bank A.Ş.	2.036.067	2.748.472	1.449.263	158	3.404	196.549
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	1.167.830	1.977.521	113.259	79	1.849	53.227
Denizbank A.Ş.	1.518.921	3.092.064	1.646.316	168	3.240	-57.610
Finans Bank A.Ş.	2.633.169	3.635.026	1.679.393	150	3.923	153.075
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	5.498.439	33.851.826	28.133.043	1.148	22.138	1.072.487
Türkiye İş Bankası A.Ş.	8.579.098	19.561.606	11.837.891	844	15.550	430.099
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	6.870.823	14.400.740	9.528.892	313	8.145	411.371
Akbank T.A.Ş.	8.717.455	19.103.202	14.086.325	619	9.964	1.324.524
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	4.714.914	12.698.961	6.902.469	296	7.341	231.989
ING Bank A.Ş.	2.180.610	3.513.724	1.348.303	272	3.919	63.118
HSBC Bank A.Ş.	1.827.926	2.098.536	731.763	159	3.477	94.727
Şekerbank T.A.Ş.	740.999	2.059.865	1.131.295	197	3.000	59.216
Citibank A.Ş.	599.865	823.895	198.469	24	1.167	38.082
Eurobank Tekfen A.Ş.	163.842	432.417	114.855	31	563	-64.775
Anadolubank A.Ş.	503.503	1.147.913	528.276	50	983	16.184
Alternatif Bank A.Ş.	393.220	723.658	464.847	22	482	-403.253
Tekstil Bankası A.Ş.	511.153	744.747	133.713	38	908	-8.326

EK 2: Bankaların Analizinde Kullanılan Veri Seti (2004)

	Toplam Krediler	Toplam Mevduat	Menkul Değerler Cüzdanı	Şube Sayısı	Personel Sayısı	Net Kâr
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	4.340.349	19.453.294	17.205.094	714	11.145	527.723
Fortis Bank A.Ş.	3.068.875	3.467.163	1.856.388	171	3.843	150.138
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	1.584.721	2.259.870	407.562	89	2.131	33.800
Denizbank A.Ş.	2.628.727	4.160.112	1.401.905	198	4.344	122.711
Finans Bank A.Ş.	5.190.730	5.091.705	1.286.122	170	5.464	191.560
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	9.135.149	45.382.201	36.019.895	1.146	21.172	1.530.665
Türkiye İş Bankası A.Ş.	12.451.842	24.320.442	13.848.807	852	16.055	635.455
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	10.501.376	17.612.241	9.262.581	349	9.128	487.696
Akbank T.A.Ş.	12.939.200	19.918.425	15.238.289	641	10.413	1.020.528
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	8.062.042	17.584.493	8.595.284	296	7.150	855.917
ING Bank A.Ş.	3.483.776	4.640.244	1.616.865	293	4.199	115.170
HSBC Bank A.Ş.	3.521.521	3.514.282	545.898	159	3.652	108.106
Şekerbank T.A.Ş.	1.301.031	2.293.633	1.056.428	197	3.334	82.375
Citibank A.Ş.	811.523	1.325.985	499.801	24	1.351	72.213
Eurobank Tekfen A.Ş.	231.606	391.811	89.669	31	578	-68.719
Anadolubank A.Ş.	723.076	1.238.968	577.569	50	1.036	43.165
Alternatif Bank A.Ş.	583.797	624.905	226.414	23	547	-465.096
Tekstil Bankası A.Ş.	739.707	774.373	128.932	38	938	-5.205

EK 3: Bankaların Analizinde Kullanılan Veri Seti (2005)

	Toplam Krediler	Toplam Mevduat	Menkul Değerler Cüzdanı	Şube Sayısı	Personel Sayısı	Net Kâr
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	6.218.616	20.897.822	16.976.247	584	10.509	593.303
Fortis Bank A.Ş.	3.464.608	3.555.922	1.651.411	186	4.048	123.831
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	2.938.644	3.242.197	1.136.662	113	2.619	78.717
Denizbank A.Ş.	4.559.105	5.234.371	1.350.811	232	5.059	210.812
Finans Bank A.Ş.	7.615.857	6.115.397	2.011.556	208	6.499	350.441
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	13.425.212	51.778.195	37.187.896	1.146	20.373	1.802.120
Türkiye İş Bankası A.Ş.	20.749.855	37.399.979	21.573.022	875	17.111	955.628
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	16.937.195	23.578.023	10.953.804	432	10.523	708.394
Akbank T.A.Ş.	22.106.149	31.450.977	20.095.521	660	11.186	1.438.294
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	11.905.056	22.945.691	10.515.455	305	7.164	535.170
ING Bank A.Ş.	5.093.017	5.629.884	1.809.509	307	4.585	307.796
HSBC Bank A.Ş.	5.119.729	4.771.090	760.922	158	4.180	237.454
Şekerbank T.A.Ş.	1.134.594	2.468.347	1.201.092	203	3.405	37.030
Citibank A.Ş.	1.128.513	1.891.737	373.919	24	1.529	157.280
Eurobank Tekfen A.Ş.	309.588	526.861	98.713	30	575	2.164
Anadolubank A.Ş.	946.474	1.338.044	477.961	65	1.199	39.528
Alternatif Bank A.Ş.	878.261	712.266	346.426	26	602	-72.597
Tekstil Bankası A.Ş.	1.207.304	1.061.513	196.061	41	1.112	10.135

EK 4: Bankaların Analizinde Kullanılan Veri Seti (2006)

	Toplam Krediler	Toplam Mevduat	Menkul Değerler Cüzdanı	Şube Sayısı	Personel Sayısı	Net Kâr
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	11.645.638	26.919.327	18.139.179	587	10.860	1.095.278
Fortis Bank A.Ş.	4.840.630	4.703.249	2.227.353	225	4.335	108.134
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	4.951.436	5.425.907	1.634.290	171	3.565	105.700
Denizbank A.Ş.	6.824.972	7.219.890	1.141.714	262	5.528	295.050
Finans Bank A.Ş.	11.174.700	11.462.479	2.195.986	309	7.751	740.972
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	17.371.401	59.150.193	43.889.643	1.247	20.684	2.259.800
Türkiye İş Bankası A.Ş.	29.818.316	46.399.355	26.358.587	891	18.729	1.491.039
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	27.350.490	30.139.037	14.400.035	483	11.907	1.063.663
Akbank T.A.Ş.	28.336.941	33.934.572	20.366.627	683	12.333	1.600.192
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	18.043.240	24.596.770	10.442.405	314	7.679	808.959
ING Bank A.Ş.	7.318.699	7.899.493	2.246.577	349	5.403	93.802
HSBC Bank A.Ş.	7.524.235	5.907.904	621.060	193	5.018	440.423
Şekerbank T.A.Ş.	1.995.215	3.046.909	1.172.112	209	3.368	77.369
Citibank A.Ş.	1.767.206	5.365.411	1.193.341	54	2.228	103.468
Eurobank Tekfen A.Ş.	576.778	760.781	146.007	31	567	16.774
Anadolubank A.Ş.	1.377.910	1.681.298	669.017	63	1.331	47.995
Alternatif Bank A.Ş.	1.343.966	1.127.985	114.658	29	680	-42.719
Tekstil Bankası A.Ş.	1.693.177	1.225.445	335.308	48	1.313	15.068

EK 5: Bankaların Analizinde Kullanılan Veri Seti (2007)

	Toplam Krediler	Toplam Mevduat	Menkul Değerler Cüzdanı	Şube Sayısı	Personel Sayısı	Net Kâr
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	18.121.078	30.569.775	15.944.600	590	11.484	1.202.961
Fortis Bank A.Ş.	5.528.093	5.646.622	2.868.502	268	5.041	167.438
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	6.864.427	7.082.972	1.824.235	275	5.141	130.286
Denizbank A.Ş.	10.405.011	9.217.391	2.417.848	320	6.634	225.383
Finans Bank A.Ş.	14.174.414	12.957.845	3.127.181	410	9.061	552.726
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	21.604.134	68.249.767	46.577.466	1.251	20.872	2.510.889
Türkiye İş Bankası A.Ş.	33.979.841	48.533.145	24.722.113	939	19.414	1.701.807
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	37.217.886	39.098.102	17.223.839	588	14.517	2.315.616
Akbank T.A.Ş.	37.015.783	41.044.281	25.074.448	716	13.513	1.994.294
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	23.470.003	28.862.513	10.986.681	362	8.700	1.038.586
ING Bank A.Ş.	8.510.653	8.903.669	2.585.878	365	5.922	135.282
HSBC Bank A.Ş.	9.345.446	7.663.176	845.487	237	5.733	364.140
Şekerbank T.A.Ş.	3.614.433	4.155.066	1.328.040	235	3.824	120.140
Citibank A.Ş.	1.952.276	3.251.458	511.943	54	2.349	165.462
Eurobank Tekfen A.Ş.	881.735	1.151.874	1.479.356	36	549	18.498
Anadolubank A.Ş.	1.764.279	1.856.397	409.504	76	1.724	72.554
Alternatif Bank A.Ş.	1.863.638	1.704.039	124.633	40	868	20.601
Tekstil Bankası A.Ş.	2.082.976	1.514.363	297.264	59	1.547	42.457

EK 6: Bankaların Analizinde Kullanılan Veri Seti (2008)

	Toplam Krediler	Toplam Mevduat	Menkul Değerler Cüzdanı	Şube Sayısı	Personel Sayısı	Net Kâr
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	25.836.298	39.904.097	18.333.549	622	12.467	1.035.137
Fortis Bank A.Ş.	7.238.078	5.460.673	2.494.840	300	5.378	162.029
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	8.504.777	9.271.747	2.186.042	337	6.400	164.198
Denizbank A.Ş.	12.759.178	9.999.213	2.944.747	400	7.376	292.223
Finans Bank A.Ş.	17.878.045	15.939.067	5.275.231	458	9.986	362.648
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	30.836.194	83.883.435	58.521.823	1.269	21.299	2.294.057
Türkiye İş Bankası A.Ş.	47.610.332	63.539.185	25.164.189	1.039	20.924	1.509.408
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	49.907.407	52.715.281	25.698.336	726	16.350	1.750.488
Akbank T.A.Ş.	44.374.104	52.181.947	27.066.066	868	15.127	1.704.553
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	30.502.299	37.120.277	11.500.030	525	9.567	753.198
ING Bank A.Ş.	11.044.083	9.997.729	3.191.075	366	6.357	140.053
HSBC Bank A.Ş.	9.723.783	9.183.424	1.120.418	335	6.853	249.686
Şekerbank T.A.Ş.	4.799.814	5.931.571	2.313.548	250	4.089	144.307
Citibank A.Ş.	2.512.889	4.228.633	1.066.327	56	2.315	81.361
Eurobank Tekfen A.Ş.	1.091.606	1.795.524	1.779.722	42	661	12.367
Anadolubank A.Ş.	1.958.164	2.086.935	733.290	77	1.718	86.852
Alternatif Bank A.Ş.	2.370.575	2.653.553	309.339	46	1.006	60.542
Tekstil Bankası A.Ş.	1.606.119	1.434.470	393.544	60	1.410	12.579

EK 7: Bankaların Analizinde Kullanılan Veri Seti (2009)

	Toplam Krediler	Toplam Mevduat	Menkul Değerler Cüzdanı	Şube Sayısı	Personel Sayısı	Net Kâr
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	32.458.071	43.791.184	21.372.717	669	12.505	1.631.091
Fortis Bank A.Ş.	6.952.620	5.809.090	2.823.176	297	5.007	128.580
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	8.990.715	9.421.635	2.760.150	334	5.871	210.167
Denizbank A.Ş.	14.170.652	11.636.456	3.274.111	450	7.789	545.902
Finans Bank A.Ş.	17.546.422	20.267.562	7.632.071	461	10.107	650.114
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	36.724.567	98.529.467	70.987.861	1.316	22.198	3.670.753
Türkiye İş Bankası A.Ş.	48.334.786	72.177.063	39.409.081	1.093	22.473	2.372.407
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	49.732.695	62.808.045	36.355.986	788	16.827	2.962.241
Akbank T.A.Ş.	39.718.242	55.851.372	45.322.487	878	14.714	2.725.982
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	34.572.655	44.651.723	18.503.173	545	10.153	1.251.206
ING Bank A.Ş.	11.004.824	9.552.675	2.415.973	359	6.110	186.522
HSBC Bank A.Ş.	8.751.399	8.919.725	1.946.311	336	6.430	246.323
Şekerbank T.A.Ş.	4.906.173	6.639.981	3.100.034	256	3.938	152.584
Citibank A.Ş.	2.086.094	3.615.205	1.278.942	37	1.851	75.942
Eurobank Tekfen A.Ş.	1.263.706	1.851.581	1.558.861	42	743	21.965
Anadolubank A.Ş.	2.430.016	2.464.330	807.858	86	1.851	120.310
Alternatif Bank A.Ş.	2.726.115	2.548.407	517.030	46	999	63.158
Tekstil Bankası A.Ş.	1.576.057	1.450.104	229.027	45	940	13.064